

Tjeckisk grammatik

Andra titlar av samme författare:

Polsk basgrammatik

Tjeckisk baskurs

Allmän grammatik för begynnande slavister

Kommande titlar:

Kort polsk grammatik

Slovakisk grammatik

Slovakisk-svensk ordlista

Slovensk grammatik

Slovensk-svensk ordlista

Ukrainsk grammatik

Ukrainsk-svensk ordlista

Morgan Nilsson

T J E C K I S K

G R A M M A T I K

© 2001 *Morgan Nilsson*

Preliminär version

ISBN 91 – 97 34 87 – 3 – 2

Förord

Härmed föreligger den tredje, utökade och grundligt omarbetade versionen av denna tjeckiska grammatik på svenska.

Grammatiken är i första hand avsedd för studerande på universitetsnivå men kan förhoppningsvis också vara till nytta för andra intresserade. Läsaren förutsätts därför ha förkunskaper i allmän grammatik och fonetik. Uppläggningsen av stoffet överensstämmer med *Polsk basgrammatik* och *Slovakisk basgrammatik* i avsikt att göra det lättare för den intresserade att jämföra de olika västslaviska språken.

I bokens första delar har jag valt att hålla mig innanför kodifieringens ramar. Vissa avvikande talspråkliga uttryckssätt behandlas i slutet av boken under rubriken Stilistik.

Bokens mål är att ge den studerande en systematisk genomgång av tjeckisk ljudlära och formlära och det är min förhoppning att denna grammatik skall vara tillräckligt komplett för att i någon mån motsvara de krav man kan ställa på en grundläggande grammatisk handbok för universitetsstuderande på nybörjarnivå.

Jag vill framföra ett varmt tack till alla de studenter och kolleger som kommit med värdefulla synpunkter och förslag till ändringar. Ytterligare synpunkter på innehåll och utformning tas emot med största tacksamhet.

Morgan Nilsson
slamn@hum.gu.se

Innehåll

5

FÖRKORTNINGAR.....	12
ALFABETET	13
FONETIK.....	15
Vokaler.....	15
Diftonger	15
Konsonanter	16
FONOLOGI	18
Betoning	18
Vokaler.....	19
Intonation.....	26
ORTOGRAFI.....	27
Stavningen av /i/ och /i:/:.....	27
Markeringen av lång vokal.....	27
Stavningen av /d'/, /t/, /ñ/.....	28
Stavningen av /j/	28
Stavningen av ljudkombinationen [mn ^{ie}].....	28
Stavningen av /z/.....	29
Användningen av grafemet x	29
Stor begynnelsebokstav	29
Avstavning	31
Interpunktion	31
Handstil.....	32
MORFONOLOGI	33
Hårda och mjuka konsonanter.....	33
Hård och mjuk böjning.....	33
Konsonantväxling	34
Konsonantväxling i infinitiv.....	35
Konsonantväxling vid tom stavelsekärna	35
Kvantitetsväxling hos vokaler.....	35
Vokalförkortning.....	36
Pán herre.....	37
NOMEN.....	38
Genus	38
Kasus.....	38
Numerus	38
Bestämmdhet	38
DE NOMINALA KATEGORIERNAS SEMANTIK.....	38
Nominativ	39
Ackusativ	39
Genitiv.....	39

Lokativ.....	39
Dativ	40
Instrumentalis.....	40
Vokativ	41
SUBSTANTIV	42
<i>Substantivens genus</i>	42
<i>Substantivens numerus</i>	44
SUBSTANTIVENS BILDNING	46
<i>Prefigering</i>	46
<i>Suffigering</i>	46
SUBSTANTIVENS BÖJNING	50
REGELBUNDEN BÖJNING	50
<i>Maskulinum och neutrum singular</i>	50
<i>Nominativ singular</i>	50
<i>Femininum singular</i>	56
<i>Plural</i>	59
REGELBUNDNA BÖJNINGSMÖNSTER	64
AVVIKANDE BÖJNINGSMÖNSTER	68
<i>Mjuka stammar med hård böjning</i>	71
PLURALE TANTUM	73
OREGELBUNDNA SUBSTANTIV	74
ADJEKTIV	76
BILDNING	76
<i>Böjning</i>	77
<i>Hårda stammar</i>	77
<i>Mjuka stammar</i>	78
<i>Kortformer</i>	78
<i>Possessiva adjektiv</i>	79
KOMPARATION	80
<i>Superlativ</i>	82
<i>Analytisk komparation</i>	82
<i>Komparationsgrader</i>	82
ADVERB	83
ADVERBENS KATEGORIER	83
ADVERBENS BILDNING	84
<i>Avledning</i>	84
<i>Lexikalisering av prepositionsfras</i>	84
<i>Lexikalisering av oblik form</i>	85
<i>Pronominaladverb</i>	85
KOMPARATION	86
<i>Superlativ</i>	87
PREDIKATIVER.....	88
PRONOMEN.....	89
<i>Personliga pronomen</i>	89
<i>Possessiva pronomen</i>	91
<i>Hövlighets tilltal</i>	92
<i>Reciproka pronomen</i>	93
<i>Demonstrativa pronomen</i>	93

<i>Determinativa pronomen</i>	94
<i>Interrogativa pronomen</i>	95
<i>Indefinita pronomen</i>	95
<i>Negerade pronomen</i>	96
<i>Relativa pronomen</i>	97
RÄKNEORD	98
<i>Grundtal</i>	98
<i>Ordningstal</i>	100
<i>Kollektiva räkneord</i>	101
<i>Deltal</i>	103
<i>Multiplikativa räkneord</i>	103
<i>Distributiva räkneord</i>	104
<i>Talsubstantiv</i>	104
<i>Sammansättningar</i>	105
VERB	106
VERBETS KATEGORIER	106
VERBETS ASPEKTER	107
ASPEKTPAR	107
<i>Aspektbildning</i>	108
<i>Prefigering av primära verb</i>	108
<i>Suffigering av fullbordade verb</i>	109
<i>Samtidig prefigering och suffigering</i>	110
VERBETS FORMER	111
VERBETS TRE TEMPUS	113
<i>Fullbordat Presens</i>	114
VERBETS ÖVRIGA MODUS	115
<i>Konjunktiv</i>	116
ÖVRIGA INFINITA FORMER.....	117
PRODUKTIVA PARADIGM	120
IMPRODUKTIVA PARADIGM.....	124
OREGELBUNDNA VERB	134
DIATESER	140
<i>Reflexiva verb</i>	140
<i>Reflexive tantum</i>	140
<i>Bildning av verb</i>	142
<i>Aktionsarter</i>	144
FRASSYNTAX	145
NOMINALFRASEN	145
<i>Kongruens</i>	145
REKTION	145
<i>Räkneordens rektion</i>	146
<i>Pronomenens rektion</i>	147
PRIMÄRA PREPOSITIONER	148
SEKUNDÄRA PREPOSITIONER	157
ADVERBIALFRASEN	167
<i>Tidsadverbial</i>	167
<i>Rumsadverbial</i>	170
<i>Sättsadverbial</i>	170

Satsadverbial	170
Dubbel negation.....	171
Avsaknad av dubbel negation	171
5. SATSSYNTAX	172
KONGRUENS	172
Subjekt - predikat.....	172
Måttuttryck.....	173
Räkneord	173
Pronomen	173
Subjekt.....	174
Formellt / opersonligt / emfatiskt subjekt	174
Formellt subjekt.....	174
Emfatisk omskrivning.....	174
Opersonligt subjekt	174
VERBENS REKTION.....	174
Objekt efter negerat verb.....	177
Predikatsfyllnad i genitiv efter <i>není</i> finns inte	177
Negation efter fruktans verb	178
Adjektiv eller adverb	178
Annat verb	178
Predikativ	178
Klockan	179
Datum.....	180
ORDFÖLJD	180
Tema - rema.....	181
SATSTYPER.....	181
5.4.1. Påstående.....	181
5.4.2. Uppmaning.....	181
5.4.3. Tilltal	181
ELLIPS	182
Personliga pronomen.....	182
Bruket av possessiva pronomen.....	182
Reflexivt pronomen i imperativ.....	182
TEXTSYNTAX	183
SATSFÖGNING	183
Substantsbisatser	183
Objektsbisatser	183
Innehållsbisatser (explikativa bisatser).....	183
Frågebisatser.....	183
Uppmaningsbisatser (optativa bisatser).....	183
Adjektiviska bisatser (attributiva bisatser)	184
Temporala bisatser	184
Konditionala bisatser	184
Finala bisatser.....	185
Kausala bisatser	185
Komparativa bisatser	185
TEMPUSFÖLJD.....	185
Fortgående handlingar	186
Aspekt.....	186
Tempus	186
Aktionsart.....	186

<i>Diates</i>	186
SATSFÖRKORTNINGAR	186
STILISTIK	187
<i>Ljudlära</i>	187
<i>Formlära</i>	188
<i>Konjunktiv</i>	189
<i>Presens / imperativ av vzít ta</i>	189
<i>Syntax</i>	189
<i>Lexikon</i>	190
<i>Ordbildning</i>	190
<i>Äldre språkbruk</i>	191
LATHUNDAR	
<i>Prepositionernas rektion</i>	192

Förkortningar

A	ackusativ
adj	adjektiv
adv	adverb
aug	augmentativ
C	konsonant
D	dativ
dim	diminutiv
f	femininum
f	fullbordad aspekt
G	genitiv
I	instrumentalis
imp	imperativ
L	lokativ
m	maskulinum
mt	maskulinum tingbetecknande
mv	maskulinum varelsebetecknande
N	nominativ
n	neutrum
of	ofullbordad aspekt
pej	pejorativ
pl	plural
pron	pronomen
sg	singular
subst	substantiv
V	vokal
V	vokativ
↗↗	markerat ålderdomlig variant
↗	markerat skriftspråklig variant med högre stilvärde
↘	markerat talspråklig variant, accepterad av kodifieringen
↘↘	markerat talspråklig variant, ej accepterad av kodifieringen
~	variant utan stilskillnad
≤ ≥	pekar mot ovanlig variant utan stilskillnad
μ	mährisk variant
≈	stavningsvariant utan stilskillnad, allennarådande fram till 1993
↘	stavningsvariant med lägre stilvärde
↗	stavningsvariant med högre stilvärde
↗↗	arkaiserande stavningsvariant
< >	pekar mot fullbordat verb och från ofullbordat verb
+	plustecken markerar att suffixet ger upphov till konsonantväxling
ɐ	liten ring markerar flyktig vokal

Alfabetet

Bokstäver			Namn		Primärt
primära	m. diakrit	digraf	fullständigt	enkelt	ljudvärde
A	a		krátké á	[a]	[a]
	Á	á	dlouhé á	[a:]	[a:]
B	b		bé	[bə]	[b]
C	c		cé	[t͡sə]	[t͡s]
	Č	č	čé	[t͡ʃə]	[t͡ʃ]
D	d		dé	[də]	[d]
	Ď	ď	dé s háčkem	[dʲə]	[dʲ]
E	e		krátké é	[ɛ]	[ɛ]
	É	é	dlouhé é	[ɛ:]	[ɛ:]
	Ě	ě	é s háčkem ~ ije		[jɛ]
F	f		ef	[fə]	[f]
G	g		gé	[gə]	[g]
H	h		há	[ɦə]	[ɦ]
		CH ch	chá	[xə]	[x]
I	i		krátké měkké í	[i]	[i]
	Í	í	dlouhé měkké í	[i:]	[i:]
J	j		jé	[jə]	[j]
K	k		ká	[kə]	[k]
L	l		el	[lə]	[l]
M	m		em	[mə]	[m]
N	n		en	[nə]	[n]
	Ň	ň	eň ~ en s háčkem	[nʲə]	[nʲ]
O	o		krátké ó	[ɔ]	[ɔ]
	Ó	ó	dlouhé ó	[ɔ:]	[ɔ:]
P	p		pé	[pə]	[p]
Q	q		kvé		[k]
R	r		er	[rə]	[r]
	Ř	ř	eř	[řə]	[ř]
S	s		es	[sə]	[s]
	Š	š	eš	[ʃə]	[ʃ]
T	t		té	[tə]	[t]
	Ť	ť	té s háčkem	[tʲə]	[tʲ]
U	u		krátké ú	[u]	[u]
	Ú	ú	dlouhé ú	[u:]	[u:]
			~ ú s čárkou		
	Ů	ů	ú s kroužkem	[u:]	[u:]
			~ kroužkované ú		
V	v		vé	[və]	[v]
W	w		dvojitě vé		[v]
X	x		iks		[gz]

Y	y			krátké tvrdé ý	[i]	[i]
		Ý	ý	~ krátký/-é ypsilon		
				dlouhé tvrdé ý	[i:]	[i:]
				~ dlouhý/-é ypsilon		
Z	z			zet	[zə]	[z]
		Ž	ž	žet	[ʒə]	[ʒ]

Bokstäverna **q, w, x** förekommer endast i lånord och egennamn.

Alfabetet anses i dag allmänt bestå av följande bokstäver:

A, B, C, Č, D, E, F, G, H, CH, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, Ř, S, Š, T, U, V, W, X, Y, Z, Ž

På basis av detta alfabet ordnas ord i alfabetiskt. Observera att vokaler med diakritiska tecken liksom **ď, ť, ň** inte betraktas som särskilda bokstäver. Dessa ordnas blandat med motsvarande tecken utan diakritiskt tecken. Endast om två ord endast skiljs åt genom att ett har och ett saknar diakritiskt tecken placeras det med diakritiskt tecken efter det utan sådant tecken, t.ex. **doba, ďobá, dobalit; mech, měch, mechanický** men **docílít, dočasný**.

Avvikelser från detta alfabet har dock förekommit genom tiderna, varför man måste vara uppmärksam vid användning av äldre ordböcker, då t.ex. **ř** ej behandlas som en självständig bokstav.

Observera vidare att **ch** betraktas som *en* bokstav och placeras mellan **h** och **i** i alfabetet. Om att det verkligen är frågan om *en* bokstav vittnar t.ex. det faktum att **ch** i korsord skall skrivas in i en och samma ruta. Även när ord i andra sammanhang, t.ex. på reklamskyltar, skrivs lodrätt står **ch** på en och samma rad.

När man numrerar med bokstäver används som regel inte någon av bokstäverna med diakritiskt tecken, dvs. inte heller **č, ř, š, ž**. Däremot används emellanåt **ch**, t.ex. **5a, 5b, 5c, 5d, 5e, 5f, 5g, 5h, (5ch,) 5i, 5j...**

Fonetik

Vokaler

Tjeckiskan har följande vokalljud:

	främre	centrala	bakre
	orundade		rundade
höga	i		u
medellåga	ɛ		ɔ
låga		a	

De tjeckiska vokaler uttalas med relativt avslappnad läppmuskulatur. I synnerhet [i:] och [u:] är inte så ”spetsiga” som på svenska utan låter som i flertalet europeiska språk.

Samtliga tjeckiska vokaler förekommer som både korta och långa. Vokallängd är i tjeckiskan distinktiv.

Vokaler uttalas lika distinkt i obetonad stavelse som i betnad. Ingen reduktion sker i obetonad stavelse. Däremot finns en marginell skillnad i uttalet av kort och långt **i** och **u** så att **í/ý** och **ú/ů** uttalas [i:] respektive [u:] medan **i/y** och **u** snarast uttalas [ɪ] resp [ʊ]. En så noggrann notation tillämpas dock inte i denna bok.

Diftonger

Tjeckiskan uppvisar en bakre halvvokal [w] och en främre [j]. Det brukar hävdas att det bara finns en äkta tjeckisk diftong, nämligen **ou** [ɔw], men fonetiskt sett förekommer diftonger med den bakre halvvokalen tillsammans med samtliga icke-höga vokaler och med den främre halvvokalen tillsammans med samtliga vokaler.

pavouk [pavɔwk] *spindel*
mouka [mɔwka] *mjöl*

Det skall dock framhållas att det i vissa fall går en morfemgräns mellan **o** och **u**. I sådana fall är det inte frågan om någon diftong.

poučit [pɔuʧit] *upplysa*

I lånord förekommer även **au** [aw] och **eu** [ɛw], vara den senare även kan uttalas som två stavelser, dvs. [ɛu].

auto [ˈawtɔ] *bil*
feudál [ˈfewda:l] ~ [ˈfeuda:l] *feodalherre*

Om två vokaler följer på varandra och den första är **i** uttalas ett [j] mellan de båda vokaler.

rádio
fotografie

[ˈra:di.jɔ]
[ˈfɔtɔɡrafi.jɛ]

radio
fotografi

Konsonanter

Tjeckiskans samtliga konsonantljud återfinnes i tabellen nedan.

Artikulator:													
labial													
apikal													
dorsal													
glottal													
Artikulationsställe:													
post-													
labial													
dental													
alveolar													
palatal ¹													
velar													
laryngal													
explosivor	p	b			t	d			tʲ	dʲ	k	g	ʔ
nasaler		m		ɱ		n				nʲ		ŋ	
frikativor			f	v	s	z	ʃ	ʒ			x	ɣ	ɦ
affrikator					ʦ	ʣ	tʃ	dʒ					
lateraler						l							
tremulanter						r							
tremul. frik.					ʀ	ʁ							

Aspiration

De tonlösa klusilerna [p], [t], [k] är på tjeckiska oaspirerade.

pán

[ˈpa:n]

herre

táta

[ˈta:ta]

pappa

kokos

[ˈkɔkɔs]

kokos

Ljudet [ɦ]

[ɦ] är på tjeckiska en tonande konsonant och ett mycket tydligt ljud som aldrig reduceras som i svenskan.

Praha

[ˈpraɦa]

Prag

hlava

[ɦlava]

huvud

táhne

[ˈta:ɦnɛ]

drar

Ljudet [l]

[l] är på tjeckiska apikoalveolart medan det på svenska är apikodentalt, vilket gör att tjeckiskt [l] låter en aning ”tjockare” än svenskt.

¹ Det fonetiska tilläggstecknet för palatalisering [ʲ] har här använts i stället för de särskilda tecknen [ɕ, ʝ, ɲ] då detta ger en mera lättläst fonetisk transkription.

les
dala
loupal

[lɛs]
 [ˈdala]
 [ˈlɔwpal]

skog
hon gav
han skalade

Ljudet [ř]

Detta ljud är en apikoalveolar frikativiserad tremulant. Den frikativiserande luftströmmen överensstämmer med uttalet av [ʒ]. Samtidigt får tungan slå två, tre slag mot tandvallen, som vid bildandet av [r]. I praktiken åstadkoms ljudet enklast genom att uttala ett tydligt tungspets-r och samtidigt blåsa kraftigare än normalt.

Řím

[ři:m]

Rom

říjen

[ři:jen]

oktober

Ljudet har även en tonlös variant som förekommer bredvid annan tonlös obstruent.

tři

[tři]

tre

Fonologi

Betoning

Obetonade vokaler reduceras inte på tjeckiska; deras uttal förändras varken kvantitativt eller kvalitativt.

Betoningen ligger alltid på ordets första stavelse. Det finns inget samband mellan vokallängd och betoning. Både betonad och obetonad vokal kan vara såväl kort som lång.

Berlín	[ˈberlɪn]	<i>Berlin</i>
Smetana	[ˈsmɛtana]	tjeckisk kompositör
Slovensko	[ˈslɔvɛnskɔ]	<i>Slovakien</i>
umírá	[umɪˈraː]	<i>dör</i>

Tjeckiskan har en rad proklitiska och enklitiska småord. Dessa får ingen egen betoning utan uttalas som en enhet tillsammans med det fonologiska huvudord de står tillsammans med. Ett huvudord tillsammans med eventuella klitikor bildar i uttalshänseende alltså en enhet och betoningen faller på den första stavelsen i en sådan betoningsenhet.

Betoningen faller därför på prepositioner eftersom dessa är proklitikor.

u tebe	[ˈutɛbɛ]	hos dig
od Jana	[ˈɔdjana]	från Jan
pro nás	[ˈprɔnaːs]	för oss

Vissa proklitikor, framför allt konjunktioner, tar dock inte över betoningen från huvudordet.

Říká, že chce.	[ˈřiːkaː ʒɛˈxtʃɛ]	<i>Jag tar, för jag vill ha.</i>
-----------------------	-------------------	----------------------------------

Längre satsfogande ord kan uppträda som obetonade proklitikor eller med betoning.

kdybychom chtěli	[gdibixɔmˈxtɛli]	<i>om vi hade velat</i>
	~ [gdibixɔm ˈxtɛli]	

Enklitikor är bl a objektsformer av de personliga pronomenen, hjälpverben vid bildning av preteritum och konjunktiv samt ett antal små korta adverb. Dessa hakas på efter ett ord med full betoning men påverkar inte betoningens placering.

řikal mi	[ˈřiːkalmi]	<i>han sade till mig</i>
beru ji	[ˈberuji]	jag tar den
bral jsi	[ˈbralsi]	du tog
dali by mi ho	[ˈdalibimifɔ]	de skulle ge mig den
jdi tam	↗ [ˈjdʲitam]	gå dit
	↘ [dʲitam]	

Vissa adverbiala småord som t.ex. **už** *redan* kan uppträda omväxlande proklitiskt och enklitiskt.

už šel	[uʃɛl]	<i>han har redan gått</i>
šel už	[ʃɛluʃ]	<i>han har redan gått</i>

Enklitikor och proklitikor kan själva uppbära betoningen för att särskilt betonas i satsen, t.ex. i syfte att uttrycka kontrast.

před a po vánocích	[přet a po 'va:nɔʃi:x]	<i>före och efter julen</i>
---------------------------	------------------------	-----------------------------

Likaså kan betoningen flyttas tillbaka till huvudordet från en betonad proklitika för att kontrastera huvudordet med ett annat ord

bez nás	[bez'na:s]	<i>utan oss</i>
----------------	------------	-----------------

I bokstavförkortningar där bokstäverna läses ut bokstav för bokstav faller betoningen på sista stavelsen.

MDŽ	[mɔdʒə]	<i>internationella kvinnodagen</i>
------------	---------	--

Däremot betonas förkortningar regelbundet om de läses som ett ord sammansatt av de ingående bokstävernas ljudvärden.

DAMU	[damu]
-------------	--------

I vissa fall har bokstävernas namn kommit att bli del av ett nytt lexem. Att lexemet böjs är ett tydligt tecken på detta. Betoningen faller då regelbundet på första stavelsen.

v Čedoku	[fʃɛdɔku]	<i>på resebyrån Čedok</i>
-----------------	-----------	---------------------------

Vokaler

Tjeckiskan har tio vokalfonem, fem korta vokaler och fem motsvarande långa vokaler. Förhållandet mellan fonemen, uttalet och skriften är i det närmast regelbundet.

Fonem	Fon	Grafem
/a/	[a]	a
/á/	[a:]	á
/e/	[ɛ]	e
/é/	[ɛ:]	é
/i/	[i]	i ~ y
/í/	[i:]	í ~ ý ~ i
/o/	[ɔ]	o
/ó/	[ɔ:]	ó
/u/	[u]	u
/ú/	[u:]	ú ~ ů ~ u

I ord av främmande ursprung kan vokallängden vara föremål för vissa oklarheter. I många ord är uttalet vacklande så att både lång och kort vokal kan förekomma och i sådana fall talar man till och med om att det förekommer uttal med halvlång vokal. Före 1993 års stavningsreform tecknades många sådana ord med ortografiskt lång vokal, numera rekommenderas dock grafem för kort vokal och ett uttal med halvlång vokal förespråkas.

Prepositionerna **s tillsammans med** och **z från, ur** får alltid en flyktig vokal om det efterföljande ordet börjar på /s/ eller /z/, liksom när det börjar på /š/ eller /ž/ följt av en konsonant och dessutom nästan alltid om det efterföljande ordet börjar på /š/ eller /ž/ följt av en vokal.

sę sestro	<i>med system</i>
men som regel:	
s ženou	<i>med frun</i>
Dessutom alltid:	
s sebow [sɛbɔw]	<i>med sig</i>

Som regel får även prepositionerna **k mot** och **v i** en flyktig vokal så snart det efterföljande ordet börjar på /s/, /š/, /z/ eller /ž/ + konsonant

vę škole	<i>i skolan</i>
kę slovu	<i>till ordet</i>

Samtliga fyra icke stavelsebildande prepositioner får normalt en flyktig vokal framför substantiv vars stam likaså endast innehåller en stavelse med flyktig vokal.

vę hře (stam /hɔr/)	<i>i spelet</i>
sę psem (stam /pɔs/)	<i>med hunden</i>
kę lvu (stam /lɔv/)	<i>mot lejonet</i>

Andra i anljud mycket ovanliga konsonantkombinationer framkallar ofta vokalisering och anljud med mer än två konsonanter framkallar alltid vokalisering av de asyllabiska prepositionerna.

ze hřbitova	<i>från kyrkogården</i>
--------------------	-------------------------

I en rad andra fall är flyktig vokal efter preposition lexikaliskt betingad.

Framför allt framkallar samtliga oblika former av det personliga pronomenet **já jag** alltid flyktig vokal vid samtliga primära prepositioner som slutar på konsonant.

beze mě, nade mě, ode mě, pode mě,	<i>utan mig, ovanför mig, från mig, under</i>
předě mě, přesě mě [přezemně], zpodě	<i>mig, framför mig, genom mig, från en</i>
mě, zpředě mě, ze mě, znade mě	<i>plats under mig, från en plats framför</i>
	<i>mig, med mig, från en plats ovanför mig</i>
kę mně, vę mně	<i>till mig, i mig</i>
nade mnou, pode mnou, przede mnou,	<i>över mig, under mig, framför mig, med</i>
sę mnou	<i>mig</i>

Vidare framkallar vissa ord flyktig vokal vid en eller ett par prepositioner, t.ex.

vę dne	<i>om dagen</i>
vę Lvově, ze Lvova	<i>i Lwów, från Lwów</i>
vę městě / v městě	<i>i staden</i>

Dessutom förekommer flyktig vokal i följande fraseologiserade uttryck.

především	<i>framför allt</i>
------------------	---------------------

Någon gång påträffas även andra användningar av prepositon med flyktig vokal men dessa är influerade av ett regionalt eller äldre språkbruk och de är därför normalt inte brukliga i standardspråket. I talspråket används **-e** oftare än i skriftspråket.

Flyktig vokal vid prefix

Många prefix får ett flyktigt **-e-** framför konsonantgrupper som kan antas innehålla en tom stavelsekärna. Detta flyktiga **-e-** gerealiseras många gånger till närbesläktade former genom analogi.

vešla	/vø/-/šøl/-/a/	<i>hon gick in</i>
vejde	/vø/-/jøde/	<i>han, hon går in</i>
podepsat <	/podø/-/pøsatø/	<i>skriva under</i>
har givit upphov till		
vešel	/vø/-/šøl/-/ø/	<i>han gick in</i>
vejít	/vø/-/jít/-/ø/	<i>gå in</i>
podepisovat >	/podø/-/pisovatø/	<i>skriva under</i>

Uttalet av bokstavskombinationen *mě*

Bokstavskombinationen **mě** uttalas [mn̩ɛ].

mě	[mn̩ɛ]	<i>mig</i>
měl	[mn̩ɛl]	<i>han hade</i>
město	[mn̩ɛstɔ]	<i>stad</i>

Tonande och tonlöst uttal av obstruenterna

Ett stort antal konsonater, s.k. obstruenter, förekommer i par om tonande och tonlösa.

	b	d	g	v	z	ř	ž	dz	dʲ	d͡ʒ	h
Tonande	[b]	[d]	[g]	[v]	[z]	[ř]	[ʒ]	[d͡z]	[dʲ]	[d͡ʒ]	[ɦ]/[ɣ] ²
Tonlösa	[p]	[t]	[k]	[f]	[s]	[ʀ]	[ʃ]	[t͡s]	[tʲ]	[t͡ʃ]	[x]
	p	t	k	f	s	ř	š	c	tʲ	č	ch

I uttjud uttalas tonande obstruent som motsvarande tonlösa.

oběd	[ɔbjet]	<i>middag, lunch</i>
tedʲ	[tɛtʲ]	<i>nu</i>
roh	[rɔx]	<i>hörn; horn</i>
šev	[ʃɛf]	<i>söm</i>

Inuti ord verkar regressiv assimilation.

nehty	[nɛxti]	<i>naglar</i>
odpoledne	[ɔtpɔlɛdnɛ]	<i>eftermiddag</i>

² Detta ljud förekommer endast sist i ord som fakultativ positionsbetingad variant av /x/ framför annan tonande obstruent.

kdo	[ˈgdɔ]	<i>vem</i>
prosba	[ˈprɔzba]	<i>bön, vädjan</i>

OBS! Sonoranter (**j, l, m, n, ň** och **r**) samt **ř** och **v** ger dock aldrig upphov till någon assimilation inuti ord.

svůj	[ˈsvu:j]	<i>sin</i>
snít	[ˈsn̩i:t]	<i>drömma</i>
prát	[ˈpra:t]	<i>tvätta</i>

Däremot assimileras **ř** genom både regressiv och progressiv assimilation till [ʃ].

tři	[ˈtʃi]	<i>tre</i>
přesně	[ˈpʃesn̩ɛ]	<i>exakt, precis</i>
buřt	[ˈbuʃt]	<i>typ av korv</i>

Över skriftbildens ordgränser inom ramen för det fonetiska ordet (d v s proklitika + huvudord + enklitikor) verkar också den regressiva assimilationen. Det skall särskilt observeras att även **ř** ger upphov till regressiv assimilation över ordgräns. Detsamma gäller dock inte **v**.

v Praze	[ˈfpraze]	<i>i Prag</i>
s dědečkem	[ˈzd̩ɛdɛtʃkɛm]	<i>tillsammans med farfar, morfar</i>
popros ho	[ˈpɔprɔzɦɔ]	<i>be honom</i>
k řece	[ˈgʀɛtɕɛ]	<i>till floden</i>
k vodě	[ˈkvɔd̩ɛ]	<i>till vattnet</i>

Över ordgräns gäller vidare att obstruent sist i ord uttalas tonlöst före ord som börjar på annat än obstruent, dvs på vokal eller sonorant.

ted' nevím	[tɛtʰnɛvi:m]	<i>nu vet jag inte</i>
-------------------	--------------	------------------------

Undantag till ovanstående utgör dock prepositioner som slutar med en obstruent framför ord som börjar på sonorant. Här uttalas den utljudande sonoranten i prepositionen med sitt ursprungsvärde.

pod nosem	[ˈpɔdnɔsɛm]	<i>under näsan</i>
------------------	-------------	--------------------

OBS! Den tonande konsonanten i prepositionerna **v** 'i' och **z** 'ur, från' uttalas tonlöst före ord som börjar på vokal. Vokalen föregås dessutom av en stöt, s k "glottal stop".

v Africe	[ˈfʲafritɕɛ]	<i>i Afrika</i>
z auta	[ˈsʲaʊta]	<i>ut ur bilen</i>

I talspråket förekommer även uttal utan denna stöt. Det tonlösa uttalet av prepositionerna bibehålles dock som regel.

v Africe	↗↘ [ˈfafritɕɛ]	<i>i Afrika</i>
z auta	↗↘ [ˈsaʊta]	<i>ut ur bilen</i>

I moraviskt talspråk uttalas heller inte stöten, men däremot bibehålls det tonande uttalet av prepositionen.

v Africe	μ↗↘ [ˈvafritɕɛ]	<i>i Afrika</i>
z auta	μ↗↘ [ˈzaʊta]	<i>ut ur bilen</i>

Konsonantgruppen **sh** assimileras i en rad ord progressivt till [sx]. I moraviskt uttal tillämpas dock regelbunden regressiv assimilation till [zfi].

na shledanou	[ˈnasxledanɔw]	<i>adjö, på återseende</i>
	μ [ˈnazfɪledanɔw]	

Fonemet /j/

Fonemet /j/ före konsonant uttalas endast i mycket vårdat språk.

I de olika formerna av det preteritumbildande hjälpverbet är det normalt stumt.

byl jsem	[ˈbɪlsɛm] ↗ [ˈbɪljɛm]	<i>jag har varit</i>
-----------------	-----------------------	----------------------

I övriga fall är /j/ före konsonant stumt i det vardagliga talspråket. Något riktigt neutralt uttal finns ej.

jsem	↗ [ˈsɛm] ↗ [ˈjsɛm]	<i>jag är</i>
jde	↗ [ˈdɛ] ↗ [ˈjdɛ]	<i>han, hon går</i>
jméno	↗ [ˈmɛ:nɔ] ↗ [ˈjmɛ:nɔ]	<i>namn</i>

/j/ i kombinationen /mje/ uttalas [nʲ]. Uttal med [j] är starkt dialektalt.

mě	/mje/	[mnʲɛ]	<i>mig</i>
-----------	-------	--------	------------

Detta innebär att skriftens **mě** för /mje/ och **mně** för /mʲnɛ/ uttalas på samma sätt: som [mnʲɛ].

mě	/mje/	[mnʲɛ]	<i>mig (AG)</i>
mně	/mʲnɛ/	[mnʲɛ]	<i>mig (LD)</i>
měl	/mjelʲ/	[mnʲɛl]	<i>han hade</i>
zapomněl	/zapomʲnɛlʲ/	[ˈzapɔmnʲɛl]	<i>han glömde</i>
město	/mjesto/	[mnʲɛstɔ]	<i>stad</i>

Stavelsebildande konsonanter

Då /r/ och /l/ står i position mellan två konsonanter är de stavelsebildande och kan uppbära betoningen.

vlk	[ˈvɫk]	<i>varg</i>
Brno	[ˈbrɲɔ]	<i>Mährens största stad</i>

Även sist i ord efter konsonant är de stavelsebildande.

nesl	[ˈnɛsl]	<i>han bar</i>
bratr	[ˈbratr]	<i>bror</i>

På samma sätt är /m/ stavelsebildande i högre stil i orden **sedm sju**, **sedmnáct sjutton**, **sedmdesát sjuttio** och **osm åtta**, **osmnáct arton**, **osmdesát åttio** om inget vokalljud följer i en eventuell ändelse. I ett mera neutralt uttal ersätts dock detta stavelsebildande [m] med [um].

sedm	[ˈsɛdum] ⇨ [ˈsɛdm]	<i>sju</i>
osm	[ˈɔsum] ⇨ [ˈɔsm]	<i>åtta</i>
sedmnáct	[ˈsɛdumna:tst] ⇨ [ˈsɛdmna:tst]	<i>sjutton</i>
men:		
sedmý	[sɛdmi:]	<i>sjunde</i>

Fonemet /n/

Fonemet /n/ uttalas inom ramen för ett ord som [ŋ] då det följs av /k/ eller /g/.

banka	[ˈbaŋka]	<i>bank</i>
langoš	[ˈlaŋɡɔʃ]	<i>slags tunnbröd</i>

Stöt

I vissa personers uttal och i synnerhet i högre stil markeras ordgräns genom att varje ord som börjar på vokal föregås av en tonlös glottal klusil [ʔ].

Alena	⇨ [ˈʔalɛna] [ˈalɛna]	förnamn
Ostrava	⇨ [ˈʔɔstrava] [ˈɔstrava]	stad i norra Mähren

Även rotmorfem som börjar på vokal föregås i högre stil av en stöt.

neumí	⇨ [ˈnɛʔumi:] [ˈnɛumi:]	<i>kan inte</i>
--------------	---------------------------	-----------------

Kodifieringen föreskriver stöten såsom obligatorisk efter de asyllabiska prepositionerna **k**, **s**, **v**, **z**. I övriga fall är stöten fakultativ.

Stöten är som sagt en tonlös obstruent och ger därför upphov till obstruentassimilation.

v Africe	[ˈʔafrit͡sɛ]	<i>i Afrika</i>
z auta	[ˈsʔaʊta]	<i>ur bilen</i>
pod oknem	⇨ [ˈpɔt͡ʔɔknɛm] [ˈpɔdɔknɛm]	<i>nedanför fönstret</i>

I måhriskt regionalt uttal och i (framför allt) böhmiskt talspråk uttalas nästan aldrig stöten.

Det vanliga i (böhmskt) talspråk är att stöten faller bort först sedan den utljudande obstruenten assimilerats och förlorat sin tonalitet.

I det måhriska uttalet följs dock en regel som säger att den utljudande obstruenten i ett ord före vokal eller obstruent i följande ord uttalas tonande.

v Africe	[ˈʔafrit͡sɛ] ↗↘ [ˈfafrit͡sɛ] μ [ˈvafrit͡sɛ]	<i>i Afrika</i>
-----------------	---	-----------------

z auta

[ˈsʔawta]

ut ur bilen

☞☞ [ˈsawta]

μ [ˈzawta]

Intonation

Påståendesatser och frågesatser med frågeord har en jämn, obetydligt fallande ton.

To je naše dcera.

Detta är vår dotter.

Byl jsem v Praze.

Jag har varit i Prag.

Kdo to řekl?

Vem har sagt det?

Co to bylo?

Vad var det?

Frågesatser utan frågeord har en tydligt stigande ton.

Měla Věra jet do Tábora?

Skulle Vera åka till Tábor?

Je česká pošta spolehlivá?

Är den tjeckiska posten pålitlig?

Je to už Praha?

Är detta redan Prag?

Ortografi

Stavningen av /i/ och /i:/

I tjeckiska ord skriver man efter fonologiskt hårda konsonanter **y/ý**,
efter fonologiskt mjuka konsonanter **i/í**.

Efter neutral konsonant är konsonantens värde såsom hård resp. mjuk i det aktuella ordet avgörande. Detta innebär i praktiken att stavningen måste läras in från ord till ord.

I lånord bevaras som regel den ursprungliga stavningen.

cykl
prima

cykel
prima

Markeringen av lång vokal

I tjeckiska ord markeras lång vokal konsekvent.

táta	[ta:ta]	<i>pappa</i>
mléko	[mle:kɔ]	<i>mjölk</i>
víno	[vi:nɔ]	<i>vin</i>
móda	[mɔ:da]	<i>mode</i>
sýr	[si:r]	<i>ost</i>

Stavningen av /u:/

I tjeckiska ord används **ú** initialt samt efter prefix, i andra positioner används **ů**.

únor	[u:nɔr]	<i>februari</i>
neúroda	[ne:urɔda]	<i>missväxt</i>
dům	[du:m]	<i>hud</i>

I främmande ord används aldrig **ů**. I ett mindre antal ord används **ú** som även kan förekomma inuti främmande ord. Oftast markeras dock inte längd vid /u:/.

Markering av lång vokal i främmande ord

I främmande ord markeras lång vokal endast i de fall då den obligatoriskt uttalas såsom lång. I de fall där uttalet vacklar markeras som regel inte vokallängden.

agresivní (~ agresívni)	[-iv- / -i:v-]	<i>aggressiv</i>
nervózní	[-vɔ:z-]	<i>nervös</i>
kultura	[-tu:ra / -tura]	<i>kultur</i>
manikúra	[-ku:ra]	<i>manikyr</i>
piano	[pija:nɔ]	<i>piano</i>
rádio	[ra:diɔ]	<i>radio</i>
citron ~ citrón	[ʔsitrɔn / ʔsitrɔ:n]	<i>citron</i>

Stavningen av /dʲ/, /tʲ/, /ň/

Kombinationer av fonemen /t/, /d/, /n/, /tʲ/, /dʲ/, /ň/ med /e/, /i/, /i/ tecknas ortografisk på något avvikande sätt.

[dʲi], [ti], [ni]	dy, ty, ny	[dʲi], [tʲi], [nʲi]	di, ti, ni
[dʲi:], [ti:], [ni:]	dý, tý, ný	[dʲi:], [tʲi:], [nʲi:]	dí, tí, ní
[dɛ], [tɛ], [nɛ]	de, te, ne	[dʲɛ], [tʲɛ], [nʲɛ]	dě, tě, ně
[dɛ:], [tɛ:], [nɛ:]	dé, té, né		

dítě	[ˈdʲi:tʲɛ]	<i>barn</i>
dým	[ˈdi:m]	<i>rök</i>
dělat	[dʲɛlat]	<i>göra</i>
ti	[tʲi]	<i>dig (D); dessa (Npl mv)</i>
ty	[ti]	<i>du (N); dessa (NApl mt+f)</i>
tě	[tʲɛ]	<i>dig (AG)</i>
nyní ↗	[ninʲi:]	<i>nu</i>
koně	[kɔnʲɛ]	<i>hästar (NApl)</i>
ne	[nɛ]	<i>nej</i>
nést	[nɛ:st]	<i>bära</i>

Observera att ord med stam som slutar på **dʲ, tʲ, ň** i böjningsformer med ändelse som innehåller /e/ flyttar haken till denna vokal. Vid ändelse som innehåller /i/ försvinner haken helt eftersom mjukheten markeras med **i**.

sín, Gsg **síně**, DLVsg **síni**, Isg **síni sal**

I många lånord skrivs dock **i** efter hårt **d, t, n** i enlighet med originalspråkets ortografi.

pneumatika	[ˈpneumatika]	<i>däck</i>
politika	[ˈpɔlitika]	<i>politik</i>
univerzita	[ˈuniverzita]	<i>universitet</i>

Stavningen av /j/

/j/ mellan labial konsonant /p/, /b/, /f/, /v/ och /e/ tecknas ortografiskt som regel med hjälp av en hake ovanpå **e**. Om det går en morfemgräns mellan den labiala konsonanten och /j/ skrivs dock **j**.

oběd	/objedθ/	[ɔbjet]	<i>middag, lunch</i>
objet	/obθjetθ/	[ɔbjet]	<i>åka, köra runt</i>
pěna	/pjena/	[pjena]	<i>skum</i>
vět	/vjetθ/	[vjet]	<i>meningar (Gpl)</i>
vjet	/vθjetθ/	[vjet]	<i>åka, köra in</i>

Stavningen av ljudkombinationen [mnʲɛ]

Beroende på den underliggande fonologiska strukturen stavas [mnʲɛ] antingen som **mě** eller **mně**.

mě	/mje/	[mn̩ɛ]	<i>mig</i> (AG)
men:			
mně	/mŋne/	[mn̩ɛ]	<i>mig</i> (LD)

Stavningen av /z/

I tjeckiska ord stavas [z] med **z** men i ett mindre antal ord av främmande ursprung skall [z] alltid stavas med **s**.

Celsius	[ˈtsɛlziʊs]	<i>Celsius</i>
Asie	[ˈa:ziɛ]	<i>Asien</i>

I de flesta ord av främmande ursprung kan dock [z] stavas **z**. I många är å andra sidan även stavning med **s** möjlig. Efter reformen 1993 rekommenderas dock stavning med **z** även om denna stavning i många ord fortfarande kan ge ett intryck av lägre stil.

univerzita ⇨ ⇨ universita	[ˈuniverzita]	<i>universitet</i>
prezident ⇨ ⇨ president	[ˈprezident]	<i>president</i>
kurs, kursu	[ˈkurs ˈkurzu]	<i>kurs</i>
⇨ kurz, kurzu		
-ismus ⇨ -izmus	[-izmus]	<i>-ism</i>
režisér ⇨ režizér	[-sɛ:r ⇨ -zɛ:r]	<i>regissör</i>

Användningen av grafemet x

Grafemet **x** förekommer endast i ord av främmande ursprung. Före obstruent överensstämmer **x** i tonalitet med den efterföljande obstruenten.

text	[ˈtɛkst]	<i>text</i>
sexbomba	[ˈsɛgzɔmba]	<i>sexbomb</i>

Före vokal och sonorant betecknar **x** /gz/ i ord som börjar på **ex-** utom i prefixet **ex-** *ex-*, före detta då **x** betecknar /ks/.

existovat	[ˈɛgzistɔvat]	<i>existera</i>
exotický	[ˈɛgzɔtɪfskiː]	<i>exotisk</i>
exmanžel	[ˈɛksmanʒɛl]	<i>exmake</i>

I alla andra fall betecknar **x** /ks/.

taxa	[ˈtaksa]	<i>taxa</i>
luxy	[ˈluksi]	<i>dammsugare</i>

Stor begynnelsebokstav

Med stor begynnelsebokstav skrivs:

- Första ordet i satsen.
- Vissa ord som uttrycker vördnad:
 - 2 personens pronomen i brev o dyl
Ty, Vy, Tvůj, Váš
 - historiska titlar
Jeho Milost

Du, Ni, Din, Er

Hans Nåd

- religiösa namn
Bůh, Syn boží, Pán Bůh, Panna Marie *Gud, Guds son, Herren Gud, Jungfru Maria*
- Vissa förkortningar
OSN, MUDr. *FN, leg. läkare*
- Egennamn
 - personnamn
Jan, Pavla, Kudláčková
 - namn på husdjur
Stračena, Fík
 - namn på sagofigurer
Ježibaba
 - namn på himlakroppar
Země, Jupiter, Měsíc *Jorden, Jupiter, Månen*
 - geografiska namn
Himálaje, Alpy *Himalaya, Alperna*
Afrika, Evropa *Afrika, Europa*
Brazílie, Rusko *Brasilien, Ryssland*
Sázava *flod*
Paříž, Kodaň *Paris, Köpenhamn*
Kojetín *liten ort*
- Substantiv som betecknar nationalitet och invånare
Čech, Švédka, Ital *tjeck, svenska, italienare*
Moravan *person från Mähren*
Pražan, Broďák *pragbo, person från Brod*
- Namn på föremål som tillverkats av människor, varumärken
kniha Babička *boken Mormor*
lod' Titanik *båten Titanic*
kytara Kramer *Kramergitarr*
- Namn på föreningar
soubor Jason
- Possessiva adjektiv
Janáčkův, Martinova, Alíkovo

I sammansatta egennamn och beteckningar skrivs vanligtvis endast det första ordet med stor begynnelsebokstav.

Česká republika	<i>Tjeckiska republiken</i>
Organizace spojených národů	<i>Förenta nationerna</i>

Om en sådan beteckning innehåller ett egennamn behåller detta sin stora bokstav.

Osudy dobrého vojáka Švejka	<i>Den gode soldaten Švejs öden</i>
Spolková republika Německo	<i>Förbundsrepubliken Tyskland</i>

Vid ortnamn skiver man däremot alla beståndsdelar utom prepositioner med stor begynnelsebokstav.

Ústí nad Labem	<i>nordböhmisk stad</i>
Malá Strana	<i>Lillsidan, stadsdel i Prag</i>
Staré Město	<i>Gamla stan</i>

Kutná Hora
Karlovy Vary

östböhmsk stad
Karlsbad

Substantiven **hory** berg, **moře** hav, **most** bro, **náměstí** torg, **ostrov** ö, **ulice** gata o dyl. skrivs med liten begynnelsebokstav.

náměstí Míru
Karlův most
Husova ulice
Egejské moře

Fredens torg
Karlsbron
Husgatan
Egeiska havet

Beteckningar på partier, institutioner, föreningar etc. skrivs med stor begynnelsebokstav endast om de är närmare bestämda.

okresní úřad
Okresní úřad v Mostě

kommunkontor
kommunkontoret i Most

Beteckningar på skolor och läroanstalter skrivs med stor begynnelsebokstav endast då det är frågan om högre skolor.

Vysoké učení technické
základní škola v Lipnici nad Sázavou

Tekniska högskolan
grundskolan i Lipnice vid Sázava

Avstavning

För avstavning gäller på tjeckiska i stor utsträckning liknande regler som på svenska. Digrafen **ch** får dock aldrig delas.

Man avstavar med hänsyn till ordbildningen då denna är uppenbar.

bratr-ská spolu-práce

broderligt samarbete

Interpunktion

Punkt sätts efter

- mening.
- förkortning.
- ordningstal skrivna med siffror.

Dnes je 9. května.

I dag är det den 9 maj.

Komma sätts bl. a.

- mellan huvudsats och bisatser.

Vím, že přijdeš, jestli tě poprosím.

Jag vet att du kommer om jag ber dig.

- vid uppräknings.

Máslo, káva, rohlík a šunka.

Smör, kaffe, giffel och skinka.

- före och efter inskjuten förklaring.

Maminka, chudák, zůstala sama.

Mamma, stackarn, blev ensam kvar.

Ortografi

- för att avskilja tilltalsfras.

Evo, pojd' sem.

Dobry den, pane Novák.

- för att avskilja interjektioner.

Ano, přijdu.

Fuj, to je ošklivé.

Eva, kom hit.

God dag, herr Novák.

Ja, jag kommer.

Usch, det var fult.

Handstil

Det diakritiska tecken som i tryck som regel ser ut som en apostrof, skrivs för hand som en hake. Även i maskinskrivna texter ser man ofta hake i stället för apostrof. Jämför:

I handstil skrivs t'

d'

som

Morfonologi

Hårda och mjuka konsonanter

De tjeckiska konsonanterna kan indelas i olika typer i enlighet med tabellen nedan. En apostrof betecknar fonologiskt mjuk konsonant även om denna mjukhet inte vid alla ljud direkt realiserar sig fonetiskt eller ortografiskt. Den fonologiska mjukheten är dock av stor betydelse inom morfologin eftersom hårda och mjuka stammar följs av olika ändelser.

	Främre	Centrala	Bakre
Hårda fonem	/b p v f m/	/t d s z l n r/	/k g x h/
Grafem	b p v f m	t d s z c l n r ť ď š ž č j	k g ch h
Mjuka fonem	/b' p' v' f' m'/	/t' d' s' z' c' l' ň ř š ž č j/	

Hård och mjuk böjning

Hårdhet respektive mjukhet hos sista ljudet i en böjningsstam spelar en mycket stor roll för valet av böjningsändelse. Böjningsändelserna blir olika efter stam som slutar på hård konsonant och efter stam som slutar på mjuk konsonant. Ett antal vanliga korrelationer exemplifieras nedan.

	Hård stam			Mjuk stam		
AGsg mv subst	kluka	<i>kille</i>	/a/	/e/	otce	<i>far</i>
N sg f subst	žena	<i>kvinna</i>			ulice	<i>gata</i>
Gsg n subst	města	<i>stad</i>			moře	<i>hav</i>
3pl presens	dělají	<i>de gör</i>	/aj/	/ej/	vynášejí	<i>de bär ut</i>
NAsg n subst	oko	<i>öga</i>	/o/	/e/	moře	<i>hav</i>
Vsg f subst	ženo	<i>kvinna</i>			Libuše	<i>förnamn</i>
Gsg m+n pron	toho	<i>detta</i>	/oho/	/eho/	všeho	<i>allt</i>
NApl mt+f subst	domy	<i>hus</i>	/i/	/e/	stroje	<i>maskiner</i>
LDsg f subst	ženě	<i>kvinna</i>	/e/	/i/	ulici	<i>gata</i>
Asg f subst	ženu	<i>kvinna</i>	/u/	/i/	ulici	<i>gata</i>
Dsg m+n subst	městu	<i>stad</i>			moři	<i>hav</i>
3sg presens	dělá	<i>gör</i>	/á/	/í/	prší	<i>regnar</i>
Lpl f subst	ženách	<i>kvinnor</i>	/áx/	/íx/	ulicích	<i>gator</i>
Lsg m+n adj	dobrém	<i>bra</i>	/é/	/í/	lepší	<i>bättre</i>
Isg f subst	ženou	<i>kvinna</i>	/ow/	/í/	ulicí	<i>gata</i>
Dpl n subst	městům	<i>städer</i>	/úm/	/ím/	mořím	<i>hav</i>

Vidare ändras stavningen så att **ý** efter mjuk konsonant skrivs **í**.

Dpl adj	velkým	<i>stora</i>	/ím/	větším	<i>större</i>
---------	---------------	--------------	------	---------------	---------------

Vissa ändelser är dock gemensamma för både hårda och mjuka böjningsmönster.

DLsg mv subst	Janovi	förnamn	/ovi/	Milošovi	förnamn
Isg m+n subst	vlakem	<i>tåg</i>	/em/	strojem	<i>maskin</i>
Npl mv subst	studenti	<i>studenter</i>	+/i/	muži	<i>män</i>
Npl mv subst	pánové	<i>herrar</i>	/ové/		
Npl mv subst	sousedé	<i>grannar</i>	/é/	učitelé	<i>lärare</i>
Gpl m subst	studentů	<i>studenter</i>	/ů/	mužů	<i>män</i>
Dpl m subst	studentům	<i>studenter</i>	/ům/	mužům	<i>män</i>
Ipl m+n subst	vlaky	<i>tåg</i>	/i/	stroji	<i>maskiner</i>

I det sista fallet, dvs. instrumentalis plural maskulinum och neutrum, bör det särskilt observeras att ortografiskt **y** endast kan stå efter hård konsonant medan **i** skrivs efter mjuk.

Vidare har verbens e-böjning i modern tjeckiska samma ändelser både efter hårda och mjuka stammar. I ett äldre språkbruk upprätthölls dock en klar distinktion mellan hård och mjuk ändelse i 1p sg och 3p pl. De särskilda mjuka ändelserna kan fortfarande påträffas i högre stil.

1 p sg	nesu	<i>bär</i>	/u/	↗ /i/	píšu ↗ píši	<i>skriver</i>
2 p sg	neseš		/eš/		píšeš	
3 p sg	nese		/e/		píše	
1 p pl	neseme		/eme/		píšeme	
2 p pl	nesete		/ete/		píšete	
3 p pl	nesou		/ow/	↗ /i/	píšou ↗ píší	

Samma typ av kvalitativ vokalväxling påträffas emellanåt även i andra fall än i de ovan nämnda. I en stam sker i vissa fall växling mellan /a/ efter mjuk konsonant följt av hård konsonant och /e/ mellan två mjuka konsonanter.

Jan, Jeník, vejce, vajec

Konsonantväxling

Inom formläran förekommer en hel rad regelbundna förändringar av konsonant sist i böjningsstam. Även inom ordbildningen ger många ändelser upphov till konsonantväxling, men dessa växlingar är mera varierande och inte lika regelbundna. De regelbundet förekommande förhållanden mellan konsonanter i olika böjningsformer och avledningar framgår av sammanställningen nedan. De aktuella växlingarna kommer i det följande att redovisas vid varje böjningskategori

/p/	/b/	/f/	/v/	/m/	/n/	/r/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/pj/	/bj/	/fj/	/vj/	/mň/	/ň/	/ř/

/s/	/z/	/t/	/d/
↓	↓	↙ ↘	↙ ↘
/š/	/ž/	/t'↔/c/	/d'↔/z/

/k/	/h/~g/	/x/
↙ ↘	↙ ↘	↓
/c/ ↔ /č/	/z/ ↔ /ž/	/š/

/st/	/sk/	/ck/ ³	/zd/	/zg/
↘ ↙	↙ ↘	↓	↘ ↙	↙ ↘
/št/	/st/	/čt/	/žd/	/zd/

Konsonantväxling i infinitiv

I infinitiver av Ø~E-stammar förekommer en särskild typ av konsonantväxling före ändelsen +/t/ som inte påträffas någon annanstans.

/b/	/t/	/d/	/k/	/h/
↓	↓	↓	↓	↓
/bs/	/s/	/s/	/c/	/c/

zábst	/zab/-/Ø/+t/	<i>frysa</i>
plést	/plet/-/Ø/+t/	<i>fläta</i>
vést	/ved/-/Ø/+t/	<i>föra</i>
péct	/pek/-/Ø/+t/	<i>baka, steka</i>
moct	/moh/-/Ø/+t/	<i>kunna</i>
märk även:		
rúst	/rost/-/Ø/+t/	<i>växa</i>

Konsonantväxling vid tom stavelsekärna

- /ř/ > /r/ före /c/

starce (AGsg)	/stařc/	stařec (Nsg)	/stařc/	<i>gamling</i>
----------------------	---------	---------------------	---------	----------------

Kvantitetsväxling hos vokaler

/i/	+e/	/e/	/a/	/o/	/u/
↑	↑	↑	↑	↑	↑
↓	↓	↓	↓	↓	↓
/í/	/í/	/é/	/á/	/ú/	/ow/

1.5.11. Vokalförlängning

Vokalförlängning förekommer före -/Ø/ i

- Nominativ singular av maskulina varelsebetecknande substantiv

³ Denna växling kan härledas ur växlingen /sk/ > /št/ genom att /ck/ går tillbaka på ett underliggande /č/-/sk/ och /čt/ på ett underliggande /č/-/št/, t.ex. /anglik/+sk/-/i/ > /anglič/-/skí/ > **anglický** *engelsk* och /anglik/+sk/+i/ > /anglič/-/ští/ > **angličtí**

bůh	/boh/-/Ø/	<i>gud</i>	
• Nominativ och ackusativ singular av maskulina tingbetecknande substantiv			
stůl	/stol/-/Ø/	<i>bord</i>	
• Nominativ och ackusativ singular av feminina substantiv			
sůl	/sol/-/Ø/	<i>salt</i>	
• Maskulinum nominativ singular av adjektivens kortform och pronomen			
zdráv	/zdrav/-/Ø/	<i>frisk</i>	
můj	/moj/-/Ø/	<i>min</i>	
• Infinitiv			
nést	/nes/-/Ø/+tØ/	<i>bära</i>	
• Vokalförlängning är även vanlig före diminutivprefixet -/k/-.			
kvítek	<i>blomma (dim.)</i>	květ	<i>blomma</i>
hlávka	<i>kål-, salladshuvud</i>	hlava	<i>huvud</i>
• Verbalprefix i avledda substantiv.			
východ	<i>utgång</i>	vychodit	<i>gå ut</i>
nákup	<i>inköp</i>	nakoupit	<i>handla</i>
• Verbalprefix i avledda adjektiv.			
výletní	<i>utflykts-</i>	výlet	<i>utflykt</i>
průjezdní	<i>genomfarbar</i>	projíždět	<i>åka genom</i>

Vokalförkortning

Vokalförkortning förekommer i

• Instrumentalis plural av feminina substantiv			
čárou ~ čarou	/čár/-/ow/	<i>streck</i>	
• Genitiv plural av feminina substantiv			
skal	/skál/-/Ø/	<i>klippa</i>	
• Genitiv plural av neutrala substantiv			
děl	/d'íl/-/Ø/	<i>fält, åkrar</i>	
• Lokativ plural av feminina substantiv			
čarách ~ čarách	/čár/-/áxØ/	<i>streck</i>	
• Dativ plural av feminina substantiv			
čarám ~ čarám	/čár/-/ámØ/	<i>streck</i>	
• Instrumentalis plural av feminina substantiv			
čárami ~ čarami	/čár/-/ami/	<i>streck</i>	
• Imperativens samtliga former			
kup	/koup/+/Ø/	<i>gör (2sg)</i>	
kupme	/koup/+/Ø/-/me/	<i>gör (1pl)</i>	
kupte	/koup/+/Ø/-/te/	<i>gör (2pl)</i>	
• Vokalförkortning förekommer även före diminutivprefixet -/k/-.			
kravka	<i>ko (dim.)</i>	kráva	<i>ko</i>

Pán herre

När **pán** ‘herre’ används som titel är stammens vokal alltid kort. I vokativ är vokalen kort även då ordet används självständigt.

pan Novák

s panem Novákem

s pánem

pane Nováku!

pane!

herr Novák

tillsammans med herr Novák

tillsammans med herrn

herr Novák!

herrn!

Nomen

Nomen uppvisar ett antal gemensamma kategorier.

Genus

De tjeckiska substantiven fördelar sig traditionellt på tre genus: maskulinum, femininum och neutrum.

Varelser och ting

De maskulina substantiven fördelar sig dock vidare på två grupper, en för varelsbetecknande och en för tingbetecknande substantiv. Man skulle därför även kunna hävda att tjeckiskan har fyra genus: *varelsbetecknande maskulinum* (mv), *tingbetecknande maskulinum* (mt), *femininum* (f) och *neutrum* (n).

Kasus

De tjeckiska substantiven, adjektiven, pronomenen och räkneorden har sex olika böjningsformer, kasus: *nominativ* (N), *ackusativ* (A), *genitiv* (G), *lokativ* (L), *dativ* (D) och *instrumentalis* (I). Maskulina och feminina substantiv har i singular dessutom en särskild tilltalsform, *vokativ* (V). I alla andra fall brukas nominativ vid tilltal.

Numerus

Tjeckiskan har två numerus: singular (sg) och plural (pl).

Bestämmdhet

På tjeckiska finns varken bestämd eller obestämd artikel.

De nominala kategoriernas semantik

De morfologiska kategoriernas används ofta helt självständigt, utan att satsens struktur på något sätt egentligen kräver det. De ger då uttryck för respektive kategoris mest grundläggande och inneboende betydelse. Denna inneboende betydelse utgör respektive kategoris semantik.

Substantiv, adjektiv, räkneord och pronomen har de flesta morfologiska kategorier gemensamma, medan verben har en del för sig specifika morfologiska kategorier.

Nominativ

används för att beteckna subjektet och den subjektiva predikatsfyllnaden.

Milan je tady.

Milan är här

To není student.

Det är inte någon student.

Já jsem herečka.

Jag är skådespelerska

Akusativ

används för att beteckna de direkta objektet:

Kupuješ auto?

Köper du bil?

Mám bratra a sestru.

Jag har en bror och en syster.

Nemám syna.

Jag har ingen son.

Oni mají chatu.

De har en sommarstuga.

Vidím Prahu.

Jag ser Prag.

Genitiv

används för att uttrycka ägaren (possessiv genitiv):

To je syn pana Nováka.

Det är herr Nováks son.

To jsou děti Aleny Novákové.

Det är Alena Novákovás barn.

används efter uttryck för mängd och mått (partitiv genitiv):

Kolik stojí litr mléka?

Hur mycket kostar en liter mjölk.

Mám trochu cukru.

Jag har lite socker.

Dejte mi, prosím, kilo sýra.

Var snäll och ge mig ett kilo ost.

När något inte finns används ibland i högre stil i vissa vändningar partitiv genitiv efter **není** för att beteckna det som inte finns.

není divu

det är inget under, det är inte konstigt

není návratu

det finns ingen återvändo

men:

nejsou housky

det finns inga småfranska

není mléko

det finns ingen mjölk

Lokativ

Lokativ har inget inneboende semantiskt värde. Detta kasus används endast efter prepositioner vars rektion så kräver.

Dativ

används för att beteckna det indirekta objektet:

Kupuju to Milanovi.

Knihu dávám Simoně.

Jag köper det åt Milan.

Boken ger jag till Simona.

Dativ används för att beteckna det egentliga subjektet i opersonliga konstruktioner med predikativer eller deponensverb.

Panu inženýru Dvořákovi je zima.

Herečce je teplo.

Je mu dvacet pět let.

líbí se mi

zdá se mi

ulevilo se mu

Stalo se mi to už dvakrát.

Ingenjör Dvořák fryser.

Skådespelerskan tycker att det är varmt.

Han är tjugofem år.

det behagar mig = jag tycker om

det tycks mig = jag tycker att det verkar

han kände sig lättad

Jag har redan råkat ut för det två gånger.

Instrumentalis

används för att uttrycka det redskap en handling utförs med.

Jedeme metrem.

Píše tužkou.

Vi åker tunnelbana.

Han skriver med en blyertspenna.

används för att beteckna det föremål varmed en rörelse utförs:

Pláč pochvíval ohnutými rameny.

Potřásla hlavou.

Uhnula pohledem.

Pokrčil rameny.

Gråten fick de nedböjda axlarna att darra lite.

Hon skakade på huvudet.

Hon vek undan med blicken.

Han ryckte på axlarna.

används för att beteckna den väg man färdas:

Projeli křižovatkou.

Jeli městem.

De åkte över kosningen.

De åkte genom staden.

används för att beteckna agenten:

Země byla osvobozena cizí armádou.

Landet befriades av en främmande armé.

I högre stil är det vanligt att predikatsfyllnaden står i instrumentalis, särskilt om det är frågan om en övergående eller bildlig egenskap.

Čím je vaše manželka?

Golda Meierová tam byla šatnářkou.

Byla dětem matkou.

Vad är er hustru till yrket?

Golda Meier var garderobsdam där.

Hon var som en mor för barnen.

Bruket av instrumentalis för att uttrycka en bildlig eller övergående egenskap är även vanligt i satser utan predikat.

Hostem v české rodině.

Som gäst i en tjeckisk familj.

Vokativ

används vid direkt tilltal.

Ahoj, Milane!

Aleno, co tady děláš?

Hej, Milan!

Alena, vad gör du här?

Substantiv

Substantivens genus

Substantivens grammatiska genus bestäms som regel av deras naturliga genus vid substantiv som betecknar levande varelser. Varelser med manligt kön är varelsbetecknande maskulina, varelser med kvinnligt kön är feminina.

Vid övriga substantiv härleds deras genus huvudsakligen med hjälp av ordslutet.

Tingbetecknande maskulina är:

de flesta substantiv på konsonant

Feminina är:

substantiv på **-a**

många substantiv på **-e**

vissa substantiv på konsonant, i synnerhet mjuk

alla substantiv på **-ost** (utom **host** *gäst* m., **most** *bro* m.)

Neutrala är:

substantiv på **-o**

många substantiv på **-e**

substantiv på **-í**

substantiv av latinsk ursprung på **-um**

substantiv av grekiskt ursprung på **-on** och **-a**

Genus kan alltså inte med säkerhet avgöras med hjälp av ordslutet när ordet slutar på konsonant eller på **-e/-ě**.

oheň m. *eld*

prst m. *finger*

stůl m. *bord*

tabule f. *svarta tavlan*

píseň f. *sång*

čtvrť f. *kvarter*

sůl f. *salt*

pole n. *åker, fält*

Subgenus

Bland de maskulina substantiven bör fem hierarkiskt ordnade subgenus urskiljas, då varje grupp uppför sig på ett specifikt sätt i vissa morfologiska kategorier i enlighet med tabellen nedan.

	Npl	Asg
Varelsbetecknande	- /i/ ~ /ové/	= Gsg
Ikoniska	= Apl	= Gsg
Tingbetecknande	= Apl	= Nsg

Till de olika grupperna hör bl.a. följande substantiv.

- Varelsebetecknande

Hit hör de flesta substantiv som betecknar manspersoner.

Švéd, AGsg **Švéda**, Npl **Švédové** *svensk*

Hit hör även substantiv som betecknar döda eller icke existerande varelser, t.ex.

nebožtík, AGsg **nebožtíka**, Npl **nebožtíci** *en avliden*, **panák** *docka*, **sněhulák** *snögubbe*, **strašák** *fågelskrämma*

- Ikoniska

Denna grupp är relativt liten. Hit hör bl.a.

Oscar *Oscar (filmpris)*, **indián** *typ av motorcykel*

Dessutom får vissa fraseologiserade uttryck föras till denna kategori.

dostat padáka *få sparken*
dát si šlofika *ta sig en tupplur*

- Tingbetecknande

Hit hör majoriteten av alla icke varelsebetecknande substantiv, bl.a. de allra flesta substantiv som betecknar växter, samt vissa varelsebetecknande kollektiva substantiv, t.ex.

lid (NAsg), **lidu** (Gsg), **lidy** (NApl) *folk, den breda massa*
národ, **národa**, **národy** *folk, nation*
hmyz, **hmyzu** *insekter*

Hit hör även substantiv som betecknar mycket lågt stående varelser, t.ex. **vir**, **viru**, **virý** *virus*.

- Vacklan

Vissa substantiv vacklar mellan kategorierna varelsebetecknande och tingbetecknande, t.ex.

bacil *bacill* och **mikrob** *mikrob*, **průvodce** *guidebok*, **špaček** *pennstump*; *fimp*.

Andra vacklar mellan kategorierna varelsebetecknande och ikoniska, framför allt vissa ord på **-tel** och **-ec**, t.ex.

činitel *faktor*, **kříženec** *korsning (av växter)* samt **čurák** *kuk* och **pták**, **ptáček** *snopp*.

En stor mängd ord vacklar mellan kategorierna ikoniska och tingbetecknande, t.ex.

indiánek *munk (chokladöverdraget skum)*, **Silvestr** *nyårsafton*, **robot** *matberedare*, **budík** *väckarklocka*, **tahák** *fusklapp*, **taxík** *taxibil*, **vajgl** *fimp*, **nanuk** *glasspinne, -strut*,

Vidare en rad varumärken och fordonsbeteckningar, t.ex.

džíp *jeep*, **fiat** *fiat*, **ford** *ford*, **mercedes** *mercedes*, **moped** *moped*

Likaså vacklar vissa fraseologiserade uttryck.

nemám šajna ~ **šajn** *jag har inte en aning*
dát góla ~ **gól** *göra mål*
mít pecha ~ **pech** *ha otur*

dostat ~ mít vzteka ~ vztek*bli ~ vara förbannad*

- Två olika lexem

I vissa fall kan samma substantiv förekomma i två betydelser, både som varelsbetecknande och tingbetecknande, t.ex. **nosič** *bärare*; **pakethállare**, **stěhovák** *flyttkarl*; **flyttbil**. Böjningen av orden är beroende av betydelsen.

Substantivens numerus

Vissa substantiv förekommer bara i ett numerus. Någon formell åtskillnad i numerus kan inte göras vid sådana substantiv.

Singulare tantum är i princip:

- kollektiva substantiv, t.ex.

mládež *ungdomar*, **lidstvo** *mänsklighet*, **dobytek** *boskap*

Det skall särskilt påpekas att följande substantiv på tjeckiska är kollektiva och därför endast uppträder i singular.

ovoce *frukt*, **zelenina** *grönsaker*

- ämnesnamn, t.ex.

cukr *socker*, **led** *is*, **písek** *sand*, **ocel** *stål*, **víno** *vin*, **zlato** *guld*, **krěv** *blod*

- abstrakta substantiv, t.ex.

energie *energi*, **hněv** *ilska*, **láska** *kärlek*, **vděčnost** *tacksamhet*, **dětství** *barndom*

- egennamn

Eva, **Praha** *Prag*, **Česko** *Tjeckien*

I den mån plurala former förekommer av ämnesnamn och abstrakta substantiv används de för att beteckna olika typer av föremålet i fråga, t ex **moravská vína** *mähriska viner*. Även av personnamn förekommer emellanåt plural för att beteckna flera personer med samma namn.

Plurale tantum är t.ex.

brýle ⇨ **brejle** *glasögon*, **dveře** *dörr*, **kalhoty** *byxor*, **kleště** *tång*, **nůžky** *sax*, **saně** *släde*, **kálke**, **vrata** *port*

Vidare ett antal högtidsdagar:

narozeniny *födelsedag*, **vánoce** *jul*, **velikonoce** *påsk*

Likaså är många geografiska namn plurale tantum, t.ex.

Pardubice *östdöhmisk stad*, **České Budějovice** *sydböhmisk stad*, **Karlovy Vary** *Karlsbad*, **Čechy** *Böhmen*, **Benátky** *Venedig*, **Atény** ⇨ **Athény** *Aten*

Inom vissa ordgrupper, t.ex. grönsaker, används vid vissa substantiv som regel singularformen såsom kollektiv, vid andra pluralformen. Distributionen är egentligen helt arbiträr.

- singular som kollektiv form har t.ex.

celer *selleri*, **cibule** *lök*, **hrášek** *ärter*, **květák** *blomkål*, **mrkev** *morötter*, **petržel** *persilja*, **pór** *purjolök*, **salát** *sallad*, **zelí** *kål*

- plural som kollektiv form har t.ex.

jáhly f.pl. *hirs*

- omväxlande singular och plural används vid

brambor ~ **brambory** *potatis* (*maträtt* ~ *rotfrukt*), **knedlík** ~ **knedlíky** *knödel*

Jämför t.ex.

kilo mrkve

ett kilo morötter

řízek z bramborem

schnitzel med potatis

Substantivens bildning

Prefigering

ne- betecknar motsatsen till ursprungsordet.

neštěstí	<i>olycka</i>	štěstí	<i>lycka</i>
nepřítel	<i>fiende</i>	přítel	<i>vän</i>
neúroda	<i>missväxt</i>	úroda	<i>god skörd</i>

sou- betecknar 'med-, sam-'

souhláska	<i>konsonant</i>	hláska	<i>ljud</i>
soused	<i>granne</i>	sedět	<i>sitta</i>

spolu- betecknar 'med-, sam-'.

spolužák	<i>skolkamrat</i>	žák	<i>elev</i>
spolupráce	<i>samarbete</i>	práce	<i>arbete</i>

Suffigering

Personbetecknande suffix

-ák

divák	<i>åskådare</i>	dívat se	<i>titta</i>
kuřák	<i>rökare</i>	kouřit	<i>röka</i>

-ář/-ář

lhář	<i>lögnare</i>	lhát	<i>ljuga</i>
kuchař	<i>kock</i>	kuchyně	<i>kök</i>

-ník

dělník	<i>arbetare</i>	dělat	<i>göra, arbeta</i>
tlumočník	<i>tolk</i>	tlumočit	<i>tolka</i>

-tel

učitel	<i>lärare</i>	učit	<i>lära</i>
ředitel	<i>chef</i>	řídít	<i>styra</i>

-č

prodavač	<i>försäljare</i>	prodávat	<i>sälja</i>
holič	<i>frisör, barberare</i>	holit	<i>raka</i>

-ec

herec	<i>skådespelare</i>	hrát	<i>spela</i>
choděc	<i>fotgängare</i>	chodit	<i>gå</i>

-ce

soudce	<i>domare</i>	soudit	<i>döma</i>
důchodce	<i>pensionär</i>	důchod	<i>pension</i>

-čí

rozhodčí	<i>domare (i sport)</i>	rozhodnout	<i>besluta</i>
mluvčí	<i>talesman</i>	mluvit	<i>tala</i>

-l

chlubil	<i>skrytmåns</i>	chlubit se	<i>skryta</i>
kutil	<i>händig person</i>	kutit	<i>greja, dona, fixa</i>

-ista	komunista	<i>kommunist</i>	komunismus	<i>kommunism</i>
	penzista	<i>pensionär</i>	penze	<i>pension</i>
-an	Pražan	<i>pragbo</i>	Praha	<i>Prag</i>
	venkovan	<i>landsortsbo</i>	venkov	<i>landsbygd</i>

Femininumbildande suffix

De allra flesta personbetecknande substantiven har på tjeckiska olika former i maskulinum och femininum. Den feminina motsvarigheten slutar oftast på ändelsen **+ka**.

Švédka	<i>svenska</i>	Švéd	<i>svensk</i>
Češka	<i>tjeckiska</i>	Čech	<i>tjeck</i>
studentka	<i>studentska</i>	student	<i>student</i>
herečka	<i>skådespelerska</i>	herec	<i>skådespelare</i>

Kvinnors efternamn får ändelsen **-ová** om de utgörs av ursprungliga substantiv.

paní Nováková	<i>fru Novák</i>	pan Novák	<i>herr Novák</i>
slečna Sobotová	<i>fröken Sobotá</i>	pan Sobotá	<i>herr Sobotá</i>

Efternamn som utgörs av ursprungliga adjektiv böjs adjektiviskt.

paní Nová	<i>fru Nový</i>	pan Nový	<i>herr Nový</i>
------------------	-----------------	-----------------	------------------

Ett någorlunda regelbundet förhållande råder mellan de maskulina och feminina suffixen.

-ník > -nice			
dělnice	<i>arbeterska</i>	dělník	<i>arbetare</i>
-tel > -tel-ka			
učitelka	<i>lärarinna</i>	učitel	<i>lärare</i>
-tel > -tel-kyně			
přítelkyně	<i>väninna</i>	přítel	<i>vän</i>
-ce > -kyně			
soudkyně	<i>domare</i>	soudce	<i>domare</i>
-č > -č-ka			
prodavačka	<i>expedit</i>	prodavač	<i>expedit</i>
-eč > -eč-ka			
herečka	<i>spådespelerska</i>	herec	<i>skådespelare</i>
-ista > -ist-ka			
turistka	<i>turist</i>	turista	<i>turist</i>
-an > -an-ka			
Pražanka	<i>pragbo</i>	Pražan	<i>pragbo</i>
-ák > -ač-ka			
kuřačka	<i>rökare</i>	kuřák	<i>rökare</i>
-ář > -ář-ka			
lhářka	<i>lögnerska</i>	lhář	<i>lögnare</i>
-ař > -ař-ka			
kuchařka	<i>kokerska</i>	kuchař	<i>kock</i>

Tingbetecknande

-árna betecknar lokal

čekárna	<i>väntrum, väntsal</i>	čekat	<i>vänta</i>
cukrárna	<i>konditori</i>	cukr	<i>socker</i>

-dlo betecknar verktyg

letadlo	<i>flygplan</i>	létat	<i>flyga</i>
mýdlo	<i>tvål</i>	mýt	<i>tvätta</i>

-iště betecknar plats

letiště	<i>flygplats</i>	letět	<i>flyga</i>
koupaliště	<i>badplats</i>	koupat se	<i>bada</i>

Abstrakta

-ek av vissa adverb

dnešek	<i>dagen i dag</i>	dnes	<i>i dag</i>
včerejšek	<i>dagen i går</i>	včera	<i>i går</i>
letošek	<i>innevarande år</i>	letos	<i>i år</i>

Diminutiv

För tjeckiskan är det mycket karakteristiskt med så kallade diminutivformer av substantiv, adjektiv, adverb, ja till och med av verb. Det allt överskuggande morfemet vid sådana diminutivbildningar är **-k-** som kan varieras i snart sagt det oändliga med hjälp av den talandes fantasi. Vissa sådana diminutivformer är alltså välbelagda och finns med i lexikon medan andra är tillfälliga skapelser som kommer till i talögonblicket.

Några exempel på vedertagna diminutivformer:

Boženka	av Božena	
sestřička	av sestra	<i>syster</i>

Av de flesta substantiv kan man ganska fritt bilda diminutiver med samma grundbetydelse som huvudordet fast med en nyans av småskalighet, intimitet, gullighet eller förtrolighet.

I vissa fall kan dock samma ändelser användas för ren ordbildning, vilket kan göra det svårt att skilja vissa självständiga lexem från diminutivbildningar.

MASKULINUM: +ík/+iček, +ek/+eček

Detta suffix distribution beror som regel på rotvokalens längd. Efter lång rotvokal följer kort vokal i diminutivändelsen och tvärt om. Denna regel kan sägas vara rytmisk.

kufřík, kufříček	kufr	<i>resväska</i>
řemínek	řemen	<i>rem</i>
koník, koníček	kůň	<i>häst</i>
	men koníček	<i>hobby</i>

hošík, hošíček		hoch	<i>gosse</i>
chlebíček		chléb	<i>bröd</i>
	men	chlebíček	<i>smörgås</i>
domek, domeček		dům	<i>hus</i>
stromek, stromeček		strom	<i>träd</i>
prstík, prstíček		prst	<i>finger</i>

FEMININUM: +ka/+ečka, +ička, +inka

De feminina diminutivsuffixen gör ofta att vokallängden i roten förändras så att lång rotvokal blir kort och tvärt om.

lavička		lavice	<i>bänk</i>
chvilka, chvilička, chvilečka, chvilinka		chvíle	<i>stund</i>
ručka, ručička		ruka	<i>hand, arm</i>
	men	ručička	<i>visare</i>
nožka, nožička		noha	<i>föt, ben</i>
knížka, knížečka		kniha	<i>bok</i>
tetinka, tetička		teta	<i>faster, moster</i>
hlavička, hlavinka		hlava	<i>huvud</i>
	men	hlávka	<i>kålhuvud</i>
vodička		voda	<i>vatten</i>
	men	vodka	<i>vodka</i>

NEUTRUM: +ko/-ěčko, +ičko, +ečko

Liksom i femininum förändras ofta rotvokalens kvantitet.

víčko		víko	<i>lock</i>
	men	víčka	<i>ögonlock</i>
slunko, sluníčka		slunce	<i>sol</i>
	men	sluněčko	<i>nyckelpiga</i>
ouško		ucho	<i>öra</i>
okénko		okno	<i>fönster</i>
	men	okénko	<i>biljettlucka</i>
masíčko		maso	<i>kött</i>
městečko		město	<i>stad</i>
vajíčko		vejce	<i>ägg</i>

Pejorativ - augmentativ

-isko			
psisko	<i>hundracka</i>	pęs	<i>hund</i>

Substantivens böjning

En majoritet av substantiven böjs enligt de regelbundna böjningsmönstren. En mindre del böjs enligt något avvikande böjningsmönster. Endast ett litet fåtal substantiv uppvisar en helt oregelbunden böjning.

En del substantiv är oböjliga då de av olika anledningar inte passar in i böjningssystemet, vanligen därför att de slutar på en vokal som inte är möjlig i något genus i Nsg. Sådana oböjliga ord är som regel neutrala, t.ex.

angažmá *engagemang*, **filé** *filé*, **finále** *final*, **politbyro** *politbyrå*

Ofta förekommer alternativa böjliga former eller synonymer som många gånger upplevs som smidigare att använda.

apartmá (el. **apartmán** m.) *svit*, **kupé** (el. **oddělení**) *kupé*, **taxi** *taxi* (el. **taxík** m. *taxibil*, **taxislužba** f. *taxi(verksamhet)*).

Ett antal nyare oböjliga lånord på **-y** från engelskan är dock feminina.

party [pa:rti] *party*, **whisky** [viski](el. **viska**) *whisky*

Regelbunden böjning

Maskulinum och neutrum singular

Förutom ord på mjuk konsonant har många maskulina substantiv på **-l**, **-s**, **-z** mjuk stam även om detta inte direkt syns på nominativformen. Sådana ord är t.ex.

cíl *mål*, **kašel** *hosta*, **pytel** *säck*, **páse** samt alla varelsbetecknande maskulina substantiv på **-tel**, t.ex. **učitel** *lärare*

Francouz *fransman*, **kněz** *präst*, **peníz** *peng*, **vítěz** *segrare*

Nominativ singular

Regelbundna maskulina substantiv slutar i Nsg på konsonant. Ett antal maskulina personnamn slutar dock i Nsg på **-o** men böjs böjs helt regelbundet. Sådana är t.ex.

Bruno, **Marko**⁴

Regelbundna neutrala substantiv slutar i Nsg på **-o** eller **-e**.

Ljutförändringar i nominativ singular

Före **Ø**-ändelsen i Nsg mv samt NAsg mt förekommer det ofta att ett flyktigt **-e-** är inskjutet före den utljudande konsonanten för att underlätta uttalet. Detta **-e-** faller bort i oblika former då böjningsändelsen läggs till stammen.

otěc, AGsg **otce**, LDsg **otci**, Isg **otcem**, Vsg **otče** *far*

tatínek, AGsg **tatínka**, LDsg **tatínkovi** *pappa*

⁴ **Oto**/**Ota** böjs dock alltid som mv på **-a**, dvs. Asg **Otu**, G **Oty**, DL **Otovi**, I **Otou**, V **Oto**.

Några vanliga ordslut med flyktigt **-e-** är följande:

- ec:** **bratranec** kusin, **herec** skådespelare, **chlapec** pojke
červenec juli, **koberec** matta, **konec** slut, **kopec** kulle, **prosinec** december
- ek:** **dědeček** morfar, farfar, **tatínek** pappa
článek artikel, **čtvrtek** torsdag, **hrnek** mugg, **písek** sand, **talířek** assiett, **začátek**
början, **zámek** slott; lås
- el:** **Karel** förnamn
men: **popel** aska
- en:** **květen** maj, **říjen** oktober, **týden** vecka
- eň:** **ohěň** eld
- es:** **pěs** hund
- ev:** **lev** lejon

Före **Ø**-ändelsen i Nsg mv samt NAsg mt förekommer det att stammens vokal är lång medan den i oblika former är kort.

stůl, GDsg **stolu**, LVsg **stole**, Isg **stolem**, NAIVpl **stoly** bord
snůh, GLDsg **sněhu**, Isg **sněhem** snö

De vanligaste växlingarna är:

- á ~ a:** **kámen**, Gsg **kamene** sten
- é ~ e:** **chléb**, Gsg **chleba** bröd
- í ~ ě:** **snůh**, Gsg **sněhu** snö, **vůtr**, Gsg **větru** vind
- ů ~ o:** **důl**, Gsg **dolu** gruva, **dům**, Gsg **domu** hus, **dvůr**, Gsg **dvora** gård, **kůň**, Gsg
koně häst, **nůž**, Gsg **nože** kniv, **stůl**, Gsg **stolu** bord, **vůl**, Gsg **vola** oxe, **vůz**, Gsg
vozu vagn

Ackusativ singular

Asg sammanfaller med Nsg vid alla maskulina tingbetecknande liksom vid alla neutrala substantiv.

Asg sammanfaller med Gsg vid alla maskulina varelsbetecknande substantiv.

Genitiv singular

	mv	mt	n
hård stam	-/a/ -a	-/u/ (-/a/) -u (-a)	-/a/ -a
mjuk stam	-/e/ -e ~ -ě		

Alla maskulina varelsbetecknande substantiv med hård stam har ändelsen **-/a/** i Gsg.

De flesta maskulina tingbetecknande substantiv med hård stam har ändelsen **-/u/** i Gsg.

Alla neutrala substantiv med hård stam har ändelsen *-a/* i Gsg.

Alla maskulina och neutrala substantiv med mjuk stam har ändelsen *-e/* i Gsg.

Endast ett mindre antal maskulina tingbetecknande substantiv har ändelsen *-a/* i Gsg. Till denna grupp hör framför allt

- ett antal ord som sedan gammalt finns i tjeckiskan, bl.a.
dvůr, (Gsg **dvora**) *gård*, **chléb** (Gsg **chleba**) *bröd*, **chlév** *ladugård*, **fáhus**, **jazyk** *språk*; **tunga**, **kostel** *kyrka*, **kout** *hörn*, **vrå**, **les** *skog*, **oběd** *middag*; *lunch*, **popel** *aska*, **potok** *bäck*, **rybník** *damm*, **sklep** *källare*, **svět** *värld*, **sýr** *ost*, **tábor** *läger*, **večer** *kväll*, **zákon** *lag*, **život** *liv*
- månadernas namn:
leden *januari*, **únor** *februari*, **březen** *mars*, **duben** *april*, **květen** *maj*, **červen** *juni*, **srpen** *augusti*, **říjen** *oktober*
men: **listopad**, Gsg **listopadu** *november*
- tidsbetecknande ord på **-šek**, **-ek**, bl.a. veckodagarnas namn:
dnešek *innevarande dag*, **letošek** *innevarande år*, **včerejšek** *gårdagen*, **zítrěk** *morgondagen*, **pondělek** *måndag*, **úterek**⁵ *tisdag*, **čtvrtek** *torsdag*
men: **pátek**, Gsg **pátku** *fredag*
- de flesta ortnamn och vissa andra ord på **-ín**, **-ýn**, **-ov**:
Berlín *Berlin*, **Londýn** *London*, **Hodonín**, **Benešov**, **komín** *skorsten*, **kravín** *ladugård*, **kostall**, **mlýn** *kvarn*, **vepřín** *svinstia*, **domov** *hem*, **ostrov** *ö*, **venkov** *landsbygd*
- vissa andra ortnamn, t.ex.
Tábor
- undantagsvis i vissa stående fraser, t.ex.
rok Gsg **roku** *år* men: **do roka** *inom ett år*, **sen** Gsg **snu** *dröm* men: **mluvit ze sna** *tala i sömnen*

Vid vissa substantiv används omväxlande *-u/* och *-a/*, t.ex.

- vissa ortnamn, t.ex.

Lipník

- vissa andra ord, t.ex.

kalich *kalk*, *bägare*

Vid vissa substantiv förekommer både *-u/* och *-a/* men i olika betydelser, t.ex.

klín, Gsg **klínu** *kil* men: **klína** *knä*

Vid vissa substantiv används som regel *-u/* men någon gång även *-a/*, t.ex.

- vissa ortnamn, t.ex.

Blaník

- vissa geometriska termer, t.ex.

lichoběžník *trapets*, **obdélník** *rektangel*, **trojúhelník** *triangel*

⁵ NAsg **pondělek** *måndag*, **úterek** *tisdag* används mycket sällan. I stället används de neutrala **pondělí**, **úterý**. I oblika kasus används dock som regel de maskulina formerna, Gsg **pondělka**, **úterka**, Lsg **pondělku** etc.

Lokativ singular

	mv	mt	n
hård stam	-/ovi/ ~ -/u/ -ovi ~ -u	-/u/ (~ +/e/) -u (~ -e ~ -ě)	-/u/ ~ +/e/ -u ~ -e ~ -ě
mjuk stam	-/ovi/ ~ -/i/ -ovi ~ -i	-/i/ -i	

Maskulina varelsebetecknande substantiv med hård stam har ändelsen **-ovi** eller **-u**.

Maskulina varelsebetecknande substantiv med mjuk stam har ändelsen **-ovi** eller **-i**.

-ovi används

vid ord med hård stam som utgör det enda eller sista substantivet i en nominalfras, t.ex.

k doktorovi 'till doktorn'

k doktoru Novákovi 'till doktor Novák'

vid ord med mjuk stam som är egennamn och utgör det enda eller sista substantivet i en nominalfras, t.ex.

k Milošovi 'till Miloš'

k učiteli Jakešovi 'till läraren Jakeš'

Vidare förekommer **-ovi** vid både för- och efternamn då förnamnet uppträder i diminutiv, t.ex.

k Mirkovi Novákovi

-u/-i används

vid ord som inte utgör det enda eller sista ledet i en nominalfras, t.ex.

k doktoru Janu Novákovi 'till doktor Jan Novák'

k Miloši Novákovi 'till Miloš Novák'

vid ord med mjuk stam som inte är egennamn.

k učiteli 'till läraren'

Maskulina tingbetecknande substantiv med hård stam har som regel ändelsen **-u** i Lsg.

Ganska många ord har dock ändelsen **-e/-ě**. Den används framför allt vid en rad vanliga ord av äldre inhemskt ursprung, bl.a.

dům, Lsg **domě** 'hus', **dvůr**, Lsg **dvoře** 'gård', **oběd** 'middag; lunch', **stůl**, Lsg **stole** 'bord'

vidare vid de flesta ortnamn på **-ín/-ýn**:

Många maskulina tingbetecknande substantiv med hård stam kan ha båda ändelserna.

balkon (~ **balkón**) 'balkong', **dopis** 'brev', **strom** 'träd'

Vid vissa ord är ändelsen +/e/ vanligast, men -/u/ påträffas också, t.ex.

hrad borg, **obchod** 'affär'

Neutrala substantiv med hård stam har som regel ändelsen **-u** i Lsg om stammen slutar på en bakre konsonant eller på **r**, vid avledningar på **-stvo** liksom vid ord av främmande

Substantiv

ursprung.

ministerstvo - Lsg **ministerstvu** 'departement'

I övriga fall har neutrala substantiv som regel ändelsen **-e/-ě** i Lsg.

Ljudförändringar i lokativ singular

Före **+e** i Lsg mt och n inträffar följande konsonantväxlingar.

/p/	/b/	/f/	/v/	/m/	/t/	/d/	/n/	/r/	/k/	/g/	/x/	/h/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/pj/	/bj/	/fj/	/vj/	/mň/	/t'/	/d'/	/ň/	/ř/	/c/	/z/	/š/	/z/

Berlín

Lsg **Berlíně**

'Berlin'

Dativ singular

	mv	mt	n
hård stam	-/ovi/ ~ -/u/ -ovi ~ -u	-/u/ -u	-/u/ -u
mjuk stam	-/ovi/ ~ -/i/ -ovi ~ -i	-/i/ -i	

Hårda stammar har ändelsen **-/u/** medan mjuka stammar har ändelsen **-/i/**. Dessutom används ändelsen **-/ovi/** vid varelsbetecknande maskulina substantiv i samma utsträckning i Dsg som i Lsg.

Vokativ singular

För neutrala substantiv finns inga särskilda vokativformer. Nominativen används i stället.

I maskulinum förekommer tre olika ändelser.

Vid icke-bakre hårda stammar liksom vid mjuka stammar på **-ec** i Nsg används **+/e/**.

Milane

Milan

förnamn

otče

otec

far

Vid bakre hårda stammar används **-/u/**.

Vašku

Vašek

förnamn dim.

Vid mjuka stammar på **-ce** i Nsg sammanfaller Vsg med Nsg.

soudce

soudce

domare

Vid övriga mjuka stammar används **-/i/**.

Tomáši

Tomáš

förnamn

Ett par oregelbundna hårda stammar på bakre konsonant har ändelsen **+/e/**.

bože

bůh

gud

člověče

člověk

människa

En oregelbunden hård stam på icke-bakre konsonant har ändelsen **-/u/**.

synu

syn

son

Ljudförändringar i vokativ singular

Före **+e** i Vsg mv inträffar följande konsonantväxlingar.

/Cr/	/c/	/k/	/h/
↓	↓	↓	↓
/Cř/	/č/	/č/	/ž/

+e i vokativ singular maskulinum påverkar de bakre konsonanterna samt **c, r**.

bůh	Vsg bože!	<i>gud</i>
člověk	Vsg člověče!	<i>människa</i>
otec	Vsg otče!	<i>far</i>

Konsonantväxling inträffar dock bara när **-r** föregås av konsonant.

Petr	Vsg Petře!	
bratr	Vsg bratře	<i>bror</i>
Igor	Vsg Igore!	
inženýr	Vsg inženýre!	<i>ingenjör</i>

Femininum singular

Ändelser i nominativ singular

hård stam	-/a/ -a
mjuk stam	-/e/ -e ~ -ě ~ -/ø/

Feminina substantiv med mjuk stam och ändelsen -/ø/ i NAsg är bl.a.

báseň dikt, **dlaň** handflata, **hůl** käpp, **kancelář** kontor, **klec** bur, **kolej** spår; *studentem*, **křev** blod, **křeč** kramp, **láhev** ☞ **lahév** flaska, **mrkev** morot, **neteř** systerdotter, brorsdotter, **páteř** ryggrad, **píseň** sång, **postel** säng, **předsíň** hall, **rozkoš** njutning, **siň** sal, **skříň** skåp, **tramvaj** spårvagn, **větev** gren, **věž** torn, **zbraň** vapen, **žízeň** törst

Även många franska lånord på -/ž/, t.ex.

garáž garage, **pláž** badstrand, **prestiž** -[ti]- prestige, **vernisaž** -[ni]- vernissage

Vidare en rad geografiska namn, bl.a.

Aš, **Jaroměř**, **Kroměříž**, **Litovel**, **Olomouc**⁶, **Plzeň**, **Přelouč**, **Telč**, **Třebáň**, **Třebíč**, **Třeboň**, **Žacléř**; **Basilej** -[azi]- *Basel*, **Chotěbuz** *Cottbus*, **Lublaň** *Ljubljana*, **Míšeň** *Meissen*, **Mohuč** *Mainz*, **Paříž** *Paris*, **Remeš** *Reims*, **Vídeň** *Wien*

Ett antal substantiv förekommer både med -/ø/ i NAsg och med -/e/ i Nsg och -/i/ i Asg utan betydelseskillnad, t.ex.

kuchyně ~ **kuchyně** kök, **zem** ~ **země** (Gsg **země**) land, mark, jord

Ljutförändringar i nominativ singular

Före ändelsen -/ø/ i NAsg förekommer det ofta att ett flyktigt -e- är inskjutet före den utljudande konsonanten för att underlätta uttalet. Detta -e- faller i oblika former då böjningsändelsen läggs till stammen.

Några vanliga ordslut med flyktigt -e- är bl.a.

-eň: **báseň** (Gsg **básně**) dikt, **píseň** (Gsg **písně**) sång, **žízeň** (Gsg **žízně**) törst
 -ev: **křev** (Gsg **krve**) blod, **láhev** ☞ **lahév** (Gsg **láhve** ☞ **lahve**) flaska, **mrkev** (Gsg **mrkve**) morot, **větev** (Gsg **větve**) gren
 men: **postel** säng,

Före ändelsen -/ø/ i NAsg förekommer det att stammens vokal är lång medan den i oblika former är kort, t.ex.

sůl f, GLDVsg **solí**, Isg **solí** 'salt'

De vanligaste växlingarna är

ů ~ o: **hůl** (Gsg **hole**) käpp, **sůl** 'salt'

⁶ Av ortsbefolkningen betraktas dock **Olomouc** som regel som maskulint.

Akusativ singular

hård stam	-/u/ -u
mjuk stam	-/i/ -i ~ -/ø/

Feminina substantiv med hård stam har ändelsen **-u** i Asg.

Feminina substantiv med mjuk stam och ändelsen **-e** i Nsg har ändelsen **-i** i Asg.

Feminina substantiv med mjuk stam och ändelsen **-/ø/** i Nsg har ändelsen **-/ø/** i Asg.

Genitiv singular

hård stam	-/i/ -y
mjuk stam	-/e/ -e

Lokativ och dativ singular

hård stam	+/e/ -e ~ -ě
mjuk stam	-/i/ -i

Undantag:

dcera

LDsg **dceři**

dotter

Ljutförändringar i lokativ och dativ singular

Före **+e** i LDsg f precis som i Lsg mt och n inträffar följande konsonantväxlingar.

/p/	/b/	/f/	/v/	/m/	/t/	/d/	/n/	/r/	/k/	/g/	/x/	/h/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/pj/	/bj/	/fj/	/vj/	/mň/	/tʰ/	/dʰ/	/ň/	/ř/	/c/	/z/	/š/	/z/
Eva							LDsg Evě					
sestra							LDsg sestře		<i>syster</i>			
Praha							LDsg Praze		<i>Prag</i>			

Instrumentalis singular

hård stam	-/ow/ -ou
mjuk stam	-/í/ -í

Ljadväxlingar i instrumentalis singular

I ett litet antal ord inträffar vokalförkortning i stammen i Lsg, t.ex.

práce

Lsg **prací**

arbete

I ytterligare några ord är förkortningen fakultativ.

Substantiv

čára

Isg čárou ~ čarou

streck

Vokativ singular

hård stam	-/o/ -o
mjuk stam	-/e/ -e ~ -/i/ -i

Feminina substantiv med hård stam har ändelsen **-u** i Asg.

Feminina substantiv med mjuk stam och ändelsen **-e** i Nsg har ändelsen **-e** i Vsg.

Feminina substantiv med mjuk stam och ändelsen **-/ø/** i Nsg har ändelsen **-i** i Vsg.

Plural

Nominativ plural

De regelbundna ändelserna är

	mv	mt	f	n
hård stam	+/i/ ~ -/ové/ (~ /é/) -i ~ -ové (~ -é)	-/i/ -y		-/a/ -a
mjuk stam		-/e/ -e ~ -ě		

Varelsebetecknande substantiv har som regel ändelsen -/i/.

lékaři	lékař	<i>läkare</i>
psi	pes	<i>hund</i>

Därutöver förekommer vid vissa personbetecknande maskulina substantiv ändelsen **-ové**.⁷

- vissa kortare substantiv som betecknar släktskap:

otcové	otců	<i>far</i>
strýcové	strýců	<i>morbror, farbror</i>
synové	syn	<i>son</i>

- vissa substantiv som betecknar yrke, i synnerhet med stam på bakre konsonant:

geologové	geolog	<i>geolog</i>
kritikové	kritik	<i>kritiker</i>

- vissa kortare substantiv som betecknar nationalitet:

Dánové	Dán	<i>dansk</i>
Finové	Fin	<i>finne</i>
Irové	Ir	<i>irländare</i>
Italové	Ital	<i>italienare</i>
Norové	Nor	<i>norrman</i>
Švédové	Švéd	<i>svensk</i>

Vidare har vissa varelsebetecknande maskulina substantiv den relativt ovanliga ändelsen -/é/.⁸ Den förekommer framför allt vid ord som slutar på **-an**, **-tel** liksom vid ett mindre antal andra ord.

Angličané	Angličan	<i>engelsman</i>
občané	občan	<i>medborgare</i>
obyvatelé	obyvatel	<i>invånare</i>
spisovatelé	spisovatel	<i>författare</i>
učitelé	učitel	<i>lärare</i>

samt:

andělé	anděl	<i>ängel</i>
sousedé	soused	<i>granne</i>
Židé	Žid	<i>jude</i>

⁷ Ändelsen **-ové** används i det vardagliga talspråket långt flitigare än den skriftspåkliga normen påbjuder, t.ex. vid ord som betecknar djur och slutar på bakre konsonant.

⁸ I vardagligt talspråk är det dock vanligt att den normala ändelsen +/i/ används i stället för -/é/ vid nästan alla ord utom de på **-tel**, t.ex. ☞ ☞ **Angličani**, **občani**, **sousedí**, **Židi**.

Substantiv

och fakultativt:

hosti ⇨ **hosté**

host

gäst

Ett antal mv substantiv av främmande ursprung på **-at**, **-it** har i neutral stil ändelsen **-/é/** men i talspråket ändelsen **+/i/**

demokraté ⇨ **demokrati**

demokrat

demokrat

diplomaté ⇨ **diplomati**

diplomat

diplomat

favorité ⇨ **favoriti**

favorit

favorit

Tre ord har tingbetecknande ändelse i Npl men behandlas ändå som varelsbetecknande.

Npl **koně**

Nsg **kůň**

häst

Npl **lidičky**

Npl **rodiče**

Nsg **rodič**

förälder

Ljudväxlingar i nominativ plural

I Npl mv ger ändelsen **+/i/** upphov till följande konsonantväxlingar.

/t/	/d/	/n/	/r/	/k/	/h/	/x/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/t'/	/d'/	/ň/	/ř/	/c/	/z/	/š/

Nsg **doktor**

Nsg **kluk**

Nsg **student**

Npl **doktoři**

Npl **kluci**

Npl **studenti**

doktor

kille

student

Akusativ plural

	mv	mt	f	n
hård stam		-/i/ -y		-/a/ -a
mjuk stam		-/e/ -e ~ -ě		

Genitiv plural

	mv	mt	n	f
hård stam			-/Ø/ -Ø	
mjuk stam		-/ú/ -ů	-/í/ (~ -/Ø/) -í (~ -Ø)	

Ändelsen **-Ø** används vid

- feminina substantiv på **-ice** av tjeckisk ursprung, t.ex.

lavice av **lavice** *bänk*, **pohlednic** av **pohlednice** *vykort*, **popelnice** av **popelnice**

soptunna, **silnic** av **silnice** (lands)väg, **sklenic** av **sklenice** (dricks)glas, *glasburk*, **ulic** av **ulice gata**

- feminina substantiv på **-le**, t.ex.

chvil av **chvíle** *stund*, **košil** av **košile** *skjorta*, **mil** av **míle** *mil* (historiskt tjeckiskt mått = 7,6 km), **neděl** av **neděle** *veckor* (suppletiv plural till **týden** *vecka*, men: **nedělí** av **neděle** *söndag*)

- neutrala substantiv på **-iště**, t.ex.

jevišť av **jeviště** *scen*, **letišť** av **letiště** *flygplats*, **strnišť** av **strniště** *stubbåker*

- som regel vid feminina personbetecknande substantiv på **-yně**, mindre vanligt vid tingbetecknande, t.ex.

přítelkyň ≥ **přítelkyní** av **přítelkyně** *väninna*, **žákyň** ≥ **žákyní** av **žákyně** *elev*
men:

jeskyní ≥ **jeskyň** av **jeskyně** *grotta*

- fakultativt vid feminina substantiv på **-ice** av främmande ursprung, t.ex.

definíc ~ **definicí** av **definice** *definicion*, **pozic** ~ **pozicí** av **pozice** *position*

Ett par maskulina substantiv har ändelsen **-/ø/** i Gpl.

Gpl peněz	Npl peníze	<i>pengar</i>
Gpl přátel	Nsg přítel	<i>vän</i>

Liksom fakultativt även

Gpl obyvatel ~ obyvatelů	Nsg obyvatel	<i>invånare</i>
--	---------------------	-----------------

Ett maskulint substantiv har vanligtvis ändelsen **-/í/** i Gpl.

Gpl koní ≥ koňů	Nsg kůň	<i>häst</i>
-------------------------------	----------------	-------------

Ett litet antal ord har den avvikande ändelsen **-ou** i Gpl.

Gpl kolenou	Nsg kolenó	<i>knä</i>
Gpl nohou	Nsg noha	<i>ben, fot</i>
Gpl prsou	Npl prsa	pl.tant. <i>bröst</i>
Gpl ramenou	Nsg rameno	<i>axel, skuldra</i>
Gpl rukou	Nsg ruka	<i>arm, hand</i>

Vid syftning på annat än kroppsdelar samt i allmänt talspråk används Gpl **noh** *ben*, **prs** *bröst*

Ljudförändringar i genitiv plural

Nästan alla feminina och neutrala substantiv med stam som slutar på mer än en konsonant behöver före ändelsen **-ø** i Gpl skjuta in ett flyktigt **-ę-** mellan den sista och den näst sista konsonanten, t.ex.

divadeľ av **divadlo** *teater*, **díveķ** av **dívka** *flicka*, **firem** av **firma** *firma*, **mateķ** av **matka** *mor*, **mužstev** av **mužstvo** *lag*, **okeň** av **okno** *fönster*, **podmíneķ** av **podmínka** *villkor*, **sesteř** av **sestra** *syster*, **tužek** av **tužka** *penna*

Endast ett mycket litet antal konsonantgrupper delas inte, framför allt

- sonorant + /d/ eller /t/, t.ex.

bund av **bunda** *jacka*, **fakult** av **fakulta** *fakultet*

- sibilant + /d/ eller /t/, t.ex.

hníz av **hnízdo** (*fågel*)*bo*, **měst** av **město** *stad*, samt **mězd** /møzdø/ av **mzda** *lön* där en flyktig vokal skjuts in före den odelbara konsonantgruppen /zd/

- /v/ eller /f/ + /d/ eller /t/, t.ex.

pravd av **pravda** *sanning*

- nasal + klusil i ord av främmande ursprung, t.ex.

bank av **banka** *bank*, **lamp** av **lampa** *lampa*

I vissa ord råder variation, bl.a.

- neutrå ord på **-isko**, t.ex.

hledisěk ≥ **hledisk** av **hledisko** *åsikt, aspekt*

Lång vokal i stammen förkortas i en rad ord i Gpl före ändelsen -Ø.

čar av **čára** *streck*, **děl** av **dílo** *verk*, **hrabí** av **hrábě** n.pl.tant. *räfsa*, **hub** av **houba** *svamp*, **chvil** av **chvíle** *stund*, **jadř** av **jádro** *kärna*, **jahel** av **jáhly** *hirs*, **jařer** av **játra** pl tant *lever*, **jmen** av **jméno** *namn*, **krav** av **kráva** *ko*, **let** av **léto** *sommar* (i pl. även *år*), **luk** av **louka** *äng*, **much** av **moucha** *fluga*, **per** av **péro** *fjäder*, **prací** av **práce** *arbete*, **ran** av **rána** *slag*; **sár**, **sil** av **síla** *kraft*, **skal** av **skála** *klippa*, **zad** av **záda** n.pl.tant. *rygg*

Oregelbunden vokalväxling /a/ i öppen stavelse ~ /e/ i sluten stavelse före /j/.

Gpl **vajec**

Nsg **vejce**

ägg

Lokativ plural

	mv	mt	n	f
hård stam, främre	-ech			
hård stam, bakre				-ách
mjuk stam	+ích			

Vid maskulina substantiv på bakre konsonant kan även **-ách** används i vardagligt språk om ordet är ett diminutiv. Annars används alltid **+ích**.

Lpl balíčcích ⇔ balíčkách	Nsg balíček	<i>paket (dim.)</i>
Lpl balících	Nsg balík	<i>paket</i>
Lpl geoložích	Nsg geolog	<i>geolog</i>
Lpl vražích	Nsg vrah	<i>mördare</i>
Lpl hoších	Nsg hoch	<i>gosse</i>

Dessutom används **+ích** vid några ord med hård stam på **-el** och **-es** liksom några geografiska namn, bl.a.

Lpl hotelích ≥ hotelech	hotel	<i>hotell</i>
Lpl kostelích ≥ kostelech	kostel	<i>kyrka</i>
Lpl lesích	les	<i>skog</i>
Lpl Řepích	Řepy	<i>förort i västra Prag</i>
Lpl Kobylisích	Kobylisy	<i>förort i norra Prag</i>

Vidare används **-ech** vid några ord med mjuk stam, bl.a.

Lpl **cílech****cíl***mål*

Ett litet antal ord har den avvikande ändelsen **-ou** i Lpl.

Lpl **kolenou**Nsg **koleno***knä*Lpl **nohou**Nsg **noha***ben, fot*Lpl **prsou**Npl **prsa** pl.tant.*bröst*Lpl **ramenou**Nsg **rameno***axel, skuldra*Lpl **rukou**Nsg **ruka***arm, hand*

Vid syftning på annat än kroppsdelar samt i allmänt talspråk används Lpl **kolenech** böj;
knä, nohách ben, prsech bröst, ramenech arm; axel, rukách hand, arm

Ljudväxlingar i lokativ plural

Före **+ích** inträffar följande konsonantväxlingar.

/k/	/g/	/h/	/x/
↓	↓	↓	↓
/c/	/z/	/z/	/š/

klukLpl **klucích***kille***dialog**Lpl **dialozích***dialog***břeh**Lpl **březích***strand***kožich**Lpl **kožiších***päls*

I ett litet antal ord inträffar vokalförkortning i stammen i Lpl, t.ex.

práceLpl **pracích***arbete*

I ytterligare några ord är förkortningen fakultativ.

čáraLpl **čárách ~ čarách***streck*

Dativ plural

	mv	mt	n	f
hård stam	-ům			-ám
mjuk stam				-ím

Ljudväxlingar i dativ plural

I ett litet antal ord inträffar vokalförkortning i stammen i Dpl, t.ex.

práceDpl **pracím***arbete*

I ytterligare några ord är förkortningen fakultativ.

čáraDpl **čárám ~ čarám***streck*

Instrumentalis plural

	mv	mt	n	f
hård stam	-/i/ -y			-ami
mjuk stam	-/i/ -i			-emi

Ett par ord uppvisar ändelsen **-mi**

Ipl **dveřmi**

Npl **dveře**

pl.tant.

dörr

Ipl **koňmi** ~ **koni**

Nsg **kůň**

häst

Ljudväxlingar i instrumentalis plural

I ett litet antal ord inträffar vokalförkortning i stammen i Ipl, t.ex.

práce

Ipl **pracemi**

arbete

I ytterligare några ord är förkortningen fakultativ.

čára

Ipl **čárami** ~ **čarami**

streck

Regelbundna böjningsmönster

Maskulina varelsebetecknande substantiv med hård stam

∅	Nsg	student	<i>student</i>
a	A	studenta	
a	G	studenta	
ovi ~ u	L	studentovi (~ studentu)	
ovi ~ u	D	studentovi (~ studentu)	
em	I	studentem	
+e ~ u	V	studente	men: kluku <i>kille</i>
+i ~ ové ~ é	Npl	studenti	men: Švédové <i>svenskar</i>
y	A	studenty	
ů	G	studentů	
ech ~ +ích	L	studentech	men: klucích <i>killar</i>
ům	D	studentům	
y	I	studenty	

Maskulina varelsbetecknande substantiv med mjuk stam

∅ ~ e	Nsg	muž	<i>man</i>	men: soudce <i>domare</i>
e	A	muže		
e	G	muže		
i (~ ovi)	L	muži (≥ mužovi)		
i (~ ovi)	D	muži (≥ mužovi)		
em	I	mužem		
i ~ +e ~ e	V	muži		men: otče <i>far</i> , soudce <i>domare</i>
i ~ ové ~ é	Npl	muži ~ mužové		
e	A	muže		
ů	G	mužů		
ích	L	mužích		
ům	D	mužům		
i	I	muži		

Maskulina tingbetecknande substantiv med hård stam

∅	Nsg	bar	<i>bar</i>	
∅	A	bar		
u ~ a	G	baru		men: lesa <i>skog</i>
u ~ +e	L	baru		men: obědě <i>middag</i>
u	D	baru		
em	I	barem		
+e ~ u	V	bare		men: vlak <i>tåg</i>
y	Npl	bary		
y	A	bary		
ů	G	barů		
ech ~ +ích ~ ách	L	barech		men: vlacích <i>tåg</i> , balíčkách <i>litet paket</i>
ům	D	barům		
y	I	bary		

Maskulina tingbetecknande substantiv med mjuk stam

∅	Nsg	stroj	<i>maskin</i>	
∅	A	stroj		
e	G	stroje		
i	L	stroji		
i	D	stroji		
em	I	strojem		
i	V	stroji		
e	Npl	stroje		
e	A	stroje		
ů	G	strojů		
ích	L	strojích		
ům	D	strojům		
i	I	stroji		

Substantiv

Neutrala substantiv med hård stam

o	Nsg	město <i>stad</i>	
o	A	město	
a	G	města	
+e ~ u	L	měště	men: riziku <i>risk</i>
u	D	městu	
em	I	městem	
a	Npl	města	
a	A	města	
Ø	G	měst	
ech ~ ách	L	městech	men: rizikách <i>riser</i>
ům	D	městům	
y	I	městy	

Neutrala substantiv med mjuk stam

e	Nsg	moře <i>hav</i>	
e	A	moře	
e	G	moře	
i	L	moři	
i	D	moři	
em	I	mořem	
e	Npl	moře	
e	A	moře	
í ~ Ø	G	moří	men: letišť <i>flygplatser</i>
ích	L	mořích	
ím	D	mořím	
i	I	moři	

Feminina substantiv med hård stam

a	Nsg	žena <i>kvinna</i>	
u	A	ženu	
y	G	ženy	
+e	L	ženě	
+e	D	ženě	
ou	I	ženou	
o	V	ženo	
y	Npl	ženy	
y	A	ženy	
Ø	G	žen	
ách	L	ženách	
ám	D	ženám	
ami	I	ženami	

Feminina substantiv med mjuk stam

e ~ Ø	Nsg	růže <i>ros</i>	men: postel	<i>säng</i>
i ~ Ø	A	růži	men: postel	<i>säng</i>
e	G	růže		
i	L	růži		
i	D	růži		
í	I	růží		
e ~ i	V	růže	men: posteli	<i>säng</i>
e	Npl	růže		
e	A	růže		
í ~ Ø	G	růží	men: ulic	<i>gator</i>
ích	L	růžích		
ím	D	růžím		
emi	I	růžemi		

Avvikande böjningsmönster

Efternamn

Efternamn har en speciell ändelse i nominativ plural för att beteckna hela familjen. Denna ändelse är **-ovi**. Ändelsen **-ové** betecknar männen i familjen.

pan Hlavsa	<i>herr Hlavsa</i>
paní Hlavsová	<i>fru Hlavsa</i>
Hlavsovi	<i>familjen Hlavsa</i>
bratři Hlavsové	<i>bröderna Hlavsa</i>

Maskulina substantiv med -a i Nsg

Denna grupp av maskulina varelsebetecknande substantiv slutar i Nsg på **-a** och har i NAGIVsg samma böjning som feminina substantiv, t ex **žena**. I övriga former har dock dessa ord regebunden maskulin böjning.

Vid ord med stam på mjuk konsonant böjs skrivs alltid **-i** i stället för **-y**.

		‘pappa’	‘turist’	‘tjänare’	
a	NOM sg	táta	turista	sluha	Průša
u	ACK	tátu	turistu	sluhu	Průšu
y ~ i	GEN	táty	turisty	sluhy	Průši
ovi	LOK	tátovi	turistovi	sluhovi	Průšovi
ovi	DAT	tátovi	turistovi	sluhovi	Průšovi
ou	INS	tátou	turistou	sluhou	Průsou
o	VOK	táto	turisto	sluho	Průšo
ové ~ é	NOM pl	tátové	turisté	sluhové	Průšové
y ~ i	ACK	táty	turisty	sluhy	Průši
ů	GEN	tátů	turistů	sluhů	Průšů
ech ~ +ích	LOK	táttech	turistech	sluzích	Průších
ům	DAT	tátům	turistům	sluhům	Průšům
y ~ i	INS	táty	turisty	sluhy	Průši

I Npl används **-é** vid ord på **-ita**, **-ista** och **-asta**, t.ex. **bandité** *banditer*, **turisté** *turister*. Vid övriga ord används ändelsen **-ové**.

I Lpl används **+ích** efter stam på bakre hård eller på mjuk konsonant. Vid övriga ord används **-ech**.

Före **+ích** inträffar följande konsonantväxlingar.

k	g	h	ch
↓	↓	↓	↓
c	z	z	š

Lpl **kolezích**
Ipl **sluzích**

Nsg **kolega**
Nsg **sluha**

kollega
tjänare

Främmande egennamn på främre vokal

Maskulina egennamn av icke-slaviskt ursprung som slutar på **-e**, **-i**, **-y** har en modifierad pronominell böjning.

Ø	NOM sg	Verdi	Palme
ho	ACK	Verdiho	Palmeho
ho	GEN	Verdiho	Palmeho
m	LOK	Verdim	Palmem
mu	DAT	Verdimu	Palmemu
m	INS	Verdim	Palmem

Stammar på -í

‘byggnad’		
Í	NOM sg	stavení
Í	ACK	stavení
Í	GEN	stavení
Í	LOK	stavení
Í	DAT	stavení
ÍM	INS	stavením
Í	NOM pl	stavení
Í	ACK	stavení
Í	GEN	stavení
ÍCH	LOK	staveních
ÍM	DAT	stavením
ÍMI	INS	staveními

Så böjs även **úterý** ‘tisdag’. Dock genomgående **-ý-** i stället för **-í-**.

Stammar med förlängning

e	N sg	kuře <i>kyckling</i>	ata	N pl	kuřata
e	A	kuře	ata	A	kuřata
ete	G	kuřete	at	G	kuřat
eti	L	kuřeti	atech	L	kuřatech
eti	D	kuřeti	atům	D	kuřatům
etem	I	kuřetem	aty	I	kuřaty

På samma sätt böjs bl.a. **doupě** *lya, hāla, hříbě föl, klíště fästing, koště kvast, kotě kattunge, lvíče lejonunge, poupě knopp, rajče tomat, štěně valp*.

De båda maskulina varelsebetecknande substantiven **hrabě** *greve* och **kníže** *furste* böjs på samma sätt men har i Asg ändelsen *-ete/*, precis som i Gsg.

Även det neutrala substantivet **dítě** *barn* böjs på ovanstående sätt i singular, men har i plural suppletiva former som är feminina och följer i-böjningen.

	N	A	G	L	D	I
sg. neutr.	dítě		dítěte	dítěti		dítětem
pl. fem.	děti		dětí	dětech	dětem	dětmi

I-böjning

'ben'		
Ø	NOM sg	kost
Ø	ACK	kost
I	GEN	kosti
I	LOK	kosti
I	DAT	kosti
Í	INS	kostí
I	VOK	kosti
I	NOM pl	kosti
I	ACK	kosti
Í	GEN	kostí
ECH	LOK	kostech
EM	DAT	kostem
MI	INS	kostmi

På samma sätt böjs alla feminina substantiv på **-ost/-est/(-st)**, t.ex.:

bolest *smärta*, **část** *del*, **maličkost** *småsak*, **místnost** *rum*, **lokal**, **pověst** *berättelse, sägen*, **propast** *avgrund*, **ravin**, **radost** *glädje*

samt:

obuv *skodon*, **řeč** *tal*, **språk**, **věc** *sak*

Stammar med rester av i-böjning

Genomgående regelbunden böjning med parallella i-former i Gsg NApl

NAsg **nit**, Gsg NApl **nitě** ~ **nití**, LDVsg **nití**, Isg Gpl **nití** *tråd*

Lpl **nitích**, Dpl **nitím**, Ipl **nitěmi**

På samma sätt **čtvrť** *kvarter*, **čtvrť** *kvarter*, **hut'** *järnverk*, **modř** *blå färg*, **ocel** *stål*, **pout'** *tivoli*, **marknad**; **pilgrimsfärd**, **žluč** *galla* liksom en rad geografiska namn, bl.a.

Boleslav, **Břeclav**, **Čáslav**, **Chrudim**, **Kouřim**, **Příbram**, **Přibyslav**, **Soběslav**;
Postupim *Potsdam*

Genomgående regelbunden böjning med parallell i-former i Gsg NApl och Ipl.

NAsg **lod'**, Gsg NApl **lodě** ~ **lodi**, LDVsg **lodi**, Isg Gpl **lodí** *båt*
Lpl **lodích**, Dpl **lodím**, Ipl **loděmi** ~ **lod'mi**

Blandad böjning - i-böjning i Gsg NApl.

NAsg **noc**, GLDVsg NApl **nocí**, Isg Gpl **nocí** *natt*
Lpl **nocích**, Dpl **nocím**, Ipl **nocemi**

På samma sätt **súl**, **solí salt**, **vęs**, **vsi by**, **lež**, **lži lögn**

Blandad böjning - i-böjning i Gsg NApl och Ipl.

NAsg **myš**, GLDVsg NApl **myši**, Isg Gpl **myší** *mus*
Lpl **myších**, Dpl **myším**, Ipl **myšmi**

På samma sätt **odpověď** (Ipl **-d'mi** ~ **-dmi**) *svar*, **směs** *blandning*, **smrt** *död*

Genomgående i-böjning utom i Ipl med parallella regelbundna former i LDpl.

NAsg **moc**, GLDVsg NApl **moci**, Isg Gpl **mocí** *makt*
Lpl **mocech** ~ **mocích**, Dpl **mocem** ~ **mocím**, Ipl **mocemi**
NAsg **nemoc**, GLDVsg NApl **nemoci**, Isg Gpl **nemocí** *sjukdom*
Lpl **nemocech** ~ **nemocích**, Dpl **nemocem** ~ **nemocím**, Ipl **nemocemi**

Genomgående i-böjning med parallella regelbundna former i LDpl.

NAsg **mast**, GLDVsg NApl **masti**, Isg Gpl **mastí** *salva*
Lpl **mastech** ~ **mastích**, Dpl **mastem** ~ **mastím**, Ipl **mastmi**
NAsg **zď**, GLDVsg NApl **zdi**, Isg Gpl **zdí** *vägg. mur*
Lsg **zdech** ~ **zdích**, Dpl **zdem** ~ **zdím**, Ipl **zdmi**

Mjuka stammar med hård böjning

Vissa förnamn har hård böjning efter stam på mjuk konsonant. Efter mjuk konsonant skrivs dock alltid **-i** i stället för **-y**.

	N	A	G	L	D	I	V
sg.	Vlád'a	Vlád'u	Vládi	Vlád'ovi		Vlád'ou	Vlád'o

Feminina namn kan i LDsg ha både **-e** och **-i**, t.ex.

	N	A	G	L	D	I	V
sg.	Máňa	Máňu	Máni	Máně ~ Máni		Máňou	Máňo

På samma sätt böjs bl.a. **Nataša**

Adjektivisk böjning

Vissa substantiv är bildade på adjektiviskt sätt och har därför också adjektivisk böjning, t.ex.

- maskulina varelsebetecknande

hajný *skogvaktare*, **krejčí** *skräddare*, **průvodčí** *konduktör*, **vrátný** *portier*,
vrchní *källarmästare*, *servitör*

Substantiv

liksom adjektiviska efternamn och några förnamn

Nový, Jiří

- feminina

dovolená semester, **kopaná** fotboll, **pokladní** kassörska, **pokojská** rumsstäderska, **průvodčí** konduktör **vedoucí** (plats)chef, föreståndare, **vrátná** receptionist, **vrchní** översköterska

liksom alla feminina efternamn

Nová, Smetanová

- neutrala

hovězí nötkött, **skopové** fårkött, **spropitné** dricks, **vepřové** fläskkött, **vstupné** inträde, **telecí** kalvkött

Substantivet **paní** fru, dam böjs i singular som ett feminint adjektiv, men i plural som neutrala substantiv på **-í**, t.ex. **stavení** byggnad.

Plurale tantum

Den stora majoriteten appellativer som är plurale tantum böjs som regelbundna substantiv i de olika genusen. De flesta är feminina, t ex. **noviny** *tidning*, **kalhoty** *byxor*

Substantivet **dveře** f pl tant *dörr* har en form enligt i-böjningen.
Ipl **dveřmi**.

Många är maskulina, t.ex.

Om stammen slutar på bakre konsonant används **+ích** eller **-ech** i Lpl, t.ex. **dřeváky** *träskor*, **tepláky** *träningsoverall*.

Tre ord för helger har en blandad böjning.

N	A	G	L	D	I
vánoce <i>jul</i>		vánoc	vánocích	vánocům	vánocemi ~ vánoci

På samma sätt **velikonoce** *påsk*.

N	A	G	L	D	I
letnice <i>pingst</i>		letnic	letnicích	letnicům ~ letnicům	letnicemi

Endast ett litet antal är neutrala, t.ex. **záda** *rygg*

Ortnamn

De flesta ortnamn som är plurale tantum och har en hård stam böjs som hårda maskulina substantiv i plural men har **-Ø** i genitiv.

y	NOM	Senohraby
y	ACK	Senohraby
Ø	GEN	Senohrab
ech	LOK	Senohrabech
ům	DAT	Senohrabům
y	INS	Senohraby

På samma sätt bl.a.

Om stammen slutar på bakre konsonant används **+ích** eller **-ech** i Lpl, t.ex. **Jeseníky**, **Klobouky**.

Vissa geografiska namn med hård stam är dock feminina, bl.a. **Branibory** *Brandenburg*, **Čechy** *Böhmen*, **Uhry** *Ungern* (på dubbelmonarkins tid).

Geografiska namn med mjuk stam är dock som regel feminina, t.ex. **Budějovice**, **Teplice**.

Oregelbundna substantiv

člověk *människa* har i LDsg normalt endast den kortare ändelsen **-u**, ändelsen **-ovi** används normalt inte. Vsg har ändelsen **+e**. I plural används en suppletiv stam med oblika former enligt i-böjningen. Apl **lidi**, Gpl **lidí**, Lpl **lidech**, Dpl **lidem**, Ipl **lidmi**

	N	A	G	L	D	I	V
sg	člověk	člověka		člověku		člověkem	člověče
pl	lidé	lidi	lidí	lidech	lidem	lidmi	

den *dag* har en oregelbunden blandning av hård och mjuk böjning samt ytterligare avvikande Lsg i frasen **ve dne** *på dagen, om dagen*.

týden *vecka* har samma former i singular som **den** *dag* men i plural endast former i enlighet med hård böjning. I plural finns även de feminina suppletiva formerna NApI **neděle**, Gpl **neděl** etc. vilka stammar från ordet **neděle** *söndag*.

poledne *n middag (klockan tolv)* har genomgående ändelser enligt den mjuka böjningen förutom i Ipl där ändelsen stavas **-y**, och i LDpl där hård ändelse används i ett vardagligt språkbruk. På samma sätt böjs **dopoledne** *förmiddag* och **odpoledne** *eftermiddag*.

	N	A	G	L	D	I	V
sg	děn	dne	dni ≥ dnu		dnem	dni	
pl	dny ≥ dni	dní ~ dnů	dnech	dnům	dny		

	N	A	G	L	D	I	V
sg	týden	týdne	týdnu ≥ týdni		týdnem	týdni	
pl	týdny	týdnů	týdnech	týdnům	týdny		

	N	A	G	L	D	I	V
sg	poledne		poledni		polednem		
pl	poledne	polední	polednech ☞ polednách	poledním ☞ polednám	poledny		

nebe *himmel* har mjuk stam i sg. men en hård förlängd stam i pl. och ändelsen **-ích** i Lpl.

	N	A	G	L	D	I	V
sg	nebe		nebi		nebem		
pl	nebesa	nebes	nebesích	nebesům	nebesy		

noha *ben, fot* har oregelbundna former i GLIpl, **ruka** *arm, hand* har oregelbundna former i NAGLIpl. De böjs dock mera regelbundet i plural om de inte betecknar kroppsdelar. De regelbundna formerna i GLpl accepteras i talspråket även då de betecknar kroppsdelar.

	N	A	G	L	D	I	V
sg	noha	nohu	nohy	noze		nohou	noho
pl	nohy		nohou	nohám	nohama		
	om annat än kroppsdelar:		noh	nohách		nohami	

	N	A	G	L	D	I	V
sg	ruka	ruku	ruky	ruce		rukou	ruko
pl	ruce		rukou	rukám	rukama		
	om annat än kroppsdelar:		rukách		rukami		

oko öga och **ucho** öra har i plural oregelbundna former som är av feminint genus. De böjs dock regelbundet i plural om de inte betecknar kroppsdelar utan i stället t.ex. **oko**, NApl **oka** fettöga på en soppa eller **ucho**, NApl **ucha** handtag på en gryta.

	N	A	G	L	D	I
sg		oko	oka	oku	okem	
pl		oči	očí	očích	očí	očima

	N	A	G	L	D	I
sg		ucho	ucha	uchu	uchem	
pl		uši	uší	uších	uším	ušima

Diminutiverna **nožka**, **nožička** och **ručka**, **ručička** liksom **očko**, **očičko** och **ouško**, **ušíčko** böjs regelbundet men har i Ipl ändelsen **-ama** om de syftar på kroppsdelar. Alla attribut som står tillsammans med Ipl på **-ama** slutar då på **-ma** i stället för **-mi**.

s **těma velkým** očima med de stora ögonen
s **těma dlouhým** nohama med de långa benen

peníze m pl tant *pengar* har vokalförkortning i alla oblika former samt -Ø i Gpl.

	N	A	G	L	D	I
pl		peníze	peněz	peněží	penězům	penězi

přítel mv *vän* har vokalväxling **í > á** i hela plural samt -Ø i Gpl.

	N	A	G	L	D	I	V
sg	přítel	přítele	příteli	přítelem	příteli		
pl	prátele	přítele	přátel	přátelích	přátelům	přáteli	

rok mt *år* har i plural förutom de regelbundna formerna även suppletiva former bildade av ordet **léto** *sommar*. I betydelsen *år* brukar då stammens vokal vara kort förutom i Gpl även i LDipl. I Gsg f+orekommer dessutom ändelsen **-a** i frasen **do roka** *inom ett år*, **dvakrát do roka** *två gånger per år*.

	N	A	G	L	D	I	V
sg	rok	roku	roce roku	roku	rokem	roku	
pl	roky ↗ léta	let ↘ roků	letech ↘ rocích	letům ↘ rokům	lety ↘ roky		

Formerna Lpl **létech**, Dpl **létům**, Ipl **léty** med lång stamvokal används huvudsakligen som plural av **léto** i betydelsen *somrar*.

vejce ägg har en oregelbunden form, Gpl **vajec**.

Adjektiv

Adjektiven kan framför allt indelas semantiskt i de båda typerna

- egenskapsbetecknande, t.ex. **bílý** vit;
- relationsbetecknande, t.ex. **autobusový** buss-

Bildning

Adjektiv bildas av substantiv med hjälp av i första hand följande suffix.

-ský, -ovský

Praha, pražský
chlapec, chlapecký
otec, otcovský

Prag, prag-
pojke, pojkestig
far, faderlig

-ný

kámen, kamenný
barva, barevný
ovoce, ovocný

sten, sten-
färg, färg-
frukt, frukt-

-ní, -ovní

les, lesní
léto, letní
noc, noční
pošta, poštovní

skog, skogs-
sommar, sommar-
natt, natt-
post, post-

-ový

autobus, autobusový
nouze, nouzový
atom, atomový

buss, buss-
nöd, nöd-
atom, atom-

Av vissa substantiv bildas adjektiv med både **-ný** och **-ní** med olika betydelser

- egenskapsbetecknande på **-ný**
- relationsbetecknande på **-ní**

srdečné pozdravy
srdeční vada
obecný úvod
obecní úřad

hjärtligen hälsningar
hjärtfel
allmän inledning
kommundelskontor

-í relationsbetecknande adjektiv bildade av varelsesbetecknande substantiv.

husa, husí
lev, lví
pes, psí
ryba, rybí

gås, gås-
lejon, lejon-
hund, hund-
fisk, fisk-

Böjning

Adjektiven böjs i genus, numerus och kasus. Dessutom uppvisar de flesta egenskapsbetecknande adjektiv och ett mindre antal relationsbetecknande adjektiv tre komparationsgrader: positiv, komparativ och superlativ.

Adjektiven saknar särskild form i vokativ. Nominativen används i stället genomgående.

Vidare kan ett stort antal formsammanfall iakttas.

I singular görs full genusdistinktion endast i nominativ och ackusativ. I övriga kasus har maskulinum och neutrum en gemensam form medan femininum har en annan form.

I femininum singular sammanfaller genitiv, lokativ och dativ.

I plural görs endast genusdistinktion i nominativ och ackusativ.

I plural sammanfaller genitiv och lokativ.

Hårda stammar

‘liten’								
mv	mt	n	f		mv	mt	n	f
	ý	é	á	Nsg		malý	malé	malá
ého	ý	é	ou	A	malého	malý	malé	malou
	ého		é	G		malého		malé
	ém		é	L		malém		malé
	ému		é	D		malému		malé
	ým		ou	I		malým		malou
mv	mt	f	n		mv	mt	f	n
í		é	á	Npl	malí		malé	malá
		é	á	A			malé	malá
		ých		G			malých	
		ých		L			malých	
		ým		D			malým	
		ými		I			malými	

I Npl mv ger ändelsen +/í/ upphov till följande konsonantväxlingar.

/t/	/d/	/n/	/r/	/k/	/h/	/x/	/st/	/ck/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/t'/	/d'/	/ň/	/ř/	/c/	/z/	/š/	/št'/	/čt'/

Nsg m **dobrý**

Nsg m **velký**

Nsg m **drahý**

Npl **dobří**

Npl **velcí**

Npl **drazí**

bra

stor

dyr, kär

Adjektiv

Nsg m **černý**
Nsg m **český**
Nsg m **praktický**

Npl **černí**
Npl **čeští**
Npl **praktičtí**

svart
tjeckisk
praktisk

Mjuka stammar

‘främmande’

mv	mt	n	f		mv	mt	n	f
	í			Nsg		cizí		
ího	í			A	cizího	cizí		
	ího	í		G		cizího		cizí
	ím	í		L		cizím		cizí
	ímu	í		D		cizímu		cizí
	ím	í		I		cizím		cizí
	í			Npl		cizí		
	í			A		cizí		
	ích			G		cizích		
	ích			L		cizích		
	ím			D		cizím		
	ími			I		cizími		

Kortformer

Ett stort antal vanliga adjektiv samt i synnerhet alla passiva particip har i nominativ förutom de ovan redovisade normala formerna, de s.k. långformerna, även en parallell substantivisk/pronominell böjning. Dessa former slutar på kort vokal och brukar därför kallas adjektivets kortformer. Kortformerna kan endast användas predikativt och förekommer som regel endast i högre stil.

	mv	mt	f	n
Nsg		ø	a	o
Npl	+i	y		a

		mv	mt	f	n
Nsg	adj/lång subst/kort	spokojený spokojen		spokojená spokojena	spokojené spokojeno
Npl	adj/lång subst/kort	spokojení spokojeni	spokojené spokojeny		spokojená spokojena

Förutom participen uppvisar bl.a. följande adjektiv emellanåt predikativa kortformer. Observera att vokalförlängning i stammen eller inskott av flyktig vokal förekommer. Vanligast förekommande är formen i maskulinum singular samt vid några adjektiv formen i mv pl.

mlád, mláda

mladý, mladá

ung

mrtěv, mrtva, mrtvi	mrtvý, mrtvá, mrtví	<i>död</i>
nemocen, nemocna, nemocni	nemocný, nemocná, nemocní	<i>sjuk</i>
smutěn, smutna, smutni	smutný, smutná, smutní	<i>ledsen, sorgsen</i>
stár, stára	starý, stará	<i>gammal</i>
šťastěn, šťastna, šťastni	šťastný, šťastná, šťastní	<i>lycklig</i>
zdráv, zdráva, zdraví	zdravý, zdravá, zdraví	<i>frisk</i>

Några adjektiv används dock ofta i kortform i samtliga genus i båda numerus, bl.a.

jist, jista, -o, -i, -y, -a	jistý	<i>säker</i> ⁹
ochotěn, ochotna, -o, -i, -y, -a	ochotný	<i>villig</i>
povinen, povinna, -o, -i, -y, -a	povinný	<i>skyldig</i>

Adjektivet **rád** *glad, gärna* förekommer endast predikativt och har bara kortformer.

	mv	mt	f	n
Sing	rád		ráda	rádo
Plur	rádi	rády		ráda

Vokalen **-á-** i **rád** förkortas då negationsprefixet **ne-** läggs till: **nerad, nerada...**

Possessiva adjektiv

På tjeckiska kan man av personbetecknande maskulina och feminina substantiv bilda särskilda possessiva adjektiv.

Av regelbundna mv substantiv, liksom av mv substantiv på **-a/** bildas possessiva adjektiv med suffixet **-ův/-ov-**.

otec, otcův čín	<i>far, fars handling</i>
Karel, Karlův most	<i>Karl, Karlsbron</i>
Karel, Karlova ulice	<i>Karl, Karlsgatan</i>
předseda, předsedův bratr	<i>ordförande, ordförandens bror</i>

Av feminina substantiv bildas de med suffixet **+in**, vilket ger upphov till följande konsonantväxlingar.

/t/	/d/	/n/	/r/	/k/	/h/	/x/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/t'/	/d'/	/ň/	/ř/	/c/	/z/	/š/

matka, matčín plat	<i>mor, mors lön</i>
sestra, sestřína svatba	<i>syster, systemens bröllop</i>
Olga, Olziny dopisy	<i>Olga, Olgas brev</i>

Dessa adjektiv böjs sedan med substantiviska ändelser i NAGLDsg och NApl och med adjektiviska ändelser i Isg och GLDIpl.

⁹ Både lång- och kortformerna åtföljs i denna betydelse av det reflexiva pronomenet **si**, t.ex. **Nejsem si jist.** *Jag är inte säker.*

mv	mt	n	f		mv	mt	n	f
	∅	o	a	Nsg		Karlův	Karlovo	Karlova
a	∅	é	u	A	Karlova	Karlův	Karlovo	Karlovu
	a		y	G		Karlova		Karlovy
+e				L	Karlově			
u			+e	D	Karlovu			Karlově
ým			ou	I	Karlovým			Karlovou
mv	mt	f	n		mv	mt	f	n
+i	y	a	a	Npl	Karlovi	Karlovy		Karlova
	y	a		A		Karlovy		Karlova
ých				G	Karlových			
ých				L	Karlových			
ým				D	Karlovým			
ými				I	Karlovými			

na **Karlově** mostě
v **Karlově** ulici
k matčině sestře

på *Karlsbron*
på *Karlgatan*
till mors syster

Av maskulina personnamn som slutar på främre vokal eller som har adjektivisk böjning kan possessiva adjektiv inte bildas. I stället används framförställd genitiv, t.ex.

Palackého náměstí

*Palacký*torget

Komparation

Den vanligaste komparativändelsen är +/ejší/. Den används vid flertalet hårda och alla mjuka adjektiv.

milejší

modernější

milý

moderní

rar, kär

modern

Före +/ejší/ i komparativ inträffar följande konsonantväxlingar.

/p/ → /pj/	hloupější	hloupý	<i>dum</i>
/b/ → /bj/			
/f/ → /fj/			
/v/ → /vj/	novější	nový	<i>ny</i>
/m/ → /mň/	známější	známý	<i>känd</i>
/t/ → /tʰ/			
/d/ → /dʰ/			
/n/ → /ň/	cennější	cenný	<i>värdefull</i>
/r/ → /ř/	moudřejší	moudrý	<i>klok</i>
/k/ → /č/	divočejší	divoký	<i>vild</i>
/sk/ → /št/	lidštější	lidský	<i>mänsklig</i>
/ck/ → /čt/	praktičtější	praktický	<i>praktisk</i>

I ett adjektiv inträffas härvid en anmärkningsvärd vokalväxling.

/a/ → /je/	světější	svatý	<i>helig</i>
------------	-----------------	--------------	--------------

Ett mindre antal adjektiv har ändelsen +/ší/ i komparativ. Den används vid många adjektiv med stam på bakre konsonant. Följande förändringar sker härvid i stammen:

- positivens **-k-**, **-ok-**, **-ek-** faller som regel bort;

další	daleký	<i>avlägsen</i>
hlubší	hluboký	<i>djup</i>
sirší	široký	<i>bred</i>
sladší	sladký	<i>söt</i>
těžší	těžký	<i>tung, svår</i>

- vidare förkortas stammens vokal;

kratší	krátký	<i>kort</i>
---------------	---------------	-------------

- dessutom inträffar följande konsonantväxlingar:

/s/ → /š/	vyšší	vysoký	<i>hög</i>
/z/ → /ž/	blíží	blízký	<i>närbelägen</i>
	nižší	nízký	<i>låg</i>
	užší	úzký	<i>smal, trång</i>
/x/ → /š/	tiší	tichý	<i>tyst</i>
/h/ → /ž/	dražší	drahý	<i>dyr, kär</i>

Helt regelbundet kompareras dock **divoký** *vild* liksom alla avledda adjektiv på *-/ský/* och *-/cký/*, t.ex. **lidský** *mänsklig* och **praktický** *praktisk*.

I ett litet antal adjektiv faller inte **-k-** utan i stället inträffar en något anmärkningsvärd konsonantväxling.

/k/+/ší/ →	hezčí	hezký	<i>vacker</i>
/čší/ → /čí/	lehčí	lehký	<i>lätt</i>
	měkkí	měkký	<i>mjuk</i>
	tenčí	tenký	<i>tunn</i>

Komparativändelsen *-/ší/* används även vid ett litet antal adjektiv med stam på

-bý	slabší	slabý	<i>svag</i>
-vý	tmavší	tmavý	<i>mörk</i>
-dý	mladší	mladý	<i>ung</i>
	tvrdší	tvrdý	<i>hård</i>
-rý	starší	starý	<i>gammal</i>

Vid vissa adjektiv förekommer parallellformer.

bohatší ⇔ bohatější	bohatý	<i>rik</i>
čistší ⇔ čistější	čistý	<i>ren</i>
hrubší ~ hrubější	hrubý	<i>grov</i>

Några adjektiv har oregelbundna komparativformer:

lepší	dobrý	<i>god, bra</i>
horší <i>sämre</i>	zlý	<i>dålig</i>
zlejší <i>ondare</i>	zlý	<i>ond, arg</i>
horší ⇔ špatnější	špatný	<i>dålig</i>
větší	vel(i)ký	<i>stor</i>

menší
delšímalý
dlouhýliten
lång

Superlativ

Alla superlativformer bildas genom att prefixet **nej-** läggs till komparativformerna.

positiv		komparativ	superlativ
dobrý	<i>bra, god</i>	lepší	nejlepší
starý	<i>gammal</i>	starší	nejstarší
nový	<i>ny</i>	novější	nejnovější

Analytisk komparation

Vid många adjektiv förekommer även analytisk komparation med adverbena ∇ **více** $\searrow$ **víc** *mer* respektive ∇ **nejvíce** $\searrow$ **nejvíc** *mest*. Analytisk komparativ måste användas vid bl.a. presens particip.

rozhodující	<i>avgörande</i>	víc(e) rozhodující	nejvíc(e) rozhodující
--------------------	------------------	---------------------------	------------------------------

Negativ komparation uttrycks alltid syntetiskt med adverbena ∇ **méně** $\searrow$ **míň** *mindre* respektive ∇ **nejméně** $\searrow$ **nejmíň** *minst*.

drahý	<i>dyr</i>	méně drahý	nejméně drahý
		<i>mindre dyr</i>	<i>minst dyr</i>

Komparationsgrader

Vid jämförelse av två föremål kan inte superlativ, utan endast komparativ användas. Superlativ förutsätter ett val bland minst tre objekt. Om antalet inte anges kan man alltså med ledning av komparationsgraden sluta sig till hur stort urvalet är: två respektive minst tre.

Která z těchto (dvou) učebnic je lepší?	<i>Vilken av de här (två) läroböckerna är bäst?</i>
Která z těchto (tří) květin je nejhezčí?	<i>Vilken av de här (tre) blommorna är vackrast?</i>

Adverb

Adverbens kategorier

Adverben fördelar sig bildningsmässigt på två typer:

- primära, t.ex. **velmi** mycket, **tam** där
- avledda, t.ex. **dobře** bra, **odedávna** sedan långt tillbaks

På semantisk grund kan man vidare indela adverbena i de två grupperna

- pronominella, t.ex. **jak** hur, **tak** så, **od kdy** sedan när, **kde** var, **tam** där
- icke-pronominella, t.ex. **dobře** bra, **doma** hemma, **pozdě** sent

Framför allt de kvalitativa adverbena kompareras precis som adjektiven i tre grader: positiv, komparativ och superlativ.

Adverbens bildning

Adverb bildas på tre sätt:

- genom avledning från adjektiv, t.ex. **dobře** *bra*.
- genom lexikalisering av prepositionsfras, t.ex. **především** *framför allt*.
- genom lexikalisering av oblik form av substantiv, t.ex. **večer** *på kvällen*.

Dessutom finns det icke avledda, primära adverb, t.ex. **velmi** *mycket*, **kde** *var*, **tam** *där*.

Avledning

Adjektivändelsen ersätts som regel av **+e**.

adj **rychlý** *snabb* adv **rychle** *snabbt*

Denna ändelse medför följande konsonantväxlingar.

/p/	/b/	/f/	/v/	/m/	/t/	/d/	/n/	/r/	/k/	/h/	/x/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/pj/	/bj/	/fj/	/vj/	/mň/	/tʃ/	/dʒ/	/ň/	/ř/	/c/	/z/	/š/

adj dobrý	<i>god, bra</i>	adv dobře	<i>bra, väl</i>
suchý	<i>torr</i>	suše	<i>torrt</i>
prostý	<i>enkel</i>	prostě	<i>enkelt</i>
hloupý	<i>dum</i>	hloupě	<i>dumt</i>

Av adjektiv på **-ský/-cký/-zký** bildas adverb på **-sky/-cky/-zky**.

adj přátelský	<i>vänskaplig</i>	adv přátelsky	<i>vänligt</i>
německý	<i>tysk</i>	německy	<i>på tyskt sätt</i>
hezky	<i>vacker</i>	hezky	<i>vackert</i>

Några adverb bildas med ändelsen **-o**.

adj **častý** *vanlig* adv **často** *ofta*

Dessa har i några fall dessutom parallellformer på **+e**. De senare har då en överförd betydelse.

adj daleký	<i>avlägsen</i>	adv daleko	<i>långt borta</i>
		dalece	<i>avlägset</i>
blízky	<i>nära, närbelägen</i>	blízko	<i>nära, närbeläget</i>
		blízce	<i>nära, intimt</i>

Lexikalisering av prepositionsfras

Adverb bildas genom lexikalisering av preposition följt av substantiviskt eller adjektiviskt huvudord. Var gränsen går mellan ett adverb och en prepositionsfras är svårt att avgöra bestämt. Som adverb bör dock i synnerhet sådana fall betraktas där prepositionen sammanskrivs med huvudordet, t ex

opravdu *verkligen*, **především** *framför allt*, **znova/znovu** *på nytt*

Lexikalisering av oblik form

Lexikalisering av oblik substantivform måste anses vara vid handen i de fall då en sådan form har en betydelse som faller utanför det aktuella kasusets levande semantiska fält.

- ackusativ - tidpunkt
ráno på morgonen, **večer** på kvällen
- instrumentalis - tidpunkt
chvílemi vissa stunder

Pronominaladverb

kde	<i>var</i>	nikde	<i>ingenstans</i> (befintl)
kam	<i>vart</i>	nikam	<i>ingenstans</i> (riktn)
kdy	<i>när</i>	nikdy	<i>aldrig</i>
kde	<i>var</i>	někde	<i>någonstans</i> (befintl)
kam	<i>vart</i>	někam	<i>någonstans</i> (riktn)
kdy	<i>när</i>	někdy	<i>någon gång, ibland</i>
kde	<i>var</i>	kdesi	<i>någonstans</i> (befintl)
kam	<i>vart</i>	kamsi	<i>någonstans</i> (riktn)
kdy	<i>när</i>	kdysi	<i>en gång</i>
kdekoliv	<i>någonstans</i>	kde	<i>var / vart</i>
kamkoliv	<i>någonstans</i>	kam	<i>vart</i>
kdykoliv	<i>en gång, någon gång</i>	kdy	<i>när</i>

Komparation

Komparativ av adverb på **+e** bildas alltid med **+eji**. Samma konsonantväxling som i positivformen kvarstår även i komparativen.

pos pozdě	<i>sent</i>	komp později	<i>senare</i>
vesele	<i>glatt</i>	veseleji	<i>gladare</i>

Även vissa adverb med annat slut har i komparativ ändelsen **+eji** som medför följande konsonantväxlingar.

/p/	/b/	/f/	/v/	/m/	/t/	/d/	/n/	/r/	/x/
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
/pj/	/bj/	/fj/	/vj/	/mň/	/ť/	/ď/	/ň/	/ř/	/š/

pos pomalu	<i>långsamt</i>	komp pomaleji	<i>långsammare</i>
často	<i>ofta</i>	častěji	<i>oftare</i>

Komparativ av adverb på **-sky/-cky** samt vissa på **-ky/-ko/-ce** bildas också med ändelsen **+eji**. Följande konsonantväxling äger rum:

/sk/	/ck/	/c/	/k/
↓	↓	↓	↓
/št/	/čť/	/č/	/č/

pos prakticky	<i>praktiskt</i>	komp praktičtěji	<i>mera praktiskt</i>
hezky	<i>vackert</i>	hezčeji	<i>vackrare</i>
hladce / hladko	<i>jämnt, slätt</i>	hladčeji	<i>jämnare, slätare</i>
krátko	<i>kort</i>	kratčeji	<i>kortare</i>
lehce / lehko	<i>lätt</i>	lehčeji	<i>lättare</i>
prudce	<i>häftigt, kraftigt</i>	prudčeji	<i>häftigare</i>

Komparativ av adverb på **-oko** och **-eko** samt vissa på **-ko** och **-o** bildas med ändelsen **+e** i skriftspråket och **+ø** i talspråket.

- Suffixen **-k-**, **-ok-**, **-ek-** faller bort i komparativformerna.
- Stamvokalen förlängs.
- Följande Konsonantväxlingar inträffar:

/r/	/s/	/z/	/h/
↓	↓	↓	↓
/ř/	/š/	/ž/	/ž/

pos draho	<i>dyrt</i>	komp draž ↗ draže	<i>dyrare</i>
vysoko	<i>högt</i>	výš ↗ výše	<i>högre</i>
daleko	<i>långt</i>	dál ↗ dále	<i>längre</i>
blízko	<i>nära</i>	blíž ↗ blíže	<i>närmare</i>
nízko	<i>långt</i>	níž ↗ níže	<i>lägre</i>
těžko	<i>tungt, svårt</i>	tíž ↗ tíže	<i>tyngre, svårare</i>

Vissa ord vacklar mellan **+eji** och **+e** / **+Ø**.

pos **široko**
úzko

brett
trångt

komp **šířeji** / **šír** ⇨ **šíře** *bredare*
úžeji ⇨ **úže** *trängre*

Oregelbundna är:

pos **hluboko**
dlouho
dobře
brzo / **brzy**
málo
mnoho, moc, hodně *mycket*
zle, špatně
rád

djupt
länge
bra, väl
snart, tidigt
lite
mycket
illa, dåligt
gärna

komp **hlouběji** ⇨ **hloub** *djupare*
⇨ **déle** ⇨ **dýl** *längre*
⇨ **lépe** ⇨ **líp** *bättre*
dřív ⇨ **dříve** *förr, tidigare*
⇨ **méně** ⇨ **míň** *mindre*
víc ⇨ **více** *mera*
hůř ⇨ **hůře** *sämre*
raději / **radši** *hellre*

Superlativ

Superlativ bildas precis som av adjektiv med hjälp av prefixet **nej-** som fogas till komparativformen.

Predikativer

Predikativerna fyller en funktion i gränslandet mellan adjektiv, substantiv och adverb. De bildas endast av något hundratal adjektiv och används framför allt i satser där kopulan **být** vara utgör predikatet.

Formellt sammanfaller predikativerna med adjektivets kortform i neutrum singular. De slutar alltså på **-o**.

adj smutný	<i>ledsen, sorgen</i>	pred smutno	adv smutně
teplý	<i>varm</i>	teplo	teple
horký	<i>het</i>	horko	horce

I några fall sammanfaller predikativer med substantiv.

adj tmavý, temný	<i>mörk</i>	pred tma	<i>mörkt; mörker</i>	adv tmavě, temně
studený	<i>kall</i>	zima	<i>kallt; kyla</i>	studeně

Av övriga adjektiv brukas i stället den ordinarie adverbformen.

adj špatný	<i>dålig</i>	pred špatně	adv špatně
-------------------	--------------	--------------------	-------------------

Komparation

Vissa predikativer uppför sig närmast som substantiv och kompareras med de framförställda adjektivformerna **větší** och **největší**.

pos teplo	<i>varmt</i>	komp větší teplo	sup největší teplo
tma	<i>mörkt</i>	větší tma	největší tma

Andra predikativer liksom alla predikativer som till formen sammanfaller med adverb kompareras regelbundet på samma sätt som adverb.

Pronomen

Vissa pronomen har adjektivisk böjning, ändelser med lång vokal, och slutar i sin grundform på -ý. Andra pronomen har pronominell böjning, vilket i princip innebär ändelser med kort vokal. Den pronominella böjningen har ofta något oregelbundna inslag. Ytterligare andra pronomen, t ex de personliga pronomenen, böjs helt oregelbundet.

Hård pronominell böjning

Singular					Plural		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
oreg		o	a	N	+i	y	a
oho	oreg	o	u	A	y		a
oho			é	G	+ech		
om			é	L	+ech		
omu			é	D	+em		
+ím			ou	I	+emi		

Mjuk pronominell böjning

Singular					Plural		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
∅		e		N	i	e	
eho	∅	a	i	A	e		
eho			í	G	ich		
em			í	L	ich		
emu			í	D	im		
ím			í	I	imi		

Personliga pronomen

De personliga pronomenen har oregelbunden böjning. I 3 person kan man dock till stora delar se likheter med mjuk pronominell böjning.

1:a person singular **já** *jag*

	Obetonad form	Betonad form	Efter preposition
NOM		já	
ACK	mě	mě ↗ mne	
GEN	mě	mě ↗ mne	
LOK			mně
DAT	mi ↗ mně	mně	
INS		mnou	

2:a person singular **ty** *du*

	Obetonad form	Betonad form	Efter preposition
NOM		ty	
ACK	tě	tebe	
GEN	tě	tebe	
LOK			tobě
DAT	ti	tobě	
INS		tebou	

3:e person singular, maskulinum **on** *han, den, det* och neutrum **ono** *den, det*

	Obetonad form	Betonad form	Efter preposition
NOM		on (m) ono (n)	
ACK	ho jej (m) ↗ jej (n) ↘ je (n)	jeho (mv) jej (m) ↗ jej (n) ↘ je (n)	něho (mv) něj (m) ↗ něj (n) ↘ ně (n) ↘ -ň ¹⁰ (m)
GEN	ho	jeho ↗ jej	něho ↗ něj
LOK			něm
DAT	mu	jemu	němu
INS		jím	ním

3:e person singular, femininum **ona** *hon, den, det*

	Obetonad form	Betonad form	Efter preposition
NOM		ona	
ACK	ji		ni
GEN	jí		ní
LOK			ní
DAT	jí		ní
INS	jí		ní

¹⁰ Formen **-ň** förekommer i högre stil i följande sammansättningar: **oň** om honom, den, **naň** på honom, den, **proň** för honom, den, **zaň** för honom, den.

1:a person plural **my** vi och 2:a person plural **vy** ni

NOM	my
ACK	nás
GEN	nás
LOK	nás
DAT	nám
INS	námi

NOM	vy
ACK	vás
GEN	vás
LOK	vás
DAT	vám
INS	vámi

3:e person plural **oni**, **ony**, **ona** de

	Obetonad form	Betonad form	Efter preposition
NOM		oni (mv) ony (mt+f) ona (n)	
ACK	je		ně
GEN	jich		nich
LOK			nich
DAT	jim		nim
INS	jimi		nimi

Reflexivt personligt pronomen **sebe** sig

	Obetonad form	Betonad form	Efter preposition
ACK	se	sebe	
GEN	se	sebe	
LOK			sobě
DAT	si	sobě	
INS		sebou	

Possessiva pronomen

De possessiva pronomenen **můj** *min*, **tvůj** *din* och det reflexiva possessiva pronomenet **svůj** *sin* har i NAsg f/n, GLDIsg f och NApI dubbelformer, en mjuk pronominal böjning och en hård adjektivisk böjning. I alla övriga kasus finns endast den hårda adjektivböjningen. Stammen är då **m-**, **tv-**, **sv-**.

SINGULAR					PLURAL		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
můj		moje ↗ mé	moje ↗ má	N	moji ↗ ↗ mí	moje ↗ mé	moje ↗ má
mého	můj	moje ↗ mé	moji ↗ mou	A	moje ↗ mé		moje ↗ má
mého			mé ↗ mojí	G	mých		
mém			mé ↗ mojí	L	mých		
mému			mé ↗ mojí	D	mým		
mým			mou ↗ mojí	I	mými		

náš *vår* och **váš** *er* böjs regelbundet som mjukt pronomen.

Singular					Plural		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
náš		naše		N	naši	naše	
našeho	náš	naše	naši	A	naše		
našeho			naši	G	našich		
našem			naši	L	našich		
našemu			naši	D	našim		
naším			naši	I	našimi		

jeho *hans, dess* (m+n) är oböjligt.

její *hennes, dess* (f) böjs regelbundet som mjukt adjektiv.

jejich *deras* är oböjligt.

Hövlighets tilltal

Hövlighets tilltal uttrycks med 2 p pl pronomen.

Kdo byl u vás?

Vem var hos er?

Kdo vám dal moji adresu?

Vem gav er min adress?

Syftningen hos de reflexiva pronomenen *se, si, svůj*

Dessa pronomen syftar alltid på subjektet i stasen oberoende av i vilken person subjektet står.

Kupuješ si auto?

Köper du dig bil?

Ne, kupuju si chatu.

Nej, jag köper mig sommarstuga.

Máme své auto před obchodem.

Vi har vår bil framför affären.

Nevidím tady svou ženu.
Usmál jsem se.

Jag ser inte min fru här.
Jag log.

Detsamma gäller då possessivpronomenet syftar på det logiska subjektet i en underordnad sats eller en satsförkortning.

Poprosil jsem Miroslava, aby mi přinesl svoji knihu. Jag bad Miroslav att hämta sin bok.

men:

Prosíme o vracení našich knih. Vi ber er återlämna våra böcker.
(...abyste [vy] vrátili naše knihy. ...att ni skall lämna tillbaka våra böcker.)

Det reflexiva possessiva pronomenet **svůj** sin kan aldrig referera till ett subjekt som är åtskilt från de reflexiva pronomenet med **než** än eller **jako** som.

Ona je starší než její manžel. Hon är äldre än sin/hennes make.
On to ví stejně dobře jako jeho žena. Han vet det lika bra som sin/hans fru.

I 1 och 2 p sg och pl förekommer någon gång även **můj**, **tvůj**, **náš** och **váš**.

Já miluju svoji/moji babičku. Jag älskar min mormor.

Reciproka pronomen

Som reciprokt pronomen används huvudsakligen det reflexiva **sebe** sig, *varandra*.

Demonstrativa pronomen

Det grundläggande demonstrativa pronomenet **ten** denna betecknar ett föremål på obestämt avstånd och har en regelbunden hård pronominal böjning.

Singular					Plural		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
ten		to	ta	N	ti	ty	ta
toho	ten	to	tu	A	ty		ta
toho			té	G	těch		
tom			té	L	těch		
tomu			té	D	těm		
tím			tou	I	těmi		

Vid utvidgning av detta demonstrativa pronomen med preciserande partiklar förblir dessa partiklar oförändrade vid böjningen, medan själva pronomenet böjs som vanligt.

☞ **-hle**, ☞ **-to** här

☞ **tenhle**, **tahle**, **tohle...**

☞ **tento**, **tato**, **toto...**

den här

den här

tam- *där***tamten, tamta, tamto...***den där***tam-** tillför betydelsen *där*.**Tamten pán je můj bratr.***Den där herrn är min bror.*☞ **-hle** ☞ **-to** tillför betydelsen *här*.☞ **Table** ☞ **Tato paní je moje žena.***Den här damen är min fru.*☞ **takovýhle** ☞ **takovýto***sådan här*

För att beteckna föremål på kortare avstånd används ☞ **tenhle** ☞ **tento** *den här*. För att beteckna föremål på längre avstånd används **tamten** ☞ **onen** *den där*. **Onen** har stammen **on-** och böjs på samma sätt som **ten denna**, dvs. **onen, onoho, onom, onomu, oním...**

Med syftning på egenskap används **takový** *sådan*.

Determinativa pronomen

Eller är týž stejný demonstrativa?

ten samý ☞ **týž** ~ **tentýž** *samma (avser visst objekt)*

SINGULAR					PLURAL		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
týž		těž	táž	N	tiž	těž	táž
tentýž		totěž	tatáž		titíž	tytěž	tatáž
téhož	týž	těž	touž	A	těž		táž
	tentýž	totěž	tutéž		tytěž		tatáž
téhož			těže	G	týchž		
témž(e) ~ tomtěž			těže	L	týchž		
témuž			těže	D	týmž		
týmž ~ tímtěž			touž	I	týmiž		
			toutěž				

stejný *samma, likadan (avser objektets kvalitet)*

druhý *annan (avser visst objekt)*

jiný *annan, annorlunda (avser objekts kvalitet)*

sám *själv*

SINGULAR					PLURAL		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
sám		samo	sama	N	sami	samy	sama
☞ sama	☞ sám	☞ samo	☞ samu	A	☞ samy		☞ sama
samého	samý	samé	samou		samé		samá
samého			samé	G	samých		
samém			samé	L	samých		
samému			samé	D	samým		
samým			samou	I	samými		

samý självaste, allra, yttersta, bara, ren...

samá voda bara, idel vatten, **ze samého hedvábí** av bara, ren siden, **u samé zdi** alldeles inne vid väggen, **před samou dovolenou** alldeles före semestern

Interrogativa pronomen

De båda personliga interrogativa pronomenen **kdo** vem, med syftning på personer, och **co** vad, med syftning på djur och ting, har båda pronominell böjning med vissa oregelbundna inslag.

Kdo vem används vid syftning på person, **co** vad vid syftning på ting.

NOM	kdo vem
ACK	koho
GEN	koho
LOK	kom
DAT	komu
INS	kým

NOM	co vad
ACK	co
GEN	čeho
LOK	čem
DAT	čemu
INS	čím

Det possessiva interrogativa pronomenet **čí** vems böjs regelbundet som mjukt adjektiv.

De båda demonstrativa interrogativa pronomenen **který** vilken, med syftning på ett urval, och **jaký** hurdan, med syftning på kvalitet, har båda en regelbunden adjektivisk böjning.

-**že** kan fogas till vissa frågeord och ger en emotionell färgning och betoning.

Cože?

Va?

Indefinita pronomen

De grundläggande indefinita pronomenen bildas av de interrogativa **kdo** vem, **co** vad, **čí** vems, **který** vilken, **jaký** hurdan med prefixet **ně-**, i högre stil även med suffixet **-si**.

někdo, **kdosi** någon, en viss person, **něco**, **cosi** något, en viss sak, **něčí**, **čisi** någons, **některý**, **kterýsi** någon, en viss, **nějaký**, **jakýsi** någon slags, någon, en viss

Vidare de icke avledda indefinita pronomenen **jeden** en, **určitý** en viss, **nejeden** många.

Av de interrogativa pronomen bildas en lång rad avledningar med varierande betydelse.

Pronomen

Med **-koli(v)** bildas obestämnda pronomen och pronominaladverb med tilläggsbetydelsen *som helst*.

kdokoli(v) *vem som helst*, **cokoli(v)** *vad som helst*, **čikoli(v)** *vems som helst*,
kterýkoli(v) *vilken som helst*, **jakýkoli(v)** *hurdan som helst*

Med **leda-** bildas

Med **lec-** bildas

Med **málo-** bildas

Med **kde-** bildas

Med **všeli-** bildas

Negerade pronomen

Det enda icke avledda negerade pronomenet **žádný** *ingen* motsvarar de interrogativa **který** *vilken*. Övriga negerade pronomen bildas av de interrogativa pronomenen med hjälp av prefixet **ni-**.

nikdo	<i>ingen</i>	kdo	<i>vem</i>
nic	<i>inget</i>	co	<i>vad</i>
ničí	<i>ingens</i>	čí	<i>vems</i>
žádný OBS!	<i>ingen</i>	který	<i>vilken</i>
nijaký	<i>inget slags</i>	jaký	<i>hurdan</i>

Nic *inget* uppvisar i NA en förkortad form i förhållande till det interrogativa pronomenet.

NOM	nic <i>inget</i>
ACK	nic
GEN	ničeho
LOK	ničem
DAT	ničemu
INS	ničím

Indefinita pronomen

Pronomenet **všechen** *all, hel* uppvisar en alldeles speciell böjning. I GLDIsg böjs det enligt den mjuka böjningen, medan det i hela plural har den hårda böjningen. Dessutom har formerna i NAsg och NApl stamförlängning med **-chn-**, vilket leder till hårda ändelser.

SINGULAR					PLURAL		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
všechn ☞ všecek		☐ vše všechno ☞ všecko	všechna ☞ všecka	N	všichni	všechny ☞ všecky	všechna ☞ všecka
všeho	všechn ☞ všecek	☐ vše všechno ☞ všecko	všechnu ☞ všecku	A	všechny ☞ všecky		všechna ☞ všecka
všeho			vší	G	všech		
všem			vší	L	všech		
všemu			vší	D	všem		
vším			vší	I	všemi		

všechno *all*
oba *båda*
každý *varje*

Relativa pronomen

Det vanligaste relativa pronomenet är **který** *vilken*. Även **kdo** *som* kan användas om personer. Vid syftning på ting, på ett neutralt pronomen eller på en hel sats används **co** *som*, liksom i talspråket mycket flitigt i alla funktioner. I kvalitativ syftning används **jaký** *sådan som*. I högre stil används ☐ **jenž** *vilken*.

Singular					Plural		
mv	mt	n	f		mv	mt+f	n
jenž		jež		N	jíž	jež	
jejž ~ nějž jehož ~ něhož	jejž ~ nějž	jež ~ něž	jíž ~ níž	A	jež ~ něž		
jehož ~ něhož			jíž ~ níž	G	jichž ~ nichž		
němž			níž	L	nichž		
jemuž ~ němuž			jíž ~ níž	D	jimž ~ nimž		
jímž ~ nímž			jíž ~ níž	I	jimiž ~ nimiž		

Vidare finns specifika relativa possessiva pronomen. Formerna **jehož** (m/n sg), **jejíž** (f sg), **jejichž** (pl) *vars* brukas i överensstämmelse med ägarens genus och numerus.

Räkneord

Grundtal

- 0 **nula**
1 **jedna**

Räkneorden **jeden** har hård pronominell böjning.

mv	mt	n	f
jeden		jedno	jedna
jednoho	jeden	jedno	jednu
jednoho			jedné
jednom			jedné
jednomu			jedné
jedním			jednou

- 2 **dvě**
3 **tři**
4 **čtyři**

Då räkneorden används utan någon speciell syftning som då man räknar, numrerar eller löser matematiska problem används som regel de feminina formerna **jedna ett**, **dvě två** men **dva två** förekommer också. Då man räknar takten används **raz, dva, tři ett, två, tre**.

	<i>tvá</i>	<i>báda</i>	<i>tre</i>	<i>fyra</i>
N	dva m, dvě f/n	oba m, obě f/n	tři	čtyři
A	dva m, dvě f/n	oba m, obě f/n	tři	čtyři
G	dvou	obou	tří ⇨ třech	čtyř ⇨ čtyřech
L	dvou	obou	třech	čtyřech
D	dvěma	oběma	třem	čtyřem
I	dvěma	oběma	třemi	čtyřmi

- 5 **pět**
6 **šest**
7 **sedm** ['sɛdum]
8 **osm** ['ɔsum]
9 **devět**
10 **deset**
11 **jedenáct**
12 **dvanáct**
13 **třináct**
14 **čtrnáct**
15 **patnáct**
16 **šestnáct**

17	sedmnáct	
18	osmnáct	
19	devatenáct	
20	dvacet	
21	dvacet jedna	jedenadvacet
22	dvacet dva	dvaadvacet
23	dvacet tři	třiadvacet
24	dvacet čtyři	čtyřadvacet
30	třicet	
40	čtyřicet	
50	padesát	
60	šedesát	
70	sedmdesát	
80	osmdesát	
90	devadesát	

I sammansättningar av större enheter och ental används genomgående **jedna** och **dva** utan hänsyn till det ord räkneordet syftar på.

21	dvacet jedna
22	dvacet dva
101	sto jedna
202	dvě stě dva

Sammanställningar av ental och tiotal kan på tjeckiska se ut på två sätt. Tiotalen kan föregå entalen precis som på svenska:

55	padesát pět
72	sedmdesát dva
91	devadesát jedna

Entalen kan också föregå tiotalen som på tyska. Räkneorden fogas då samman med konjunktionen **a och**. Även då används genomgående formerna **jeden** och **dva**.

55	pětapadesát
72	dvaasedmdesát
91	jedenadevadesát

Räkneord från *fem* och uppåt har i oblika kasus utom ackusativ ändelsen **+i**.

	NA	GLDI
5	pět	pěti
6	šest	šesti
7	sedm [sɛdum]	sedmi [sɛdmi]
8	osm [ɔsum]	osmi [ɔsmi]
15	patnáct	patnácti
men:		
9	devět	devíti
10	deset	deseti ~ desíti
55	padesát pět	padesáti pěti
	pětapadesát	pětapadesáti

Räkneord

100	sto
101	sto jedna
200	dvě stě
300	tři sta
400	čtyři sta
500	pět set
600	šest set
700	sedm set
800	osm set
900	devět set
1 000	tisíc
2 000	dva tisíce
3 000	tři tisíce
4 000	čtyři tisíce
5 000	pět tisíc
6 000	šest tisíc
1 000 000	milion ~ milión

Vid sammansatta tal särskrivs varje deltal.

dva tisíce dvě stě dvacet dva

tvåtusen tvåhundra tjugotvå

Interrogativa grundtal: **kolik** *hur många/mycket*.

Obestämda grundtal: **hodně** ↗ **mnoho** *många, mycket*, **trochu** *lite*, **málo** *få, (för) lite*, **pár** *ett par*, **několik** *några, flera*, **tolik** *så mycket/många*.

Böjning:

NA	kolik <i>hur många</i>	několik <i>några</i>	mnoho <i>många</i>
GLDI	kolika	několika	mnoha

Oböjliga är

málo *lite*, **få**, **pár** *ett par*

Ordningstal

0	nultý
1	první ↗ prvý
2	druhý
3	třetí
4	čtvrtý
5	pátý
6	šestý
7	sedmý
8	osmý
9	devátý
10	desátý
11	jedenáctý
12	dvanáctý

13	třináctý	
14	čtrnáctý	
15	patnáctý	
16	šestnáctý	
17	sedmnáctý	
18	osmnáctý	
19	devatenáctý	
20	dvacátý	
21	dvacátý první	jedenadvacátý
30	třicátý	
40	čtyřicátý	
50	padesátý	
60	šedesátý	
70	sedmdesátý	
80	osmdesátý	
90	devadesátý	
100	stý	
200	dvoustý	
300	třístý	
400	čtyřstý	
500	pěstý	
600	šestistý	
700	sedmistý	
800	osmistý	
900	devítistý	
1 000	tisící	
2 000	dvoutisící	
3 000	trítisící	
4 000	čtyřtisící	
5 000	pštitisící	
6 000	šestitisící	
1 000 000	milíonový	

Observera att förledet i hundratal och tusental utgörs av de respektive entalens genitivform.

Vid sammansatta ordningstal står samtliga led som ordningstal.

stý padesátý pátý

etthundra femtiofemte

tisící první

ettusen första

Interrogativt ordningstal: **kolikátý** vilken (i ordningen).

Indefinit ordningstal: **několikátý** någon, en (i ordningen).

Ett determinativt ordningstal är **poslední** sista.

Kollektiva räkneord

1 **jedny**

8 **osmery**

Räkneord

2	dvoje	9	devatery
3	troje	10	desatery
4	čtvery	11	jedenáctery
5	paterý	20	dvacatery
6	šestery	21	jedenadvacatery
7	sedmery		etc.

Tiotal och ental kan endast kombineras genom att entalet får föregå tiotalet.

Indefinit kollektivt räkneord: **několikery** *några, flera*.

Interrogativa kollektiva räkneordet: **kolikery** *hur mycket, många*.

Kollektiva räkneord finns ej i varelsbetecknande maskulinum.

I alla oblika former har de adjektivisk böjning.

	mt+f	n
N	jedny	jedna
A	jedny	jedna
G	jedněch	
L	jedněch	
D	jedněm	
I	jedněmi	

	mt+f	n
N	dvoje, troje	
A	dvoje, troje	
G	dvojích, trojích	
L	dvojích, trojích	
D	dvojím, trojím	
I	dvojími, trojími	

	mt+f	n
N	čtvery	čtvera
A	čtvery	čtvera
G	čtverých	
L	čtverých	
D	čtverým	
I	čtverými	

Som **čtvery** *fyra* böjs alla övriga kollektiva räkneord.

Kollektiva räkneord används

- vid substantiv som är plurale tantum, t.ex.

jedny dveře, dvoje dveře

čtvery nůžky

jedny kalhoty

dvoje brýle

en dörr, två dörrar

fyra saxar

ett par byxor

två par glasögon

- vid substantiv som vanligtvis förekommer i viss uppsättning. De kollektiva räkneorden ersätter då motsvarande grundtal följt av lämpligt måttsangivande substantiv, t.ex. **pár** *par*, **balení** *förpackning* etc.

jedny rukavice ~ jeden pár rukavic *ett par handskar*
jedny pleny ~ jedno balení plenek *ett paket blöjor*

Deltal

Deltalen bildas med avledningsändelsen **-ina**.

třetina	<i>tredjedel</i>
čtvrtina	<i>fjärdedel</i>
pětina	<i>femtedel</i>
šestina	<i>sjättedel</i>

Attributivt använda deltal.

půl *halv*, **čtvrt** *kvalt*

Självständigt använda substantiviska deltal

polovina *halva*, **hálf**, **čtvrť** *fjärdedel*, **kvart**

Multiplikativa räkneord

-krát bildar adverb som motsvarar svenskans räkneord + *gånger*.

jednou ≥ jedenkrát	‘en gång’
dvakrát	‘två gånger’
desetkrát	‘tio gånger’
stokrát	‘hundra gånger’
mnohokrát	‘många gånger’
několikrát	‘några gånger’

Gång i ordningen uttrycks med prepositionen **po** *för* + ordningstal.

po prvé *första gången*

Den interrogativa motsvarigheten heter

po kolikáté *för vilken gång i ordningen*

Vid uppräknings används

za prvé	<i>för det första</i>
za druhé	<i>för det andra</i>
za třetí	<i>för det tredje</i>

Distributiva räkneord

Distributiva räkneord bildas med prepositionen **po** à följd av siffran i lokativ.

1	po jednom (m, n), po jedné (f)	<i>en i taget, en var</i>
2	po dvou	<i>två i taget, två var</i>
3	po třech	<i>tre i taget, tre var</i>
5	po pěti	<i>fem i taget, fem var</i>
10	po deseti	<i>tio i taget, tio var</i>

Talsubstantiv

0	nula <i>nolla</i>
1	jednička <i>etta</i>
2	dvojka <i>tvåa</i>
3	trojka <i>trea</i>
4	čtyřka <i>fyra</i>
5	pětka <i>femma</i>
6	šestka <i>sex</i>
7	sedmička <i>sju</i>
8	osmička <i>åtta</i>
9	devítka <i>nia</i>
10	desítka <i>tia</i>
11	jedenáctka <i>elva</i>
12	dvanáctka <i>tolva</i>
13	třináctka
20	dvacítk
21	jedenadvacítk <i>tjugoetta</i>
30	třicítka <i>trettia</i>
40	čtyřicítka <i>fjrtia</i>
50	padesátka <i>femtia</i>
100	stovka
200	dvoustovka
300	třístovka

Talsubstantiven kan tillämpas i en snart sagt obegränsad rad betydelser, t ex

jednička, dvojka, trojka	<i>buss, spårvagn etc. nr 1, 2, 3</i>
jednička, dvojka, trojka, čtyřka, pětka	<i>skolbetyg 1, 2, 3, 4, 5</i> ¹¹
čtyřicítka, padesátka	<i>en ålder på 40, 50 etc. år</i>
stovka	<i>hundralapp</i>

¹¹ I Tjeckien tillämpad omvänd betygssättning så att betyget 1 är det bästa och 5 det sämsta.

Sammansättningar

Genitivform måste användas i sammansättningar.

třicetiletý	<i>trettioårig</i>
pětiletá dcera	<i>en femårig dotter</i>
dvouletý	<i>tvåårig</i>

Vidare används **mnoho-** *fler-*, **několika-** *några-*, *flera-* och **půl-/polo-** *halv-*.

mnohoslovný	<i>mångordig</i>
několikadenní	<i>några dagar lång, gammal</i>
půllitr	<i>halvliter</i>
polotovar, polotma, polopravda	<i>halvfabrikat, halvmörker, halvsanning</i>

Verb

Verbets kategorier

Det tjeckiska verbet har följande morfologiska kategorier:

* aspekt			
- ofullbordad	dělá	>	
- fullbordad		>	udělá
* modus			
- indikativ	dělá	>	udělá
- imperativ	dělej	>	udělej
- optativ	ať dělá	>	ať udělá
- konjunktiv	dělal by	>	udělal by
* diates			
- aktivum	dělá	>	udělá
- reflexivum	dělá se	>	udělá se
- passivum	je dělán	>	je udělán
* tempus			
- presens	dělá	>	udělá
- futurum	bude dělat	>	udělá
- preteritum	dělal	>	udělal
* infinita former			
- infinitiv	dělat	>	udělat
- gerundium	dělaje	>	udělav
- preteritum particip	dělán	>	udělán
- l-particip	dělal	>	udělal
- presens particip	dělající	>	
* avledning			
- verbalsubstantiv	dělání	>	udělání
- verbaladjektiv	dělací	>	
* person			
- första	dělám	>	udělám
- andra	děláš	>	uděláš
- tredje	dělá	>	udělá
* numerus			
- singular	dělá	>	udělá
- plural	dělají	>	udělají
* genus			
- maskulinum varelse	dělali	>	udělali
- maskulinum ting	dělaly	>	udělaly
- femininum	dělala	>	udělala
- neutrum	dělalo	>	udělalo

Verbets aspekter

De flesta tjeckiska verb finns i två varianter, ”ett par”, varav det ena är fullbordat och det andra ofullbordat. Denna motsättning utnyttjas för att uttrycka en skillnad mellan accentuering av handlingens fullbordande, resultat, avslutande å ena sidan och handlingens förlopp, pågående å andra sidan.

Uklízel jsem včera na chatě. *Jag (höll på och) städade sommarstugan igår.*

Uklidil jsem včera na chatě. *Jag städade (färdigt) sommarstugan igår.*

Den **fullbordade** aspekten anger att den talande ser handlingen som en helhet. Han betraktar handlingen liksom utifrån. Den fullbordade aspekten används därför mest när en handling betraktas i hela sitt förlopp, när handlingens början och/eller slut ligger inom den talandes blickfält. Handlingens varaktighet har ingen betydelse här; handlingen kan ha kort eller lång utsträckning i tiden.

Den **ofullbordade** aspekten ger ingen information angående handlingens helhet. Den varken bekräftar eller förnekar den. Den talande betraktar handlingen i dess förlopp som om han befann sig inne i skeendet, vars början och slut han inte överblickar. Den ofullbordade aspekten kan alltså även återge avgränsade handlingar, men det väsentliga är att den talandes uppmärksamhet är riktad mot handlingens förlopp.

Preteritum

Uklidil jsem na chatě. *Jag har städat i sommarstugan.*
(Så nu är det gjort och där är rent.)

Uklízel jsem na chatě. *Jag höll på och städade i sommarstugan.*
(T ex när du skulle hälsa på mig i stan.)

Futurum

Uklidím na chatě. *Jag skall städa i sommarstugan.*
(Så att det blir gjort och där blir rent.)

Budu uklízet na chatě. *Jag skall städa i sommarstugan.*
(Så tyvärr hinner jag inte besöka dig.)

Presens

Uklízím na chatě. *Jag städar i sommarstugan.*

Aspektpar

De flesta svenska verb motsvaras av två tjeckiska, ett ofullbordat och ett fullbordat, som bildar ett aspektpar.

Vid användning av **ofullbordad aspekt** står handlingen som sådan i blickfånget (dess förlopp, dess varaktighet eller upprepning av densamma).

Vid användning av **fullbordad aspekt** understryks handlingens begränsning i tiden (början, slutet eller momentaniteten).

En pil pekar mot fullbordat verb och från ofullbordat.

Aspektbildning

Ett enkelt eller primärt verb kan vara ofullbordat eller fullbordat. De flesta är dock ofullbordade.

pít >	<i>dricka</i>
mít >	<i>ha</i>
psát >	<i>skriva</i>
znát >	<i>känna, känna till</i>
men:	
dát <	<i>ge</i>
koupit <	<i>köpa</i>

Prefigering av primära verb

Om man utgår från ett primärt, som regel ofullbordat verb kan man bilda ett fullbordat med hjälp av prefix. I vissa fall är prefixet helt eller nästan betydelselöst. Man får då ett aspektpar där de båda verben har samma betydelse och endast skiljer sig åt till aspekten.

psát > napsat	<i>skriva</i>
čekat > počkat	<i>vänta</i>
prosit > poprosit	<i>be</i>
ptát se > zeptat se	<i>fråga</i>
účastnit se > zúčastnit se	<i>delta</i>
telefonovat > zatelefonovat	<i>ringa, telefonera</i>
zpívat > zazpívat	<i>sjunga</i>

Många verb av främmande ursprung bildar fullbordad aspekt med prefixet **na-**, andra med **z-**.

instalovat > nainstalovat	<i>installera</i>
montovat > namontovat	<i>montera</i>
plánovat > naplánovat	<i>planera</i>
organizovat > zorganizovat	<i>organisera</i>

Oftast medför dock prefigeringen en betydelseförskjutning. Det är då inte fråga om ett aspektpar utan om ren ordbildning. Man får då genom prefigering fullbordade verb med en modifierad betydelse.

jíst >	<i>äta</i>
> najíst se	<i>äta sig mätt</i>
> sníst	<i>äta upp</i>
pít >	<i>dricka</i>
> napít se	<i>dricka, släcka törsten</i>
> vypít	<i>dricka upp</i>

psát >		<i>skriva</i>
	> podepsat	<i>skriva under</i>
vidět >		<i>se</i>
	> uvidět	<i>få se, få syn på</i>
smát se >		<i>skratta</i>
	> usmát se	<i>le</i>

Suffigering av fullbordade verb

Om man utgår från ett sådan prefigerat fullbordat verb med annan betydelse än det enkla verbet kan man bilda ett motsvarande ofullbordat verb med hjälp av suffix.

podepsat < podepisovat	<i>skriva under</i>
--------------------------------------	---------------------

Även ofullbordad motsvarighet till primära fullbordade verb bildas med suffix.

dát < dávat	<i>ge</i>
---------------------------	-----------

När man bildar aspektpar med hjälp av suffix förändras oftast stammen något.

koupit < kupovat	<i>köpa</i>
uklidit < uklízet	<i>städa</i>
říct < říkat	<i>säga</i>
navštívit < navštěvovat	<i>besöka</i>

De vanligaste förhållandena mellan fullbordat och suffigerat ofullbordat verb är följande:

-it	< -ovat		
	koupit	<	kupovat <i>köpa</i>
	objevit	<	objevovat <i>upptäcka</i>
-at	< -ovat		
	zakázat	<	zakazovat <i>förbjuda</i>
	podepsat	<	podepisovat <i>skriva under</i>
-at	< -ávat		
	dát	<	dávat <i>ge</i>
	prohrát	<	prohrávat <i>förlora</i>
-ýt	< -ývat		
	smýt	<	smývat <i>tvätta av</i>
	zakrýt	<	zakrývat <i>täcka för</i>
-ít	< -íjet		
	zabít	<	zabíjet <i>slå ihjäl</i>
	vypít	<	vypíjet <i>dricka ur</i>
-nout	< -at		
	klesnout	<	klesat <i>sjunka, falla</i>
	kousnout	<	kousat <i>bita</i>
-it	< -et		
	vrátit	<	vracet <i>returnera, lämna tillbaks</i>
	uklidit	<	uklízet <i>städa</i>

Samtidig prefigering och suffigering

I ett fåtal fall bildas ett aspektpar genom att båda verben avleds av ett primärt verb. Det fullbordade bildas genom prefigering och det pågående bildas genom suffigering med utgångspunkt i det primära verbet.

chopit <

pochopit

<

chápat

fatta, gripa tag

fatta, förstå

Verbets former

Verbets två stammar

Infinitiv

Infinitiv bildas med ändelsen +t:

vidět /vidʔ-/e/+t/ *se*

Enstaviga infinitiver har som regel förlängd stavvokal.

dát /d/-/a/+t/ *ge*

men

dělat /dʔel/-/a/+t/ *göra*

nu-stammar har alltid vokalförlängning i infinitiv.

minout /mi/-/nu/+t/ *passera*

Detta gör att infinitiven har lång vokal medan l-participet som regel har kort vokal.

	Infinitiv		L-particip
á ~ a	znát	<i>känna</i>	znal
é ~ e	vězt	<i>transportera</i>	vezl
í ~ e	říct	<i>säga</i>	řekl
	mít	<i>ha</i>	měl
í ~ i	bít	<i>slå</i>	bil
ý ~ y	být	<i>vara</i>	byl
ů ~ o	růst	<i>växa</i>	rostl
ou ~ u	minout	<i>passera</i>	minul

Tre verb har dock enstavig infinitiv med kort vokal:

jet	<i>åka</i>	jel
moct	<i>kunna</i>	mohl
smět	<i>få lov</i>	směl

Om en enstavig infinitiv på -át prefigeras uteblir vokalförlängningen.

psát > napsat, nepsat	<i>skriva, inte skriva</i>
ptát se > zeptat se	<i>fråga</i>
znát, poznat	<i>känna, lära känna</i>

Vid alla andra vokaler inträffar dock förlängningen även vid prefigering.

nést, přínést	<i>bära, hämta</i>
šít > ušíť	<i>sy</i>

Dessutom inträffar i infinitiv vissa konsonantväxlingar hos obstruent-stammar:

/k/	/h/	/t/	/d/	/b/
↓	↓	↓	↓	↓
/c/	/c/	/s/	/s/	/bs/

Verb

péct	/pek/+t/	<i>baka</i>
číst	/čɛt/+t/	<i>läsa</i>
zábst	/z'áb/+t/	<i>frysa</i>

De stammar som slutar på **-k/-h-** har i högre stil i stället infinitivändelsen **+i**.

péct	↗ péci	<i>baka</i>
říct	↗ říci	<i>säga</i>

Vid verbet **mocht/moci** anses dock inte ändelsen **+t** riktigt neutral utan den har en talspråklig klang.

↗ mocht	↗ moci	<i>kunna</i>
----------------	---------------	--------------

Ända fram till 1950-talet hade infinitivändelsen formen **+ti** i stället för **+t** inom vetenskaplig litteratur och i högre stil. I dag måste sådana former anses arkaiska.

vidět	↗ ↗ viděti	<i>se</i>
--------------	-------------------	-----------

L-particip

L-participet bildas med ändelsen **-l**. I jämförelse med infinitiven har l-participet alltid den underliggande vokalens kvantitet, vilket ofta innebär att stamvokalen i l-participet är kort medan den är lång (genom förlängning) i infinitiv.

brát	<i>ta</i>	bral	/bør/-a/-l/
péct	<i>baka</i>	pekl	/pek/-ø/-l/
mocht	<i>kunde</i>	mohl	/moh/-ø/-l/
sedět	<i>sitta</i>	seděl	/sed'/-e/-l/
bydlet	<i>bo</i>	bydlel	/bidl/-e/-l/
psát	<i>skriva</i>	psal	/pøs/-a/-l/
mít	<i>ha</i>	měl	/mj/-e/-l/
bít	<i>slå</i>	bil	/bi/-ø/-l/
říct	<i>säga</i>	řekl	/řek/-ø/-l/
jíst	<i>äta</i>	jedl	/jed/-ø/-l/
číst	<i>läsa</i>	četl	/čøt/-ø/-l/
minout	<i>passera</i>	minul	/mi/-nu/-l/
růst	<i>växa</i>	rostl	/rost/-ø/-l/

Hos **nu**-stammarna faller normalt detta **-nu-** bort i l-participet om det föregås av konsonant. I talspråket finns det dock som regel med även i denna grupp.

minul	/mi/-nu/-l/	<i>passerade</i>
tiskl ↗ tisknul	/t'isk/-nu/-l/	<i>tryckte</i>

Oregelbundet är:

jít	<i>gå</i>	šel
------------	-----------	------------

Detta particip böjs substantiviskt i genus och numerus:

mv	mt	f	n		mv	mt	f	n
ø		a	o	Sg	dělal		dělala	dělalo
i		y	a	Pl	dělali		dělaly	dělala

L-participet förekommer endast i det sammansatta tempuset preteritum samt i konjunktiv.

Verbets tre tempus

Preteritum

genom kombination av l-participet och presensformerna av hjälpverbet **být** i 1 och 2 p sg och pl (**jsem, jsi, jsme, jste**) och med rent l-particip i 3 pers sg och pl.

		m	f	n	
1sg		dělal jsem	dělala jsem		<i>gjorde</i>
2sg		dělal jsi	dělala jsi		
	hövligt	dělal jste	dělala jste		
3sg		dělal	dělala	dělalo	
		inkl mv	exkl mv	endast n	
1pl		dělali jsme	dělaly jsme		
2pl		dělali jste	dělaly jste		
3pl		dělali	dělaly	dělala	

I 2sg kan hjälpverbet ersättas med ändelsen -s.

dělals = dělal jsi	<i>du gjorde (m)</i>
dělalas = dělala jsi	<i>du gjorde (f)</i>

Detta -s fogas till närmast föregående ord.

Tys (= ty jsi) to napsal?	<i>Har du skrivit det?</i>
Cos (= co jsi) říkal?	<i>Vad sade du?</i>

Vid reflexiva verb är denna sammandragning regelmässig i ett korrekt språkbruk. -s fogas då alltid till det efterföljande reflexiva pronomenet **se** eller **si**!

Kde ses naučil česky?	<i>Var har du lärt dig tjeckiska?</i>
☞☞ Kde jsi se naučil česky?	
Proč ses smál?	<i>Varför skrattade du?</i>
☞☞ Proč jsi se smál?	
Kde sis koupil to pero?	<i>Var har du köpt den pennan?</i>
☞☞ Kde jsi si koupil to pero?	

I synnerhet i 1 pers sg, men även ibland i 1 pers pl, utelämnas i talspråk hjälpverbet i preteritum under förutsättning att det personliga pronomenet finns utsatt i stället.

☞ Já si sedl ke svému stolu.	<i>Jag satte mig vid mitt bord.</i>
------------------------------	-------------------------------------

Presens och fullbordad futurum

Fullbordat Presens

Såsom gnomiskt eller historiskt presens förekommer presens av fullbordade verb.

To byste se divil, co lidé ukradnou. *Ni skulle bli förvånad vad folk stjäl.*

Tam už někdo čeká, a všechno odveze. *Där väntar någon redan och kör bort alltihop.*

Presens samt fullbordat eller enkelt futurum bildas på samma sätt. I praktiken fördelar sig verben i presens på tre böjningstyper där varje böjningstyp har sin temavokal: **á, í** eller **e**.

		a-böjn	i-böjn	e-böjn
1p sg	-m/-u/-i	-ám	-ím	-u (-i)
2p sg	-š	-áš	-íš	-eš
3p sg	-∅	-á	-í	-e
1p pl	-me	-áme	-íme	-eme
2p pl	-te	-áte	-íte	-ete
3p pl	-ou/-í/-jí	-ají	-í (-ejí)	-ou (-í)

Verbens e-böjning i presens har i normalt språkbruk genomgående de hårda ändelserna **+u** och **+ou** i 1 p sg och 3 p pl. I högre stil inträffar dock vokalväxling i 1sg och 3pl efter mjukt stamslut och dessa ändelser motsvaras av **-i** och **-í**, t ex

píšu	↗ píši	<i>jag skriver</i>
píšou	↗ píší	<i>de skriver</i>
↘ kupuju	↗ kupuji	<i>jag köper</i>
↘ kupujou	↗ kupují	<i>de köper</i>

Vid det något oregelbundna verbet **mocht kunna** förekommer dock i stället varianter med mjuk eller hård konsonant i stamslutet (ž ↗ h) före **-u/-ou**.

↘ můžu	↗ mohu	<i>jag kan</i>
↘ můžou	↗ mohou	<i>de kan</i>

Futurum av fullbordade verb sammanfaller formellt med presens. Aktuellt presens bildas endast av ofullbordade verb. Historiskt presens eller generellt presens kan dock bildas av båda aspekterna.

Pågående futurum

med hjälp av hjälpverbet **být** i futurum (**budu, budeš, bude, budeme, budete, budou**).

budu sedět	<i>jag kommer att sitta</i>
bude číst	<i>han kommer att läsa</i>

De bestämda rörelseverben **běžet springa, hnát driva, jaga, jet åka, jít gå, letět flyga,**

nést bära, **táhnout** dra, **vést** föra, **vézt** transportera bildar futurum med prefixet **pů-/po-** som fogas till presensformerna.

poběžím	<i>jag skall springa</i>
poženu	<i>jag skall driva</i>
pojedu	<i>jag skall åka</i>
půjdu	<i>jag skall gå</i>
poletím	<i>jag skall flyga</i>
ponesu	<i>jag skall bära</i>
potáhnou	<i>jag skall dra</i>
povedu	<i>jag skall föra</i>
povezu	<i>jag skall transportera, köra</i>

Ofta används dock i stället för futurumformer av bestämda rörelseverb rent presens med futural betydelse.

Zítřa letím do Kanady. *Jag flyger till Kanada i morgon.*

De fyra verben **hnát** driva, **jaga**, **nést** bära, **táhnout** dra, **vést** föra kan i överförd betydelse även bilda futurum med hjälpverb.

Banka ponese ~ bude nést odpovědnost. *Banken kommer att bära ansvaret.*
Aféra se potáhne ~ bude táhnout do září. *Affären kommer att dra ut på tiden till september.*
Speciální tým povede ~ bude vést vyšetřování. *En speciellt team kommer att leda undersökningen.*

Verbets övriga modus

Imperativ

Imperativ i 2sg bildas genom att den utljudande vokalen avlägsnas från 3sg.

ber	< /ber/-/e/	<i>ta</i>
sed'	< /sed'/-/í/	<i>sitt</i>

Hos **a/á**-stammar tilläggs ändelsen **-ej** i imperativ.

dávej	< /dáv/-/á/	<i>ge</i>
--------------	-------------	-----------

Även vid vissa **e/í**-stammar tilläggs **-ej** i imperativ.

uměj	< /umj/-/í/	<i>se till att kunna</i>
-------------	-------------	--------------------------

Förkortning av stamvokal inträffar.

píš	< /píš/-/e/	<i>skriv</i>
------------	-------------	--------------

Vokalförlängning förekommer vid ett verb:

stůj	< /stoj/-/í/	<i>stå, stanna</i>
-------------	--------------	--------------------

Verb

I imperativ inträffar följande konsonantväxlingar:

d ↓ d'	t ↓ t'	n ↓ ň
--------------	--------------	-------------

pojď < /pûjd/-/e/ *kom*

Efter mer än en konsonant läggs **-i** till.

řekni < /řek/-/ne/ *säg*

I 1pl tilläggs **-me**, i 2pl **-te**.

sed'me < /sed'/-/í/ *låt oss sitta*

pište < /piš/-/e/ *skriv*

I stället för **-i** används inskottsvokalen **-e-** efter mer än en konsonant i 2sg och 1pl.

řekněte < /řek/-/ne/ *säg, tala om*

jděte < /jd/-/e/ *gå*

tiskněte < /tisk/-/ne/ *tryck*

Enkel konjunktiv

Konjunktiv

Tjeckisk konjunktiv motsvarar ungefär andra språks konjunktiv och konditionalis.

Řekla vrátnému, aby jí zavolal. *Hon hade sagt till portiern, att han skulle ringa henne.*

Mohl bych ti o tom vypravovat. *Jag skulle kunna berätta för dig om det.*

Enkel konjunktiv bildas genom kombination av l-participet med de konjunktivbildande formerna av hjälpberbet **být** (**bych, bys, by, bychom, byste, by**).

	m	f	n	hjälpverb	
1sg	dělal	dělala		bych	<i>skulle göra</i>
2sg	dělal	dělala		bys	
hövl.	dělal	dělala		byste	
3sg	dělal	dělala	dělalo	by	
	inkl mv	exkl mv	endast n		
1pl	dělali	dělaly		bychom	
2pl	dělali	dělaly		byste	
3pl	dělali	dělaly	dělala	by	

Konditional konjunktiv

Konditional konjunktiv bildas genom att det konjunktivbildande hjälpverbet utvidgas med den konditionala partiekln **kdy-** till **kdybych, kdybys, kdyby, kdybychom, kdybyste, kdyby**.

Final konjunktiv

Final konjunktiv bildas genom att det konjunktivbildande hjälpverbet utvidgas med den finala partikeln **a-** till **abych, abys, aby, abychom, abyste, aby**.

Optativ

Optativ bildas genom att presens / fullbordat futurum föregås av partikeln **at'**.

1sg	at' (u)dělám	1pl	at' (u)děláme
2sg	at' (u)děláš	2pl	at' (u)děláte
3sg	at' (u)dělá	3pl	at' (u)dělají

Övriga infinita former

Preteritum gerundium

Preteritum gerundium bildas som regel endast av fullbordade verb och detta sker med ändelserna **-v** (m sg), **-vši** (f/n sg), **-vše** (pl). Formerna förekommer endast i skriftspråket i högre stil.

↗ koupiv	/koup/-/i/-/v/	<i>havande köpt</i> (m sg)
↗ koupivši	/koup/-/i/-/v/-/ši/	<i>havande köpt</i> (f/n sg)

Om stammen slutar på konsonant faller **-v-** bort.

↗ přines	/při/-/nes/-/Ø/-/Ø/	<i>havande hämtat</i> (m sg)
↗ přinesši	/při/-/nes/-/Ø/-/Ø/-/ši/	<i>havande hämtat</i> (f/n sg)

Preteritum particip

Passivt particip bildas i det stora flertalet fall av preteritumstammen med hjälp av suffixet **-n**.

viděn	/vid' / + / e / - / n /	<i>sedd</i>
--------------	-------------------------	-------------

Verb

i/i-stammar, samt vissa **e/i**- och **nu/ne**-stammar får ändelsen +/en/ som ger upphov till följande konsonantväxlingarpåverkar de bakre konsonanterna och **s**, **z** samt **sk** > **št'**. Växlingarna inträffar dock inte konsekvent.

s	z	t'	d'	sk
↓	↓	↓	↓	↓
š	ž	c	z	št'

prošen
tištěn

bedd
tryckt

prosit
tisknout

be
trycka

Suffixet **-t** används i ett mindre antal fall. Det används alltid hos **Ø/je-**, **nu/ne-** och **a/n-** stammarna samt vid ett fåtal andra verb.

kryt

/kry/-/Ø/-/t/

täckt

minut

/mi/-/nu/-/t/

passerad

začat

/za/-/č/-/a/-/t/

påbörjad

Detta particip böjs substantiviskt/pronominellt eller adjektiviskt. Formerna benämns ofta kortform respektive långform.

Förlängning av **-a/-** inträffar före **-n/-** i de substantiviskt böjda kortformerna.

dán

/d/-/a/-/n/

given

brán

/bØr/-/a/-/n/

tagen

Förkortning av **-á/-** inträffar före **-n/-** i de adjektiviskt böjda långformerna.

hraný

/hr/-/á/-/n/-/ý/

spelad

daný

/d/-/a/-/n/-/ý/

given

	mv	mt	f	n
Sg	↗ dán daný		↗ dána daná	↗ dánó dané
Pl	↗ dáni daní	↗ dány dané		↗ dána daná

De korta formerna tillhör skriftspråket och kan bara användas predikativt. De används flitigt för att bilda sammansatt passivum, vilket är en verbform som förekommer framför allt i högre stil.

Verbalsubstantiv

med ändelsen **-ní** eller **-tí**. Fördelningen av dessa ändelser är den samma som vid **-n-** och **-t-** i preteritum particip.

vidění

/vid'/+/e/-/ní/

seende

mytí

/my/-/Ø/-/tí/

tvättande

minutí

/mi/-/nu/-/tí/

passerande

Tvåstaviga verbalsubstantiv med **a/e-** eller **a/á-**stam har i verbalsubstantivet kort vokal **-a-** medan andra tvåstavig liksom alla flerstaviga i verbalsubstantivet har lång vokal **-á-**.

praní	/pøɾ/-/a/-/ňí/	<i>tvättning, tvätt</i>
pokračování	/po/-/krač/-/ova/-/ňí/	<i>fortsättning</i>
dock		
stání (á/ojí)		

Verbaladjektiv

Verbaladjektiv bildas genom att ändelsen **-cí** **-c/-/ý/** läggs till infinitivstammen.

psací stůl	/ps/-/a/-/c/-/ý/	<i>skrivbord</i>
secí stroj	/se/-/ø/-/c/-/ý/	<i>såmaskin</i>

Vokalförkortning inträffar.

hrací automat	/hr/-/á/-/c/-/ý/	<i>spelautomat</i>
----------------------	------------------	--------------------

Vid **ø/e-**stammar och **nu/ne-**stammar med rot på konsonant används stamaffixet **-a/-**. **-nu-** faller härvid bort.

tiskací písmena	/tisk/-/a/-/c/-/ý/	<i>tryckbokstäver</i>
pletací	/plet/-/a/-/c/-/ý/	<i>stick-</i>

Presens gerundium

Presens gerundium bildas endast av pågående verb och förekommer endast i skriftspråket i högre stil. Ändelserna är:

	vid hård stam	vid mjuk stam
m sg	-a	-e
f/n sg	-ouc	-íc
pl	-ouce	-íce

↗ nesa, nesouc, nesouce	< /nes/-/e/	<i>bärande</i>
↗ sedě, sedíc, sedíce	< /sedʔ/-/í/	<i>sittande</i>

Presens particip

Även presens particip bildas endast av pågående verb. Ändelserna är:

	vid hård stam	vid mjuk stam
m sg	-oucí	-ící

nesoucí	< /nes/-/e/	<i>bärande</i>
sedící	< /sedʔ/-/í/	<i>sittande</i>

Presens particip böjs som ett mjukt adjektiv.

Vidím ležícího chlapce.	<i>Jag ser en liggande pojke.</i>
--------------------------------	-----------------------------------

Produktiva paradigm

a~á-stammar

infinitiv	dělat	<i>göra</i>	pres 1 sg	dělám
			2 sg	děláš
l-part m sg	dělal		3 sg	dělá
f sg	dělala		1 pl	děláme
			2 pl	děláte
pret ger m sg	-dělav		3 pl	dělají
f/n sg	-dělavši			
pret part kort	dělán		imp 2 sg	dělej
			1 pl	dělejme
pret part lång	dělaný		2 pl	dělejte
verb subst	dělání		pres ger m sg	dělaje
			f/n sg	dělají
verb adj	děací		pres part	dělají

Enstaviga infinitiver får vokalförlängning, t.ex. **dát** *ge*, **znát** *känna*.

Verbet **nechat** *lämna*, *låta*, *låta vara* har i imperativ dubbelformerna **nech** ~ **nechej**

i~í-stammar

infinitiv	prosít	<i>be</i>	pres 1 sg	prosím
			2 sg	prosíš
l-part m sg	prosil		3 sg	prosí
f sg	prosila		1 pl	prosíme
			2 pl	prosíte
pret ger m sg	-prosiv		3 pl	prosí
f/n sg	-prosivši			
pret part kort	prošen		imp 2 sg	pros
			1 pl	prosme
pret part lång	prošený		2 pl	proste
verb subst	prošení		pres ger m sg	prose
			f/n sg	prosíc
verb adj	prosicí		pres part	prosící

Verb med enstavig stam får förlängd vokal i infinitiv, t.ex. **mstít** *se hämnas*, **snít** *drömma*.

I preteritum particip och verbalsubstantivet ersätts stammens utljudande /i/ med +/e/, vilket hos många verb, men inte alla,¹² leder till följande konsonantväxlingar.

s	z	t	d
↓	↓	↓	↓
š	ž	c	z

prosit, prošēn *be*

men

vozt, vozen *transportera, köra*

platit, placen *betala*

sladit, slazen *söta*

men

ladit, ladēn *stämma*

ova~uje-stammar

Suffixet /ova/ i preteritumstammen ersätts i presensstammen med /uje/.

infinitiv	kupovat	<i>köpa</i>	pres 1 sg	kupuju ↗ kupuji
			2 sg	kupuješ
l-part m sg	kupoval		3 sg	kupuje
f sg	kupovala		1 pl	kupujeme kupujem
			2 pl	kupujete
pret ger m sg	-kupovav		3 pl	↗ kupujou ↗ kupují
f/n sg	-kupovavši			
pret part kort	kupován		imp 2 sg	kupuj
			1 pl	kupujme
pret part lång	kupovaný		2 pl	kupujte
verb subst	kupování		pres ger m sg	kupuje
			f/n sg	kupujíc
verb adj	kupovací		pres part	kupující

nu~ne-stammar

nu~ne-stammarna fördelar sig på två grupper beroende på om suffixet /nu/ föregås av en konsonant eller en vokal. Skillnader i böjningen kan observeras i l-participet, preteritum particip och imperativ.

¹² Även infödda känner vid en del verb en osäkerhet, huruvida konsonantväxling skall tillämpas, och måste konsultera ordbok.

Verb

Vid rot på konsonant:

infinitiv	tisknout <i>trycka</i>	pres 1 sg	tisknu
		2 sg	tiskneš
		3 sg	tiskne
l-part m sg	tiskl ⇨ tisknul	1 pl	tiskneme ⇨ tisknem
f sg	tiskla ⇨ tisknula	2 pl	tisknete
		3 pl	tisknou
pret ger m sg	-tisknuv	imp 2 sg	tiskni
f/n sg	-tisknuvši	1 pl	tiskněme
		2 pl	tiskněte
pret part kort	tištěn / tisknut	pres ger m sg	tiskna
pret part lång	tištěný / tisknutý	f/n sg	tisknouc
verb subst	tištění / tisknutí	pres part	tisknoucí
verb adj	tiskací		

Vid rot på vokal:

infinitiv	minout <i>passera</i>	pres 1 sg	minu
		2 sg	mineš
		3 sg	mine
l-part m sg	minul	1 pl	mineme ⇨ minem
f sg	minula	2 pl	minete
		3 pl	minou
pret ger m sg	-minuv	imp 2 sg	miň
f/n sg	-minuvši	1 pl	miňme
		2 pl	miňte
pret part kort	minut	pres ger m sg	mina
pret part lång	minutý	f/n sg	minouc
verb subst	minutí	pres part	minoucí
verb adj			

Vokalförlängning i infinitiv.

nu > Ø efter konsonant i l-particip i neutral eller högre stil.
nu > +e hos vissa verb efter konsonant före n

Skillnaderna i böjning kan sammanfattas på följande sätt.

	l-particip	imperativ
Om /nu/ föregås av konsonant	-l ⇨ -nul	-ni
Om /nu/ föregås av vokal	-nul	-ň

Om roten helt saknar vokal sker normalt inget bortfall av /nu/.

usnout	usnul	usnula	<i>somna</i>
hnout se			

hrnout se
hynout
napnout
schnout

Två verb har i preteritum vanligare oregelbundna former:

zapomenout < *glömma*

vzpomenout si < *komma ihåg*

zapomněl ≥ **zapomenul**

vzpomněl si ≥ **vzpomenul si.**

Improduktiva paradigm

e~í-stammar

infinitiv	sedět <i>sitta</i>	pres 1 sg	sedím
		2 sg	sedíš
		3 sg	sedí
l-part m sg	seděl	1 pl	sedíme
f sg	seděla	2 pl	sedíte
		3 pl	sedí
pret ger m sg	-seděv	imp 2 sg	sed'
f/n sg	-seděvši	1 pl	sed'me
		2 pl	sed'te
pret part kort	seděn ↗ sezen	pres ger m sg	sedě
		f/n sg	sedíc
pret part lång	seděný ↗ sezený	pres part	sedící
verb subst	sedění ↗ sezení		
verb adj	sedící		

Liksom vid i~í-stammarna inträffar hos många verb i denna grupp följande konsonantväxlingar i preteritum particip liksom i verbalsubstantivet.

s	z	t	d
↓	↓	↓	↓
š	ž	c	z

På samma sätt böjs bl.a. **běžet** *springa*, **bydlet** *bo*, **křičet** *skrika*, **mizet** > **zmizet** *försvinna*, **muset** *måsta*, **pršet** *regna*.

Ett antal verb har en förlängd stam i 3 pl presens liksom i imperativ och presens gerundium och particip.

infinitiv	umět	pres 1 sg	umím
		2 sg	umíš
		3 sg	umí
l-part m sg	uměl	1 pl	umíme
f sg	uměla	2 pl	umíte
		3 pl	umějí ↗ umí
pret ger m sg	uměv	imp 2 sg	uměj
f/n sg	uměvši	1 pl	umějme
		2 pl	umějte
pret part kort	uměn	pres ger m sg	uměje
		f/n sg	umějí
pret part lång	uměný	pres part	umějící
verb subst	umění		
verb adj	uměcí		

På samma sätt böjs framför allt verb som är avledda från annat verb eller nomen, bl.a. **házet** kasta, **chybět** fattas, **nabízet** erbjuda, **pouštět** släppa, **překážet** hindra, **přemýšlet** fundera, tänka, **vymýšlet** tänka ut, **přijíždět** komma, anlända, **rozumět** förstå, **snášet** tåla, stå ut, **střílet** skjuta, **ztrácet** förlora, **záviset** bero samt de primära verben **smět** få, **řít** lov och **znít** låta.

Ytterligare tre verb kan i högre stil ha förlängd stam i 3 pl presens liksom i presens gerundium och particip, men inte i imperativ.

bolet, **bolí** ⇨ ⇨ **bolejí**, **bol**, **bole** ⇨ ⇨ **boleje**, **bolící** ⇨ ⇨ **bolejší** göra ont, värka
mizet, **mizí** ⇨ ⇨ **mizejí**, **miz**, **mize** ⇨ ⇨ **mizeje**, **mizící** ⇨ ⇨ **mizejší** försvinna
večeřet, **večeři** ⇨ ⇨ **večeřejí**, **večeř**, **večeře** ⇨ ⇨ **večeřeje**, **večeřící**
 ⇨ ⇨ **večeřející** äta kvällsmat

Två verb uppvisar samma dubbelformer av presensstammen men har dessutom dubbelformer i preteritumstammen.

bydlet ⇨ ⇨ **bydlit**, **bydlel** ⇨ ⇨ **bydlil**
bydlí ⇨ ⇨ **bydlejí**, **bydli**, **bydle** ⇨ ⇨ **bydleje**, **bydlící** ⇨ ⇨ **bydlejší** bo
muset ⇨ ⇨ **musit**, **musel** ⇨ ⇨ **musil**
musí ⇨ ⇨ **musejí**, **-mus**, **muse** ⇨ ⇨ **museje**, **musící** ⇨ ⇨ **musejší** vara tvungen, måsta

Ø~je-stammar

infinitiv	mýt	pres 1 sg	myju ⇨ myji
		2 sg	myješ
l-part m sg	myl	3 sg	myje
f sg	myla	1 pl	myjeme ⇨ myjem
		2 pl	myjete
pret ger m sg	-myv	3 pl	myjou ⇨ myjí
f/n sg	-myvši		
pret part kort	myt	imp 2 sg	myj
		1 pl	myjme
pret part lång	mytý	2 pl	myjte
verb subst	mytí	pres ger m sg	myje
		f/n sg	myjíc
verb adj	mycí	pres part	myjící

På samma sätt böjs:

bít	bil	bije	<i>slå</i>
dít se	děl se	děje se	<i>hända</i>
	verb.subst. děni		
klít	klel	kleje	<i>förbanna, svära</i>
kout	kul	kuje	<i>smida</i>

Verb

křýt	kryl	kryje	<i>täcka</i>
lít	lil	leje ↗ leje	<i>hälla</i>
obout	obul	obuje	<i>sätta på sko</i>
pít	pil	pije	<i>dricka</i>
plít	plel	pleje	<i>rensa ogräs</i>
↗ ↗ plít	plil	plije	<i>spotta</i>
rýt	ryl	ryje	<i>gravera, etsa; böka i jord</i>
sít	sel ↗ sil	seje	<i>så</i>
šít	šil	šije	<i>sy</i>
zout	zul	zuje	<i>ta av sko</i>
žít	žil	žije	<i>leva</i>

infinitiv	přát	pres 1 sg	přeju ↗ přeji
		2 sg	přeješ
		3 sg	přeje
l-part m sg	přál	1 pl	přejeme ↗ přejem
f sg	přála	2 pl	přejete
		3 pl	přejou ↗ přejí
pret ger m sg	-přáv	imp 2 sg	přej
f/n sg	-přávši	1 pl	přejme
		2 pl	přejte
pret part kort	přán	pres ger m sg	přeje
		f/n sg	přejíc
pret part lång		pres part	přející
verb subst	přání		
verb adj	přací		

På samma sätt böjs:

hrát	hrál	hraje	<i>spela</i>
	verb.subst hraní	imp. hraj ↗ ↗ hrej	
hřát	hřál	hřeje	<i>värma</i>
smát se	smál se	směje se	<i>skratta</i>
tát	tál	taje	<i>töa, smälta</i>
zrát	zrál	zraje	<i>mogna</i>

a~ne-stammar

infinitiv	tít	pres 1 sg	tnu
		2 sg	tneš
l-part m sg	t'al	3 sg	tne
f sg	t'ala	1 pl	tneme ⇨ tnem
		2 pl	tnete
pret ger m sg	-t'av	3 pl	tnou
f/n sg	-t'avši		
		imp 2 sg	tni
pret part kort	t'at	1 pl	tněme
		2 pl	tněte
pret part lång	t'atý		
verb subst	tětí	pres ger m sg	tna
		f/n sg	tnouc
verb adj	t'ací ??	pres part	tnoucí

Vokalförlängning i infinitiv.

t' > t före **n**

På samma sätt böjs:

začít, začal, začne *börja*

infinitiv	vzít < <i>ta</i>	fut 1 sg	vezmu
		2 sg	vezmeš
l-part m sg	vzal	3 sg	vezme
f sg	vzala	1 pl	vezmeme
		2 pl	vezmete
pret ger m sg	vzav	3 pl	vezmou
pret part kort	vzat	imp 2 sg	vezmi
		1 pl	vezměme
pret part lång	vzatý	2 pl	vezměte
verb subst	-vzetí		
verb adj			

En rad verb med infinitiv på **-jmout** har i övrigt en preteritumstam enligt a~ne-böjningen. I vardagligt språk har dock vissa dessa verb en böjning anpassad till nu~ne-böjningen. Hit hör bl.a.

dojmout, dojal, dojat, dojetí, dojme, dojmi *göra djupt intryck*

ujmout, ujmul, ujmut, ujmutí, ujme, ujmi *ta in (ett plagg), göra smalare*

ujmout se, ujal se ⇨ **ujmul se, ujav se, ujat, ujmutí** ⇨ ⇨ **ujetí, ujme se, ujmi se**
ta, ta sig an; ta sig (om växt)

najmout, najal ⇨ **najmul, najat** ⇨ **najmut, najmutí, najme, najmi** *hyra*

infinitiv	-jmout	fut 3 sg	-jme
l-part m sg	-jal ⇨ -jmul	imp 2 sg	-jmi
pret part kort	-jat		
verb adj	-jetí		

infinitiv	⇨ odpočnout < <i>vila</i> odpočinout	fut 3 sg	⇨ odpočne odpočine
l-part m sg	⇨ odpočal odpočinul ⇨ odpočnul	imp 2 sg	⇨ odpočni odpočiň
pret part kort	⇨ odpočat odpočinut ⇨ odpočnut		

a~e-stammar

infinitiv	mazat	pres 1 sg	mažu ⇨ ⇨ maži
l-part m sg	mazal	2 sg	mažeš
f sg	mazala	3 sg	maže
pret ger m sg	-mazav	1 pl	mažeme ⇨ mažem
f/n sg	-mazavši	2 pl	mažete
pret part kort	mazán	3 pl	mažou ⇨ ⇨ maží
pret part lång	mazaný	imp 2 sg	maž
verb subst	mazání	1 pl	mažme
verb adj	mazací	2 pl	mažte
		pres ger m sg	maže
		f/n sg	mažíc
		pres part	mažící

Observera vokalförlängning i enstavig infinitiv, t.ex. **brát** *ta* men **vybrat** *ta ut*.

Vokalförlängning sker endast i mer än tvåstaviga verbalsubstantiv, t.ex. **zvaní** men **pozvání** *inbjudan*.

Följande konsonantväxlingar inträffar i presensstammen:

s	z	sl	k	h
↓	↓	↓	↓	↓
š	ž	šl	č	ž

På samma sätt böjs:

cpát, cpal, cpe, cpi *proppa full*
kázat, káزال, káže, kaž *predika*
lhát, lhal, lže, lži *ljuga*
poslat, poslal, pošle, pošli *skicka*
řvát, řval, řve, řvi *skrika, ryta*
ukázat, ukáزال, ukáže, ukaž *visa*
vázat, váزال, váže, važ *binda*
zvát, zval, zve, zvi *bjuda*

Med oregelbunden vokalförlängning i presensstammen.

plakat, plakal, pláče, plač ~ plakej *gråta*

Några verb har den flyktiga vokalen *-e/-* i presensstammen och detta *-e/-* ger i ett fall upphov till konsonantväxling:

brát, bral, bere, ber *ta*
hnát, hnal, žene, žen *jaga*
prát, pral, pere, per *tvätta*
srát, sral, sere, ser *skita*
stlát, stlal, stele, stel *bädda*
žrát, žral, žere, žer *äta, vräka i sig*

Ett verb har den flyktiga vokalen *-í/-* i presensstammen:

psát, psal, píše, piš, píšící *skriva*

Ett par verb har parallella former i imperativ och presens gerundium och particip.

plakat, pres. **pláče**, imp. **plač ~ plakej**, pres. ger. **pláče, plačíc, plačíce ~ plakaje, plakajíc, plakajíce**, pres. part. **plačící ~ plakající** *gråta*

plavat, pres. **plave**, imp. **plav ~ plavej**, men endast oregelbundet pres. ger. **plavaje**, pres. part. **plavající** *simma*

klepat, klepal, klepe ~ klepá, klep ~ klepej, klepaje, klepající *knacka*
sypat, sypal, sype ~ sypá, syp ~ sypej, sypaje, sypající *strö, hålla*
šlapat, šlapal, šlape ~ šlapá, šlap ~ šlapej, šlapaje, šlapající *trampa*

Ett par verb har parallella former i imperativ och presens gerundium och particip.

česat, česal, češe ~ česá, češ ~ česaj, češe ~ česaje, češící ~ česající *kamma, frisera*
řezat, řezal, řeže ~ řezá, řež ~ řezej, řeže ~ řezaje, řežící ~ řezající *skära, såga*

Andra verb vacklar endast i presens medan de i imperativ och presens gerundium och particip bara har de mera moderna formerna enligt a-böjningen.

houpat, houpal, houpe ~ houpá, houpej, houpaje, houpající

hýbat, hýbal, hýbe ~ hýbá, hýbej, hýbaje, hýbající
 klouzat, klouzal, klouže ~ klouzá, klouzej, klouzaje, klouzající *halka, glida*
 kopat, kopal, kope ~ kopá, kopej, kopaje, kopající *sparka; gräva*
 koupat, koupal, koupe ~ koupá, koupej, koupaje, koupající *bada* trans.
 (koupat se *bada* intr.)
 vrzal, vrzal, vrže ~ vrzá, vrzej, vrzaje, vrzající *knarra*

Ett verb med preteritumstam med bakre konsonant har stam på bakre konsonant även i presesn gerundium och presens particip.

lhát, lže, lha, lhouc, lhouce, lhoucí

e~e-stammar

infinitiv	třít > <i>gnida</i>	pres 1 sg	třu ↗ ↗ tru
		2 sg	třeš
l-part m sg	třel	3 sg	tře
f sg	třela	1 pl	třeme ↗ třem
		2 pl	třete
pret ger m sg	-třev	3 pl	třou ↗ ↗ trou
f/n sg	-třevši		
pret part kort	třen	imp 2 sg	tři
		1 pl	třeme
pret part lång	třený	2 pl	třete
verb subst	tření	pres ger m sg	tra
		f/n sg	trouc
verb adj	třecí	pres part	troucí

Observera vokalförlängning i infinitiv med enstavig rot, t.ex. **zavřít stänga**.

r > ř före +

På samma sätt böjs:

dřít se
otevřít, otevřel, otevře öppna
přít se
umřít, umřel, umře dö
zavřít, zavřel, zavře stänga

Med inskott av flyktig vokal i presensstammen.

mlít, mlel, mele mala

Ø~e-stammar

infinitiv	nést	pres 1 sg	nesu
		2 sg	neseš
l-part m sg	nesl	3 sg	nese
f sg	nesla	1 pl	neseme ⇨ nesem
		2 pl	nesete
pret ger m sg	-nes	3 pl	nesou
f/n sg	-nesši		
pret part kort	nesen	imp 2 sg	nes
		1 pl	nesme
pret part lång	nesený	2 pl	nete
verb subst	nesení	pres ger m sg	nesa
		f/n sg	nesouc
		pres part	nesoucí

Före ändelsen +t/ i infinitiv förekommer följande konsonantväxlingar:

b	t	d	k	h
↓	↓	↓	↓	↓
bs	s	s	c	c

På samma sätt böjs:

krást, kradl, krade, krad' *stjäla*
kvést, kvetl, kvete, kveť *blomma*
lézt, lezl, leze, lez *krypa; klättra*
mést, metl, mete, meť *sopa*
plést, pletl, plete, plet' *fläta, sticka*
příst, předl, přede, před' *spinna*
rúst, rostl, roste, rost' *växa*
vést, vedl, vede, ved' *föra*
vézt, vezl, veze, vez *forsla*

Med vokalväxling i roten. Preteritum particip och verbalsubstantivet har samma stavvokal som presensformerna.

/á/~/e/ **třást, třásl, třese** *skaka*
zábst, zábl, zebe *frysa*
/e/~/ø/ **číst, četl, čte** *läsa*

Stam på bakre konsonant

infinitiv	péct ↗ péci > <i>ugnsbaka, -steka</i>	pres 1 sg	peču ↗ ↗ peku
		2 sg	pečěš
l-part m sg	pekl	3 sg	peče
f sg	pekla	1 pl	pečeme
		2 pl	pečete
pret ger m sg	-pek	3 pl	pečou ↗ ↗ pekou
f/n sg	-pekši		
pret part kort	pečen	imp 2 sg	peč ↗ ↗ pec
		1 pl	pečme ↗ ↗ pecme
pret part lång	pečený	2 pl	pečte ↗ ↗ pecte
verb subst	pečení	pres ger m sg	peka
		f/n sg	pekouc
		pres part	pekoucí

Före ändelsen +/t/ i infinitiv förekommer följande konsonantväxlingar:

k	h
↓	↓
c	c

I presens och imperativ liksom preteritum particip och verbalsubstantivet förekommer följande konsonantväxlingar:

k	h
↓	↓
č	ž

I imperativ förekommer följande konsonantväxlingar i högre stil:

k	h
↓	↓
c	z

På samma sätt böjs:

obléct, oblékl, obleče < *klä på*

téct, tekl, teče *rinna, flyta*

vléct, vlekl, vleče *släpa*

Med bevarad längd i l-participet:

tlouct, tloukl, tluče *banka, slå*

infinitiv	☞ mocht ☞ moci > <i>kunna</i>	pres 1 sg	☞ můžu ☞ mohu
		2 sg	můžeš
		3 sg	může
l-part m sg	mohl	1 pl	můžeme
f sg	mohla	2 pl	můžete
		3 pl	☞ můžou ☞ mohou
pret ger m sg	moh	imp 2 sg	-moz ☞☞ -mož
		1 pl	
pret part kort		2 pl	
pret part lång	-možen		
verb subst	-možený	pres ger m sg	moha
verb adj	-možení	pres part	mohoucí

På samma sätt böjs:

☞ **pomocht** ☞ **pomoci**, **pomohl**, **pomůže** < *hjelpa*

Oregelbundna verb

Vid de verb som endast är oregelbundna så till vida att de uppvisar ett avvikande förhållande mellan preteritum- och presensstammen har endast temaformerna upptagits då övriga former bildas på regelbundet sätt med dessa som utgångspunkt.

infinitiv	bát se > <i>vara rädd</i>	pres 3 sg	bojí se
l-part n sg	bál se	3 pl	bojí se
pret part m sg		imp 2 sg	boj se

infinitiv	být <i>vara</i>	pres 1 sg	jsem
l-part m sg	byl	2 sg	jsi ~ -s
f sg	byla	3 sg	je neg: není
pret ger m sg	-byv	1 pl	jsme
f/n sg	-byvši	2 pl	jste
		3 pl	jsou
verb subst	bytí	fut 1 sg	budu
		2 sg	budeš
		3 sg	bude
		1 pl	budeme
		2 pl	budete
		3 pl	budou
		imp 2 sg	bud'
		pres ger m sg	jsa

infinitiv	chtít > <i>vilja</i>	pres 1 sg	chci
l-part m sg	chtěl	2 sg	chceš
		3 sg	chce
		1 pl	chceme ⇨ chcem
		2 pl	chcete
		3 pl	chtějí ⇨ ⇨ chtí
		imp 2 sg	chtěj
		pres ger	chtě
	chtění	pres part	

infinitiv	jet	<i>åka</i>	pres 1 sg	jedu
			2 sg	jedeš
			3 sg	jede
l-part m sg	jel		1 pl	jedeme
f sg	jela		2 pl	jedete
			3 pl	jedou
pret ger m sg			fut 1 sg	pojedu
f/n sg			2 sg	pojedeš
			3 sg	pojede
pret part kort			1 pl	pojedeme
			2 pl	pojedete
pret part lång			3 pl	pojedou
verb subst			imp 2 sg	jed' / pojed'
			1 pl	jed'me / pojed'me
			2 pl	jed'te / pojed'te
			pres ger m sg	
			f/n sg	
			pres part	jedoucí

infinitiv	jíst > <i>äta</i>	pres 1 sg	jím
		2 sg	jíš
		3 sg	jí
l-part m sg	jedl	1 pl	jíme
f sg	jedla	2 pl	jíte
		3 pl	jedí
pret ger m sg		imp 2 sg	jez
		1 pl	jezme
pret part kort		2 pl	jezte
pret part lång		pres ger m sg	
verb subst		pres part	
verb adj			

På samma sätt böjs:

sníst, snědl, sní, snědí, sněž < *äta upp*

Verb

infinitiv	jít	<i>gå</i>	pres 1 sg	jdu
			2 sg	jdeš
l-part m sg	šel		3 sg	jde
f sg	šla		1 pl	jdeme
			2 pl	jdete
pret ger m sg			3 pl	jdou
f/n sg				
pret part kort			fut 1 sg	půjdu
			2 sg	půjdeš
pret part lång			3 sg	půjde
			1 pl	půjdeme
verb subst			2 pl	půjdete
			3 pl	půjdou
			imp 2 sg	jdi <i>gå</i> / pojd' <i>kom</i>
				nechoď
			1 pl	jděme / pojd' <i>me</i>
			2 pl	jděte / pojd' <i>te</i>
			pres ger m sg	
			f/n sg	
			pres part	jdoucí

infinitiv	mít > <i>ha</i>	pres 1 sg	mám
		2 sg	máš
l-part m sg	měl	3 sg	má
f sg	měla	1 pl	máme
		2 pl	máte
pret ger m sg		3 pl	mají
pret part kort		imp 2 sg	měj
		1 pl	mějme
pret part lång		2 pl	mějte
verb subst		pres ger m sg	maje
verb adj		pres part	mající

infinitiv	řít ↗ řici < <i>säga</i>	fut 1 sg	řeknu
		2 sg	řekneš
		3 sg	řekne
l-part m sg	řekl	1 pl	řekneme
f sg	řekla	2 pl	řeknete
		3 pl	řeknou
pret ger m sg			
pret part kort	řečen	imp 2 sg	řekni
		1 pl	řekněme
pret part lång	řečený	2 pl	řekněte
verb subst		pres ger m sg	
verb adj		pres part	

infinitiv	spát > <i>sova</i>	pres 1 sg	spím
		2 sg	spíš
		3 sg	spí
l-part m sg	spal	1 pl	spíme
f sg	spala	2 pl	spíte
		3 pl	spí
pret ger m sg	-spav		
pret part kort	-spán	imp 2 sg	spi
		1 pl	spěme
pret part lång	-spaný	2 pl	spěte
verb subst	spaní	pres ger m sg	
verb adj	spací	pres part	spící

infinitiv	stát > <i>stå; kosta</i>	pres 1 sg	stojím
		2 sg	stojíš
		3 sg	stojí
l-part m sg	stál	1 pl	stojíme
f sg	stála	2 pl	stojíte
		3 pl	stojí
pret ger m sg			
pret part kort		imp 2 sg	stůj
		1 pl	stůjme
pret part lång		2 pl	stůjte
verb subst	stání	pres ger m sg	stoje
verb adj		pres part	stojící

infinitiv	stát se < <i>bli; hända</i>	fut	1 sg	stanu se
			2 sg	staneš se
			3 sg	stane se
l-part	m sg stal se		1 pl	staneme se
	f sg stala se		2 pl	stanete se
			3 pl	stanou se
pret ger m sg				
pret part kort		imp	2 sg	staň se
			1 pl	staňme se
pret part lång			2 pl	staňte se
verb subst				
verb adj				

På samma sätt böjs

dostat < *få, erhålla*

vstát < *stiga upp; resa sig*

zústat < *stanna; förbli*

infinitiv	vědět > <i>veta</i>	pres	1 sg	vím
			2 sg	víš
			3 sg	ví
l-part	m sg věděl		1 pl	víme
	f sg věděla		2 pl	víte
			3 pl	vědí
pret ger m sg	-věděv			
pret part kort		imp	2 sg	věz
			1 pl	vězme
pret part lång			2 pl	vězte
verb subst		pres ger m sg		věda
verb adj		pres part		vědoucí

På samma sätt böjs:

do(z)vědět se < *ta, få reda på* (dock imp. **do(z)věď se**)

odpovědět < *svara*

opovědět < *berätta*

povědět < *säga, tala om*

infinitiv	vidět > <i>se</i>	pres 1 sg	vidím
		2 sg	vidíš
l-part m sg	viděl	3 sg	vidí
f sg	viděla	1 pl	vidíme
		2 pl	vidíte
pret ger m sg		3 pl	vidí
pret part kort	viděn	imp 2 sg	viz
		1 pl	vizme
pret part lång	viděný	2 pl	vizte
verb subst	vidění	pres ger m sg	
verb adj		pres part	

Diateser

Reflexiva verb

I reflexiva verb ingår ett av de båda reflexiva pronomenen *se* eller *si*.

mýt se *tvätta sig*

přát si *önska sig*

Det reflexiva pronomenet *se* eller *si* används oförändrat i alla verbets personer.

Reflexiva verb används i ett antal olika funktioner.

Reflexive tantum

Många verb är reflexivum tantum vilket innebär att de bara har den reflexiva formen. Dessa verb utgör inte någon egentlig reflexiv diates.

Ptal jsem se ho.

Jag frågade honom.

Usmála se.

Hon log.

Sådana verb är

bát se >

vara rädd

dívat se > **podívat se**

titta

ptát se > **zeptat se**

fråga

smát se > **zasmát se**

skratta

usmát se < **usmívat se**

le

Reflexivum tantum förekommer även med dativformen **si**.

všimnout si < **všímat si**

lägga märke till

Så även vid viss opersonliga verb

Podruhé se mu to povedlo.

Andra gången lyckades det för honom.

zdá se mi

det tycks mig

- Det kan motsvara svenskt passivum. ?????

Ozvaly se lehké kroky.

Det hördes lätta steg.

Reciprok betydelse

- Det kan uttrycka reciprocitet och motsvara svenskt *varandra*.

Znají se už dvacet let.

De har känt varandra i tjugo år.

Reflexiv betydelse

- Det kan motsvara svenskt reflexivt verb.

Posadil se.

Han satte sig.

Zvykl si.

Han vande sig.

Reflexiva former bestående av motsvarande icke-reflexiva verb och det reflexiva pronomenet **se** förekommer av många verb. För att kunna tala om reflexiv diates krävs

kontrast med aktiv och ev. också med passiv diates.

akt.	mýt	<i>tvätta</i>
refl.	mýt se	<i>tvätta sig</i>
pass.	být myt	<i>bli tvättad</i>
akt.	stavět	<i>bygga</i>
refl.	stavět se	<i>byggas</i>
pass.	být stavěn	<i>bli byggd</i>

Det logiska subjektet utelämnas

- Det kan motsvara svenskt *man* eller *vi* och därigenom ange en allmän betydelse.

Píše se nová kóna z matiky.	<i>Vi skriver ett nytt prov i matte.</i>
To se nedělá.	<i>Så gör man inte.</i>
Tančilo se a zpívalo.	<i>Det dansades och sjöngs.</i>

Bildningar till icke-reflexiva verb med det reflexiva pronomenet **si** i dativ utgör inte någon egentlig reflexiv diates. Här fyller pronomenet sin vanliga dativfunktion i det att det uttrycker till vems fördel något sker.

přát	<i>önska</i>
přát si	<i>önska sig</i>

Det reflexiva pronomenet *si* i dativ används ofta för att uttrycka att något sker till subjektets fördel, är behagligt eller njutbart för subjektet eller därför att subjektet har lust att utföra handlingen i fråga.

V kuchyni jsem si rozsvítíl.	<i>Jag tände ljuset i köket.</i>
Čtu si.	<i>Jag sitter och läser.</i>

Passivum

Passiv diates bildas med respektive tidsform av hjälpverbet **být** vara och passivt particip.

Presens:	jsem prošen	<i>jag blir ombedd</i>
Preteritum:	byl jsem prošen	<i>jag blev ombedd</i>
Futurum:	budu prošen	<i>jag kommer att bli ombedd</i>
Konjunktiv:	byl bych prošen	<i>jag skulle bli ombedd</i>
Imperativ:	bud' prošen	<i>bli ombedd</i>

Bildning av verb

Prefigering

do- 1 ända till, fram till dojet	komma fram
do- 2 till slut, resten dojíst dopsat	äta upp resten skriva klart
na- på, fast nalepit	klistra på
na- se tills man fått nog najíst se	äta sig mätt
nad(e)- 1 upp nadzvednout	lyfta upp
nad(e)- 2 spara tid, i förväg, genväg nadjet	köra in tid, köra en genväg
ob(e)- runt omkring obejít	gå runt
od(e)- 1 från, bort odnést odjet odejít	bära bort åka iväg gå iväg
od(e)- 2 tillbaks, som svar odfaxovat	faxa tillbaks, faxa ett svar
po- en stund, lite i taget, lite grann. Uttrycker delimitativ aktionsart. pohovořit si posedět poztrácet pochvívat poposednout pojíst poležet	prata en liten stund sitta en liten stund förlora lite i taget darra lite flytta sig lite äta lite ligga lite
pod(e)- in under podjet	köra in under
pro- igenom projet	köra igenom
pře- över, tvärs över přejít	gå över
před(e)- framför, före, förbi předjet	köra om
při- hit, till přinést přijít	hämta komma

roz(e)- (se) 1	<i>isär, åt olika håll, sönder. Det reflexiva pronomenet används vid intransitiva verb</i>		
rozdat		<i>dela ut</i>	
rozbit		<i>slå sönder</i>	
roz(e)- (se) 2	<i>igång, börja. Uttrycker ingressiv aktionsart. Det reflexiva pronomenet används vid intransitiva verb.</i>		
rozjet se		<i>starta, åka iväg</i>	
rozškrtnout		<i>tända</i>	
rozesmát se		<i>börja skratta</i>	
s(e)- 1	<i>ner</i>		
sjet		<i>åka ner</i>	
s(e)- (se) 2	<i>tillsammans. Det reflexiva pronomenet används vid intransitiva rörelseverb.</i>		
sebrat		<i>samla</i>	
sejít se		<i>träffas</i>	
v(e)-	<i>in</i>		
vejít		<i>gå in</i>	
vy- 1	<i>ut</i>		
vynést		<i>bära ut</i>	
vyjet		<i>åka ut ur ngt</i>	
vypít		<i>dricka ur</i>	
vy- 2	<i>upp</i>		
vyskočit		<i>hoppa upp</i>	
vyjet		<i>åka upp</i>	
vz-	<i>upp</i>		
vztyčít		<i>hålla, sticka upp</i>	
z-	<i>betecknar "fullbordad förvandling"</i>		
zčervenat		<i>bli röd</i>	
za- 1	<i>bakom</i>		
za- 2	<i>en avstickare</i>		
zajít		<i>titta in, gå in</i>	
zajet		<i>göra en avstickare</i>	
za- 3	<i>uttrycker ingressiv aktionsart.</i>		
zažehnout		<i>tända</i>	
zamračít se		<i>rynka pannan</i>	

Suffigering

Av substantiv bildas verb framför allt med suffixet **-ovat**.

pracovat	<i>arbete</i>	práce	<i>arbete</i>
obchodovat	<i>handla</i>	obchod	<i>handel</i>

Av adjektiv bildas verb framför allt med suffixet **-nout**.

tloustnout	<i>bli tjock</i>	tlustý	<i>tjock, fet</i>
-------------------	------------------	---------------	-------------------

3.3.2. Aktionsarter

Bestämda och obestämda rörelseverb

Bland rörelseverben finns en klar uppdelning i två aktionsarter eller synsätt på rörelsens förlopp. Den bestämda aktionsarten uttrycker en rörelse mellan två bestämda punkter eller mot ett bestämt mål. Den obestämda aktionsarten uttrycker en rörelse som saknar bestämt mål.

Bestämda	Obestämda	
běžet	běhat	<i>springa</i>
hnát	honit	<i>jaga</i>
jet	jezdit	<i>åka, komma, förflytta sig med fordon</i>
jít	chodit	<i>gå, komma, förflytta sig till fots</i>
letět	lítat ↗ létat	<i>flyga</i>
nést	nosit	<i>bära</i>
táhnout	tahat	<i>dra</i>
vést	vodit	<i>föra, leda</i>
vézt	vozt	<i>köra, transportera</i>

Tjeckiska rörelseverb förekommer i par om bestämda och obestämda. De bestämda uttrycker en viss förflyttning till ett visst mål. De obestämda uttrycker rörelsen över huvud taget, som en mera ospecificerad förflyttning eller som en upprepad förflyttning.

Jel jsem k Renátě.	<i>Jag åkte till Renata.</i>
Jezdí tam často?	<i>Åker hon ofta dit?</i>
Chlapec jde do školy.	<i>Pojken går till skolan.</i>
Chlapec chodí do té školy.	<i>Pojken går i den skolan.</i>
Letadlo letí do Ostravy.	<i>Planet flyger till Ostrava.</i>
Ptáci lítají.	<i>Fåglarna flyger.</i>

3.3.2.2. Iterativa verb

Verb som uttrycker upprepad handling bildas med suffixet **-va-** som fogas till ofullbordade verb och föregås av vokalförlängning. Denna kategori är i tjeckisan fullt produktiv.

ofullbordat verb		ofullbordat iterativt verb
dělat	<i>göra</i>	dělávat
hledět	<i>titta</i>	hledívat
chodit	<i>gå</i>	chodívat
zlobit se	<i>bli arg</i>	zlobívat se

3.3.2.3. Delimitativa verb

Dessa bildas med prefixet **po-** (**popo-**).

stát	<i>stå</i>	postát	<i>stå ett kort ögonblick</i>
jít	<i>gå</i>	popojít	<i>gå ett kort stycke</i>

Frassyntax

Nominalfrasen

Kongruens

Kongruens inom nominalfrasen

I vissa vedertagna fall kongruensböjs ett egennamn i samma form som sitt förklarande huvudord. I synnerhet sker så efter **město** *stad*.

obyvatelé města Prahy *invånarna i staden Prag*

I andra fall står egennamnet som regel oböjligt i nominativ oavsett huvudordets form.

do Lázní Kynžvart *till Kurorten Kynžvart*

Räkneordens kongruens

Grundtalet **jeden, jedna, jedno** *en, ett* kongruerar med sitt huvudord till genus och kasus.

jeden žák *en elev*
jedna dívka *en flicka*

Detta gäller dock inte sammansatta grundtal som slutar på *ett*. I sådana sammansättningar används det oböjliga **jedna**.

třicet jedna domů *trettioett hus*

Siffran **dva, dvě** *två* kongruerar också då den förekommer självständigt. I sammansättningar används det oböjliga **dva**.

dva žáci *två elever*
třicet dva dívek *trettiotvå flickor*

Rektion

Nomenens rektion

Substantivens rektion

Substantiv följs som regel av måttuppgifter i genitiv.

ve výši dvou set korun *till ett belopp av två hundra kronor*

Substantiv har ofta bestämda rektionsmönster, t.ex.

specialista, expert přes něco *specialist, expert på något*
důvod k něčemu *anledning till något*
konec něčemu *slut på något*

Překvapením zdaleka nebyl konec. Överraskningarna var det långt ifrån slut på.

Adjektivens rektion

Adjektiv åtföljs som regel av måttuppgifter där ett räkneord som huvudord står i ackusativ. Räkneordet styr dock i sin tur genitiv.

padesát let starý	<i>femtio år gammal</i>
sto metrů dlouhý	<i>hundra meter lång</i>

Räkneordens rektion

Alla måttuttryck fungerar som huvudord och "det mätta" står som bestämning. Det för med sig att "det mätta" står i genitiv.

Polovina pánů tu nebyla.	<i>Hälften av herrarna var inte här.</i>
---------------------------------	--

Även räkneord från och med *fem* och uppåt fungerar i nominativ och ackusativ som substantiviska huvudord på samma sätt som måttuttryck varför substantivet står i Gpl. Predikatet står i 3 pers sing neutrum.

dvacet centimetrů	<i>tjugo centimeter</i>
Je pět hodin.	<i>Klockan är fem.</i>
Bylo šest hodin.	<i>Klockan var sex.</i>
dvaasedmdesát pánů	<i>72 herrar</i>
třicet tři žen	<i>33 kvinnor</i>
sto dva aut	<i>102 bilar</i>
devadesát jedna hochů	<i>91 gossar</i>
pětapadesát dívek	<i>55 flickor</i>
pět set tři oken	<i>503 fönster</i>
jedenáct žáků	<i>elva elever</i>
dvacet korun	<i>tjugo kronor</i>
pět měst	<i>fem städer</i>
třicet dva žen	<i>treitiotvå kvinnor</i>
dvaasedmdesát pánů	<i>sjuttiotvå herrar</i>
třicet tři žen	<i>treitiotre kvinnor</i>
sto dva aut	<i>ettundratvå bilar</i>
devadesát jedna hochů	<i>nittioen gossar</i>

I högre stil bestäms substantivets form endast av det sista ledet i räkneordet. Om det slutar på *ett* står substantivet följdaktligen i respektive kasusform i singular och om det slutar på *två, tre, fyra* i respektive kasusform i plural. Först efter andra tal står substantivet i genitiv plural i stället för nominativ och ackusativ.

↗ dvacet dva muži	<i>tjugotvå män</i>
↗ dvacet dvě koruny	<i>tjugotvå kronor</i>

Det av grundtalet bestämda substantivet bestämmer i sin tur kasus, genus och numerus på ev. attribut.

těch pět nových domů	<i>dessa fem nya hus</i>
-----------------------------	--------------------------

Också efter obestämda räkneord i nominativ och ackusativ liksom efter måttsuttryck står räknebara substantiv i genitiv plural.

kolik dopisů	<i>hur många brev</i>
několik lidí	<i>några människor</i>

Abstrakta substantiv och ämnesnamn som normalt inte används i plural står efter obestämda räkneord i nominativ och ackusativ i gen. sg.

kolik vína	<i>hur mycket vin</i>
málo vody	<i>lite vatten</i>

Vid räkneord i GLDI kongruerar dock måttsuttryck och huvudord.

s pěti korunami	<i>med fem kronor</i>
v mnoha případech	<i>i många fall</i>

Detta gäller dock inte substantiviska måttsuttryck. Dessa följs alltid av genitiv.

S většinou dětí nemáme žádné problémy. *Med de flesta barnen har vi inga problem.*

Det av grundalet bestämda substantivet bestämmer kasus, genus och numerus på adjektivet.

jeden malý stůl	<i>ett litet bord</i>
dvě české knihy	<i>två tjeckiska böcker</i>
pět nových domů	<i>fem nya hus</i>

Pronomenens rektion

Adjektiv efter *nic inget* och *něco något*

Adjektiv efter pronomenen **nic** 'inget' och **něco** 'något' i nom och ack står i genitiv singular neutrum. I övriga kasus kongruensböjs de dock.

Nemám s tebou nic společného. *Jag har inget gemensamt med dig.*

Primära prepositioner

De primära prepositionerna är proklitiska och uttalas som en enhet tillsammans med det följande ordet. De skiljer sig dock från vanliga proklitiska småord då de övertar betoningen från det följande ordet.

bez + G

Prepositionen **bez** utan följs av genitiv. Den längre varianten **beze** används i fraserna **beze mě** ▢ **mne** utan mig, **beze slov** utan ord.

do + G

Prepositionen **do** till, in i följs av genitiv.

- riktning: in i, till
Dal knihu do skříně. Han lade in boken i skåpet. **Autobus jede do Brna.** Bussen går till Brno. **Spadl do vody.** Han föll i vattnet.
- tid: till, inom, innan
Zůstanu u vás do soboty. Jag stannar hos er till lördag. **do kolika hodin** till hur dags **do roka** inom ett år
- ändamål: till
lístek do divadla en biljett till teatern
- grad, mått: till
počítat do sta räkna till hundra **až do konce** ända till slutet

k + D

Prepositionen **k** mot, till uttrycker förflyttning till en plats i närheten av den nämnda objektet. Den längre formen **ke** används i enlighet med den fonologiska regler som styr förekomsten av flyktig vokal vid prepositioner, samt vidare i fraserna **ke mně**. Den längre formen **ku** används i fraserna **ku prospěchu** till förmån för, **ku příkladu** till exempel.

- riktning: till, mot
Zítra pojedou k sestře. I morgon åker jag till min syster. **Kterou tramvají mám jet k divadlu?** Med vilken spårvagn skall jag åka till teatern?
- ändamål: till
Co máme k obědu? Vad har vi till middag? **černé sako k hnědým kalhotám** svart kavaj till bruna byxor
- förhållande: till
úcta k rodičům vördnad för föräldrarna

- tid: *framemot*
až k ránu ända tills fram emot morgonen

ku + D

Prepositionen **ku** *till, mot, på* styr dativ och uttrycker ett storleksförhållande.

Prosadili usnensení poměrem hlasů osm ku sedmi. *De genomdrev beslutet med röstförhållandet åtta mot sju.* **Pravděpodobnost takového ohrožení je jedna ku milionu.** *Sannolikheten för ett sådant hot är en på millionen.*

mezi + A ~ I

Prepositionen **mezi** *mellan, bland* styr ackusativ då den betecknar förflyttning men instrumentalis då den betecknar befintlighet eller har en abstrakt betydelse.

- riktning: *in emellan, in bland*
Ten dopis dal mezi svoje věci. *Det brevet har han lagt bland sina saker.* **Sedni si mezi nás.** *Sätt dig mellan oss.*
- befintlighet: *mellan, bland*
Mezi námi sedí Irena. *Mellan oss sitter Irena.* **Zůstal stát mezi dveřmi.** *Han blev stående mitt i dörren.*
- tid: *mellan, under loppet av*
Přijďte mezi desátou a jedenáctou (hodinou). *Kom mellan tio och elva.* **Zprávy poslouchala jen tak mezi vařením.** *Nyheterna lyssnade hon förstrött på medan hon lagade mat.*

mimo + A

Prepositionen **mimo** *utanför, utom, förbi* styr ackusativ.

- *förutom, utom*
Všichni přišli mimo sestru. *Alla kom utom min syster.*
- befintlighet: *utanför, inte i*
Bydlí mimo město. *Han bor utanför stan.*
- *förbi*
Přešel mimo nás bez pozdravu. *Han gick förbi oss utan att hälsa.*

na + A ~ L

Prepositionen **na** *på, upp på, till*, förstyr ackusativ när den betecknar förflyttning samt i ett antal abstrakta betydelser men lokativ när den betecknar befintlighet samt i ett par andra abstrakta betydelser.

- riktning: *till, upp på*
Sel na nábřeží. *Han gick till strandgatan. Polož to na zem.* *Han lade det på marken. Vylezl na zed'.* *Han klättrade upp på muren. Matka dala oběd na stůl.* *Mor har satt middagen på bordet.*
 - vidrörning: *på, till*
Tluče na buben. *Han slår på en trumma.*
 - tidpunkt: *på*
na Nový rok *på nyår* **na podzim** *på hösten*
 - tidslängd: *för, i*
Zajdu tam na půl hodiny. *Jag tittar in där i en halv timme. na tři hodiny* *för tre timmar*
 - tidpunkt som mål: *till på*
Odložil to na sobotu. *Han sköt upp det till på lördag. Schůzi odložili na pátek.* *Mötet sköt de upp till på fredag.*
 - ändamål: *på, till*
peníze na nákup *pengar att handla för* **Na co to potřebuješ?** *Vad behöver du det till?*
 - orsak: *på, av*
Udělal to na můj rozkaz. *Han gjorde det på order av mig.*
 - sätt: *i, på*
Viděl jsem to na vlastní oči. *Jag har sett det med egna ögon. Hraje na klavír.* *Han spelar piano.*
 - ↗ mått: *ungefär, omkring*
Přišlo jich na sto. *Det kom ungefär hundra av dem.*
-
- befintlighet: *på*
Oběd je na stole. *Middagen står på bordet. na chodbě (v chodbě)* *i korridoren*
 - tidpunkt: *på, i*
na jaře *på våren* **na začátku** *i början*
 - förhållande: *med*
Co je na něm zajímavého? *Vad är det för intressant med honom?*

nad + A ~ I

Prepositionen **nad** *ovanför, över* styr ackusativ när den betecknar förflyttning men instrumentalis när den betecknar befintlighet. Formen **nade** förekommer i de lexikaliserade fraserna **nade mě** *upp ovanför mig*, **nade mnou** *över mig*.

- riktning: *upp över*

Obraz jsem pověsil nad psací stůl. *Jag har hängt tavlan över skrivbordet.*

- mått, grad: *över*

Je to nad mé síly. *Det är över (övergår) mina krafter.*

- befintlighet: *över, ovanför*

deset stupňů nad nulou *tio grader över noll* **1310 m. nad mořem** *1310 m över havet* **Obraz visí nad psacím stolem.** *Tavlan hänger över skrivbordet.*

o + A ~ L

- stöd, underlag, slag: *mot, på*

Opřel žebřík o zeď. *Han lutade stegen mot väggen.* **Udeřil se o stůl.** *Han slog sig mot bordet.*

- skillnad: $\emptyset$

Byl o dva roky mladší. *Han var två år yngre.*

- ämne: *om*

mluvit o hudbě *tala om musik*

- näring: *på*

Žil o chlebu a vodě. *Han har levat på bröd och vatten.*

- tid: *på, under*

O prázdninách pojedeme k moři. *På lovet skall vi åka till havet.* **o vánocích** *på, till jul* **o přestávce** *på rasten* **o nedělich** *på söndagar*

- klockslag: $\emptyset$

o půl druhé *klockan halv två*

- egenskap: *om, med*

dům o deseti patrech *ett hus med tio våningar*

ob + A

- *varannan*

V naší ulici je ob dům obchod. *På vår gata är vartannat hus en affär.*

od + G

Formen **ode** förekommer i de lexikaliserade fraserna **ode mě frân**, *av mig*.

- plats: *från*

Plzeň leží na západ od Prahy. *Pilsen ligger väster om Prag.*

- tid: *sedan, från*
Pracuju tady od roku 1970. *Jag arbetar här sedan 1970. Zůstanu u tebe od středy do neděle.* *Jag stannar hos dig från onsdag till söndag.*
- ursprung: *från, av*
dostat něco od někoho *få något från någon dopis od manžela* *ett brev från maken kniha od Čapka* *en bok av Čapek*

po + A ~ L

- tid: *lång* alltid tillsammans med adjektivet **celý** *hel*
Po celý den přšelo. *Hela dagen lång regnade det. Pracoval po celou noc.* *Han arbetade hela natten lång.*
 - upprepning: *för ... gången* Prepositionen **po** följs av neutr Asg av ordningstal.
po desáté / podesáté *för tionde gången po páté / popáté* *för femte gången*
 - utsträckning: *upp till, fram till*
Už toho mám po krk. *Det står mig redan upp i halsen. Stál po kolena ve vodě.* *Han stod upp till knäna i vatten.*
-
- plats: *på, över, i, längs*
Chodili po městě. *De gick omkring i stan. Po stole bylo rozlité pivo.* *På bordet var det öl uthällt. Chodili jsme po ulicích Prahy.* *Vi gick längs Prags gator. Šel jsem po novém mostě.* *Jag gick över den nya bron. jezdit po Slovensku* *resa runt i Slovakien*
 - ordning: *efter*
Kdo bydlel po vás v tom bytě? *Vem bodde efter er i den lägenheten?*
 - distribution: *... var, à*
Dal každému po deseti korunách. *Han gav alla tio kronor var. Deset známek po pěti korunách.* *Tio frimärken à fem kronor.*
 - sätt: *på, à la*
Udělali to po svém. *De gjorde det på sitt eget sätt.*
 - ursprung: *efter*
To má po otci. *Det har han efter sin far.*
 - tid: *efter*
Po práci jsme hráli volejbal. *Efter arbetet spelade vi volleyboll. po čtvrté hodině* *efter klockan fyra po snídani* *efter frukosten až po obědě* *först efter middagen*
 - utsträckning i tiden: *på*
po ránu *på morgonen*
 - upprepning i tiden: *om, på* *följt av substantiv i plural.*
po nedělích *om ~ på söndagarna po večerech* *om ~ på kvällarna*

pod + A ~ I

Formen **pode** förekommer i de lexikaliserade fraserna **pode mě** *in under mig*, **pode mnou** *under mig*.

- riktning: *in under, ner under*

pod střechu *in under taket* **Dal si pod hlavu svetr.** *Han lade tröjan under huvudet.* **Žák dal tašku pod lavici.** *Eleven lade väskan under bänken.*

- befintlighet: *under, nedanför*

Taška je pod lavicí. *Väskan ligger under bänken.* **Pracoval pod přísným šéfem.** *Han arbetade under en sträng chef.* **pod stromem** *under trädet* **deset stupňů pod nulou** *tio grader under noll*

pro + A

- ändamål: *för, åt*

Tu knihu jsem koupil pro tebe. *Den här boken har jag köpt till dig.*

- förhållande: *för*

Je to pro něj důležité. *Det är viktigt för honom.*

- orsak: *på grund av, för*

Pro nemoc nepřišel. *På grund av sjukdom kom han inte.*

- hämta: *efter*

Dojdi pro vodu. *Gå efter vatten.*

před + A ~ I

Formen **přede** förekommer i de lexikaliserade fraserna **přede mě** *(till en plaats) framför mig*, **přede mnou** *(på en plats) framför mig*.

- riktning: *framför*

Před dům přijelo auto. *Det körde upp en bil framför huset.* **Přijď v osm hodin před kino.** *Kom till bion klockan åtta.*

- befintlighet: *framför, utanför*

Čekal jsem na tebe před kinem. *Jag väntade på dig framför bion.*

- närvaro: *inför*

Takhle před námi nemluvte. *Tala inte på det här sättet inför oss.*

- tid: *före, för ... sedan*

Doktor přišel před hodinou. *Doktorn kom för en timme sedan.* **Nejez to před obědem.** *Ät inte det före middagen.*

přes + A

Fonologiskt har denna preposition formen /přez/. Formen **přese** [přezɛ] förekommer i de lexikaliserade fraserna **přese mě** genom, via mig.

- riktning: över, genom, via
Pes umí skákat přes plot. *Hunden kan hoppa över ett staket.*
- sätt: över
Dal si kabát přes ramena. *Han hängde rocken över axlarna.*
- tid: över
Zůstala tam přes noc. *Hon stannade där över natten. Přes poledne bývá pryč.*
Över middagen brukar han vara borta.
- sätt: trots
Přes všechny sliby nakonec nepřišel. *Trots alla löften kom han till sist inte.*
- mått: mer än, över
Přednáška trvala přes hodinu. *Föreläsningen varade i över en timme. Nebyl jsem tam už přes rok.* *Jag har inte varit därpå mer än ett år. Zůstal přes hodinu.* *Han stannade där i över en timme. přes 330 druhů* över 330 sorter

při + L

- befintlighet: vid
Při hotelu byla restaurace. *Vid hotellet fanns det en restaurang.*
- tid: vid, under
Při vyučování jsme mluvili o Německu. *Under lektionen talade vi om Tyskland.*
Při čtení jsem usnul. *Medan jag läste somnade jag. Při řeči se otáčel.* *Medan han talade vred an på sig.*
- omständighet: med
Při dobré vůle jde všechno. *Med lite god vilja går allt.*

s + G ~ I

Formen **se** förekommer före ord som börjar på /s/, /z/, /š/, /ž/ samt i vissa lexikaliserade kombinationer, t.ex **se mnou** (tillsammans) med mig.

- ↗ riktning: ner från. Normalt används i stället **z** + G.
Spadlo to se ze skříně. *Det ramlade ner från skåpet. Tuška spadla se stolu na zem.* *Pennan föll från bordet ner på golvet.*
- sätt: tillsammans med, med
Řekl to s úsměvem. *Han sade det med ett leende. láhev s vínem* en flaska med vin *dům s ústředním topením* ett hus med centralvärme

skrz + A

Formen **skrze** förekommer framför allt i abstrakt betydelse samt i vissa lexikaliserade kombinationer, t.ex **skrze mě genom mig**.

- plats: *genom* Används vid hålförhållanden o dyl, jfr **přes**.
skrz plot genom staketet jfr. **přes plot över staketet** **skrz les genom skogen** jfr. **přes les genom skogen**
- sätt: *genom*
skrze literaturu genom litteraturen

u + G

- befintlighet: *vid, hos* (framför allt vid person)
Byl jsem u bratra na návštěvě. Jag har varit hos min bror på besök. Byldíme u divadla. Vi bor vid teatern.
- Vanligt vid restaurangnamn.
U zlatého lva Hos det gyllene lejonet
- egenskap: *på, vid, hos, bland*
klika u dveří dörrhandtag **Je u pošty. Han arbetar vid posten. Tak je tomu u včel. Så går det till bland bina.**

v + A ~ L

Formen **ve** förekommer före ord som börjar på /v/, /f/ eller på /s/, /z/, /š/, /ž/ då de senare följs av ytterligare en konsonant. Vidare förekommer denna längre form i vissa lexikaliserade kombinationer, t.ex **ve mně i, inom mig**.

- tid: *på, i, Ø* Betecknar veckodag, klockslag eller plötslig tidpunkt.
Přijedu k vám v sobotu. Jag kommer till er på lördag. v sobotu på lördag Otec přijde v pět hodin domů. Far kommer hem klockan fem. v jednu hodinu klockan ett v tu chvíli i det ögonblicket
- befintlighet: *i*
Setkali se ve vlaku. De träffades på tåget. Kniha je ve skříni. Boken är i skåpet.
- räckåll: *inom*
Už jsou v dohledu. Nu är de inom synhåll.
- situation: *i, under, på*
Auto je v opravě. Bilen är på reparation. Žil jsem v nejistotě a strachu. Jag levde i osäkerhet och rädsla.
- tid: *i, på*
V létě pojedou k moři. Till sommaren skall jag åka till havet. v kterém roce? vilket år? v noci på natten v lednu i januari

z + G

Formen **ze** förekommer före ord som börjar på /s/, /z/, /š/, /ž/ samt i vissa lexikaliserade kombinationer, t.ex **ze mě** *ur, av, från mig*.

- riktning: *ur, från, ut ur, ner från*
Martin přišel z města. *Martin har kommit från staden.*
- tid: *i början av*
z jara *i början av våren* **z večera** *i kvällen*
- urprung, material: *av, från*
Bylo to ze skla. *Det var av glas.*
- orsak: *av, för*
Šel jsem tam ze zvědavosti. *Jag gick dit av nyfikenhet.*
- del: *av*
jeden z nejlepších znalců *en av de bästa kunnarna*

za + A ~ G ~ I

- riktning: *bakom, runt, bortom, utanför, efter*
Postavil se za mě. *Han ställde sig bakom mig.* **Šli jsme za město.** *Vi gick utanför stan.* **Slunce zašlo za mrak.** *Solen gick i moln.* **Maminka šla za dům.** *Mamma gick bakom huset.*
 - tidskillnad: *om, efter*
On přijde za hodinu. *Han kommer om en timme.* **za pět minut** *om ~ efter fem minuter*
 - tidsåtgång: *på, inom loppet av*
Udělal to za několik minut. *Han gjorde det på några minuter.* **Za tu dobu si to stačíš prohlédnout.** *På den stunden hinner du titta igenom det.* **Za hodinu se to uvaří.** *På en timme kokar det färdigt.*
 - följd: *för* Vid uppräknings av t ex argument används n sg ack av ordningstalen.
za první *för det första* **za druhé** *för det andra* **za třetí** *för det tredje*
 - pris: *för*
Tu tašku jsem koupil za sto korun. *Den väskan har jag köpt för hundra kronor.*
 - orsak: *för*
Dal mi pokutu za přestupek. *Han gav mig böter för förseelsen.*
 - frekvens: *i*
jednou za týden *en gång i veckan*
-
- tid, tillstånd: *under, med*
Vrátím se ještě za světla. *Jag kommer tillbaka medan det är ljus.* **za Karla Čtvrtého** *under Karl IV* **Kde jste byl za války?** *Var var ni under kriget?*
-

- befintlighet: *bakom, runt, bortom, utanför*
Za domem je velká zahrada. *Bakom huset finns en stor trädgård. za Prahou*
utanför Prag
- ordning: *bakom, efter*
Šli jeden za druhým. *De gick den ene efter den andre.*
- riktning: *till* (om person) Denna preposition medför en känslomässig klang och en antydning om att det rör sig om ett besök hos någon man känner.
Jel do města za matkou. *Han åkte till modern i staden.*

Sammansatta prepositioner

zpod + G

riktning: *underifrån*

zpoza + G

riktning: *bakifrån*

Zpoza hor vyšlo slunce. *Solen kom fram bakom bergen.*

Sekundära prepositioner

Även de sekundära prepositionerna är proklitiska och uttalas som en enhet tillsammans med det följande ordet. De sekundära prepositionerna övertar dock inte betoningen från det följande ordet.

během + G

Prepositionen **během** *under* syftar på tid.

během hodiny
během prázdnin

under, på en timme
under lovet

blízko + G

- plats: *nära*

díky + D

Någon gång förekommer denna preposition i den kortare formen **dík**.

tack vare

dle + G

- sätt: *enligt*
dle předpisu *enligt föreskriften*

doprostřed + G

- riktning: *in i mitten av*

dovnitř + G

- riktning: *in i*

kolem + G

- plats: *runt om, omkring, förbi, vid*
Auta stojí kolem stadionu. *Bilarna står runt om stadion. Šel jsem kolem jejich domu.* *Jag gick förbi deras hus.*
- mått: *ungerfär, omkring*
Přijdu kolem poledne. *Jag kommer kring middagstid. Bylo jich kolem dvaceti.* *De var omkring tjugo.*

kromě + G

Någon gång förekommer denna preposition i den kortare formen **krom**.

- *utom, förutom*
Na výstavě byli všichni kromě mě. *På utställningen var alla utom jag.*

kvůli + D

- orsak: *för ... skull, på grund av*

Dělám to kvůli tobě. Jag gör det för din skull. **Nespal kvůli bouřce.** Han kunde inte sova på grund av åskvädret.

místo + G

i stället för

naproti + D

- befintlighet: *mittemot*
- riktning: *till mötes* = **vstříc** (postposition)

Naproti divadlu je pomník. Mittemot teatern finns en staty. **Šla mu naproti.** Hon gick honom till mötes.

napříč + I (G)

- befintlighet: *tvärs över*
napříč silnice tvärs över vägen

Någon gång uppträder **napříč** i stället som adverb och följs av prepositionen **přes** över.
napříč přes silnici tvärs över vägen

navzdory + D

Någon gång förekommer denna preposition i den kortare formen **navzdor**.

trots

nedaleko + G

- plats: *inte långt från*
v Jesenici nedaleko Prahy i Jesenice inte långt från Prag

Emellanåt uppträder **nedaleko** i stället som adverb och följs av prepositionen **od** från.
v Jílovišti nedaleko od Prahy i Jíloviště inte långt från Prag

ohledně + G

beträffande

okolo + G

= kolem
okolo jezera okolo sedmé hodiny

poblíž + G

= blízko

podél + G

• plats: *längs*

podle + G

• plats: *längs*
Trat' vede podle řeky. Spåret går längs floden.
• sätt: *enligt*
podle návodu enligt bruksanvisningen

pomocí + G

• sätt: *med hjälp av*

proti + D

- plats: *mittemot*
Sedí proti prezidentovi. *Han sitter mittemot presidenten.*
- riktning: *mot, emot*
Pluli proti proudu. *De åkte mot strömmen.*
- sätt: *mot*
Udělal to proti rozkazu. *Han gjorde det mot befallningen.* **lék proti angíně** *medicin mot halsfluss*
- hänsyn: *i jämförelse med*
Je proti němu málo pracovitý. *I jämförelse med honom är han inte särskilt flitig.*

stran + G

angående

uprostřed + G

- befintlighet: *mitt i, mitt på*
Uprostřed náměstí stojí pomník. *Mitt på torget står det en staty.*
- tid: *mitt under*
Přijede někdy uprostřed týdne. *Han kommer någon gång mitt under veckan.*

uvnitř + G

- befintlighet: *inuti*

včetně + G

inklusive

vedle + G

- befintlighet: *bredvid*
Nádraží je vedle pošty. *Stationen ligger bredvid posten. Sedni si vedle mě. Sätt dig bredvid mig.*
- exklusive: *förutom*
Vedle historie studoval taky filozofii. *Förutom historia studerade han även filosofi.*

via + N

- väg: *via*

vně + G

- befintlighet: *utanför*

vprostřed + G

- befintlighet: *mitt i, mitt på*

vůči + D

- hänsyn: *gentemot*

vyjma + A

- *förutom*

vzdor + D

trots

Befintlighet - riktning vid prepositioner

Vissa prepositioner kan förekomma både i uttryck för befintlighet och riktning. De styr då olika kasus i dessa båda situationer.

	BEFINTLIGHET	RIKTNING
na <i>på</i>	LOK	ACK
mezi <i>mellan</i>	INS	ACK
nad <i>över</i>	INS	ACK
pod <i>under</i>	INS	ACK
před <i>framför</i>	INS	ACK
za <i>bakom</i>	INS	ACK

Podíval jsem se za něj. Jag tittade bakom honom. **Uklízel jsem na chatě.** Jag städade i sommarstugan. **Položil notes na stůl.** Han lade anteckningsboken på bordet.

I andra fall används olika prepositioner för att uttrycka befintlighet och riktning.

BEFINTLIGHET		RIKTNING	
v <i>i</i>	LOK	do <i>in i</i>	GEN
u <i>vid</i>	GEN	k <i>mot</i>	DAT
při <i>vid</i>	LOK		

I vissa fall skiljer sig tjeckiskan från svenskan så till vida att det som på svenska uppfattas som befintlighet, på tjeckiska uppfattas som riktning. Detta gäller i synnerhet efter verb som uttrycker placering, t ex **položít < pokládat** lägga, **dát < dávát** sätta, ställa, lägga.

Polož to na stůl. Lagg det på bordet. **Někdo mi šlápl na nohu.** Någon trampade mig på foten.

Man kan även se ett mönster i användningen av prepositioner tillsammans med varje huvudord.

RIKTNING TILL	BEFINTLIGHET	RIKTNING FRÅN
do GEN <i>in i, till</i>	v LOK <i>i</i>	z GEN <i>ur, från</i>
na ACK <i>upp på, till</i>	na LOK <i>på</i>	z GEN <i>(ner) från</i> ↗ ↘ s GEN
k DAT <i>mot, till</i>	u GEN <i>vid</i> při LOK	od GEN <i>(bort) från</i>

Även mycket små rörelser uppfattas på tjeckiska som rörelser och kräver prepositionskonstruktioner därefter.

Många gånger kan användningen av rumsprepositioner vara ganska abstrakt, även om verbhandlingen försiggår i rummet. Det kan diskuteras om man här egentligen kan tala

om rumsadverbial eller om det helt enkelt är så att prepositionen ingår i verbets rektionsmönster.

Vid verbet **dívat se** > **po-** *titta* anses det vara fråga om riktning när man tittar på ett stillastående föremål, dvs. *titta någonstans, på någon, något*.

Chvíli se na ni díval.

Starostka se dívá do výkopu.

Tupě se díval do zdi.

Na televizi se dívám jen chvíli před usnutím.

Kradmo se dívá na hodinky

Radní nechtěli, aby se jim obyvatelé dívali pod prsty.

Ještě chceme, aby se mu někdo díval pod ruku.

Nevidoucíma očima jsem se díval před sebe a počítal.

Dolejška se nepřítomně díval před sebe na okno.

Renata se dívala před sebe, v očích měla slzy. *Renata tittade ut i tomma intet (eg. framför sig), i ögonen hade hon tårar.*

Jaromil se díval s nadšením do tváře policisty.

Když si sedám na lavici v metru, dívám se automaticky pod sedadlo.

Díval se někam za moji hlavu.

Dívá se za řeku směrem k motorestu.

Vláda, která se odpovědně dívá za humna i za horizont přelomu tisíciletí, nesmí od prohlubování spoluúčasti ustoupit.

Muž se dívá za lávku, vidí svůj cíl, a přes lávku přejde, aniž by vnímal jak.

Däremot uttrycks naturligtvis rumsadverbial som betecknar den tittandes position som befintlighet.

Dívka se na incident dívala za záclonou okna.

Samma verb konstrueras som befintlighet när man med blicken följer ett förmål som avlägsnar sig, dvs. *titta efter någon, något*.

Dívala se za nimi, dokud nedošli k výtahům.

Stál a díval se za červeným signálním světlem na konci posledního vagonu.

Dívám se za ní, jak se vrací do bytu.

Slutligen kan rumsprepositionerna förekomma i helt abstrakta sammanhang där verbhandlingen över huvud taget inte försiggår i rummet. Här kan man inte längre tala om rumsadverbial, utan prepositions- och kasusbruket är helt och hållet en fråga om verbets rektionsmönster, t.ex. **myslet na** + *A tänka på någon, något*.

Skillnaden k - do

Grundbetydelsen hos **k** är *mot, fram till men inte in i*.

Grundbetydelsen hos **do** är *till, in i*.

Jedu do Prahy. *Jag åker till Prag.* **Jedu k tetě.** *Jag åker till faster.*

Vid personer tillämpas prepositionerna **k - u - od**.

Půjdu k Janovi. *Jag går till Jan.* **Byl jsem u Jana.** *Jag var hos Jan.* **Mám to od Jana.** *Jag har fått det av Jan.*

SKILLNADEN DO / V - NA / NA

I huvudsak betecknar **do** rörelse in i ett slutet utrymme och **v** befintlighet i ett slutet utrymme. Dessa prepositioner används därför vid substantiv som:

kino bio, **divadlo** teater, **knihovna** bibliotek, **banka** bank, **nemocnice** sjukhus, **kavárna** kafé, **obchod** affär, **restaurace** restaurang, **kancelář** kontor, **posluchárna** hörsal, **místnost** rum, **lokal**

De förekommer dock även vid ord som betecknar väl avgränsade mera öppna utrymmen:

park park, **poschodí** våning, **přízemí** bottenvåning

I huvudsak betecknar **na** + ack rörelse mot en yta och **na** + lok befintlighet på en yta. Dessa prepositioner används därför vid substantiv som:

letišťe flygplats, **nábřeží** strandgata, **náměstí** torg, **cesta** väg, **hřiště** lekplats, **fotbalový stadion**

Na förekommer även vid ord som snarare betecknar verksamhet än byggnad:

výstava utställning, **koncert** konsert, **rektorát** rektorsämbete, **katedra** institution, **fakulta** fakultet

Na används även vid vissa geografiska namn som historiskt sett inte betecknar självständiga länder.

Morava Mähren, **Sibiř** Sibirien, **Slovensko** Slovakien, **Ukrajina** Ukraina

I många fall kan båda typerna av prepositioner förekomma beroende på hur man ser på situationen, som en öppen yta eller som en inhägnad.

Odpoledne seděla na zahradě. På eftermiddagen satt hon i trädgården. **Byli jsme v botanické zahradě.** Vi har varit i Botaniska trädgården. **Bydlíme v této ulici.** Vi bor på den här gatan. **Děti si hrajou na ulici.** Barnen leker på gatan. **Auto stojí ve dvoře.** Bilen står inne på gården. **Na dvoře položili nový asfalt.** På gården har de lagt ny asfalt. **Kouřil na chodbě.** Han rökte i korridoren. **Stál v šeré chodbě.** Han stod i den dunkla gången.

Vid vissa ord finns olika möjligheter beroende på om man upplever substantivet som beteckning för utrymme/byggnad eller aktivitet.

Huvudsakligen som utrymme/byggnad, någon gång som aktivitet, upplevs:

pokoje rum, **škola** skola, **úřad** myndighet, kontor, **hotel** hotell

Huvudsakligen som aktivitet, någon gång som utrymme/byggnad, upplevs:

ministerstvo departement, ministerium, **vyslanectví** beskickning, konsulat, **kolej** studenthem, **nádraží** station, **pošta** post

Skillnaden přes - skrz - ren instrumentlais

För att beteckna vägen man färdas finns det i huvudsak tre möjligheter.

Přes betecknar en allmän förflyttning över en yta eller genom ett område. Förflyttningen tar sin början och har sitt slut utanför det nämnda objektet.

Skrz betecknar en rörelse genom en hålighet eller någonting som upplevs omsluta den som färdas. Även i detta fallet tar förflyttningen sin början och har sitt slut utanför det nämnda objektet.

Ren instrumentalis betecknar en allmän rörelse över en yta eller genom ett omslutande objekt, men säger ingenting om huruvid rörelsen påbörjas och avslutas inom ramen för det nämnda objektet eller utanför detsamma.

Beroende på hur den faktiska rörelsen ser ut och upplevs kan man alltså säga:

Šel přes tmavý les. ~ **Šel skrz tmavý les.** ~ **Šel tmavým lesem.** *Han gick genom en mörk skog.*

4.4. Adverbialfrasen

Ett tjeckiskt adverbial kan utgöras av följande fyra kategorier:

- Adverb
Četl neustále. *Han läste oavbrutet.*
- Preposition + substantiv
Četl v pátek. *Han läste i fredags.*
- Substantiv (i oblikt kasus)
Četl hodinu. *Han läste i en timme.*
- Bisats
Četl, když bylo špatné počasí. *Han läste när det var dåligt väder.*

Till typen kan de indelas i följande huvudgrupper:

- Tidsadverbial
Četl v pátek. *Han läste i fredags.*
- Rumsadverbial
Četl v posteli. *Han läste i sängen.*
- Sättsadverbial
Četl pomalu. *Han läste långsamt.*
- Grad/måttadverbial
Četl hodně. *Han läste mycket.*
- Sättsadverbial
Asi četl. *Han läste nog.*

4.4.1. Tidsadverbial

Tidsadverbial finns av två slag, som uttryck för

- Tidpunkt
Četl v pátek. *Han läste i fredags.*
- Tidslängd
Četl hodinu. *Han läste i en timme.*

Tidpunkt

Tidsadverbial som betecknar tidpunkt står som regel i ackusativ eller konstueras med preposition. I mera vardaglig stil används dock företrädesvis ackusativ.

Přijede příští týden ~ v příštím týdnu. *Han kommer (i) nästa vecka. Přijdu příští sobotu.* *Jag kommer nästa lördag. Přijdu v sobotu.* *Jag kommer på lördag.*

Någon gång står sådana tidsadverbial även i genitiv, i synnerhet i högre stil eller äldre språkbruk.

toho srpnového dne *denna augustidag*

Dagens nummer i datumangivelse står dock alltid i genitiv.

dne 7.1.94 (sedmého první devadesát čtyři) den 7.1.94

De prepositioner som förekommer är framför allt:

- **v** + L / A. I de flesta uttryck används lokativ.

v noci på natten

Akusativ används vid veckodagar och klockslag samt i ett par stående uttryck.

v sobotu på lördag, **i lørdags**, **v jednu hodinu** klockan ett

I några fall förekommer parallella konstruktioner med både akusativ och lokativ.

Akusativen ger i sådana fall en betydelse av plötslighet.

v té chvíli i det ögonblicket, **v tu chvíli** i det ögonblicket (plötsligt)

Vissa uttryck för plötslighet förekommer bara med akusativ, t ex:

v tu ránu i det ögonblicket

- **na** + A

na vánoce på jul, till jul

- **o** + L

o vánocích på jul

- **během** + G

během školního roku under skollåret

- **za** + G

za války under kriget

I några fall uppträder adverbialiserade substantiv självständigt som adverbial.

večer på kvällen, **ráno** på morgonen, **odpoledne** på eftermiddagen

men:

v poledne mitt på dagen, klockan tolv

Årtal

Årtal som självständig tidsangivelse uttrycks med grundtal i nominativ föregånget av ordet **rok** 'år' i genitiv singular eller i lokativ singular föregånget av prepositionen **v**.

roku ~ **v roce** **tisíc devět set šedesát osm** år nittonhundrasextioåtta

Efter datumangivelse eller annan precisering uttrycks årtal antingen med grundtal i nominativ föregånget av genitivformen **roku** eller med enbart räkneord.

prvního května (roku) tisíc devět set třicet första maj 1930, **na jaře (roku) tisíc devět set padesát** på våren 1950

Datum

Datum står alltid i Gsg mask.

Kolikátého přijedete? Vilket datum kommer ni? Druhého června. Den andra juni.

Då datum föregås av preposition styrs både ordningstal och månad av prepositionen.

před druhým červnem. före andra juni, **Byl tady do pátého června.** Han var här till den femte juni. **Byl tady po pátém červnu.** Han var här efter den femte juni.

Veckodagar

På/i + veckodag uttrycks på tjeckiska med **v** + A av veckodagens namn.

pondělí	<i>måndag</i>	v pondělí	<i>på måndag, i måndags</i>
úterý	<i>tisdag</i>	v úterý	
středa	<i>onsdag</i>	vě středu	
čtvrtek	<i>torsdag</i>	vě čtvrtek	
pátek	<i>fredag</i>	v pátek	
sobota	<i>lördag</i>	v sobotu	
neděle	<i>söndag</i>	v neděli	

Klockslag

Framför klockslag som svarar på frågan *när?* används prepositionen **v** i + A. (jfr. engelskans *at*.)

V kolik hodin přijdeš? Hur dags kommer du? (At what time...) **Přijdu v osm (hodin).** Jag kommer klockan åtta. (... at eight (o'clock)) **Přijdu ve čtvrt na devět.** Jag kommer kvart över åtta. (... at a quarter ...)

I de fall då klockslaget i sig börjar med prepositionen **za** om tillsättes inget ytterligare **v** för att skapa ett tidsadverbial.

Přijdu za deset osm. Jag kommer tio i åtta.

I de fall då sådant tidsadverbial föregås av ytterligare preciserande preposition, t. ex. **do** till, **po** efter, **před** före uttrycks det hela klockslaget oftast

- med grundtal då prepositionen styr A;
do čtyř ~ do čtvrté till klockan fyra
- med grundtal eller ordningstal då prepositionen styr G;
po čtvrté efter klockan fyra, před čtvrtou före klockan fyra
- med ordningstal då prepositionen styr LDI.

Klockan ett uttrycks dock alltid med grundtal.

do jedné till klockan ett, po jedné efter klockan ett, před jednou före klockan ett

Tidslängd

Temporal adverbial som betecknar hur länge en handling pågår eller pågått utgörs ofta av nominalfraser. En sådan nominalfras står då i ackusativ.

On tady bude hodinu. Han kommer att vara här i en timme. **Čeká už dva roky.** Han har redan väntat i två år.

Tidsadverbial i instrumentalis innebär att handlingen fortgår inom ramen för den angivna tiden. Översättningen till svenska kan därför behöva anpassas till svenskt uttryckssätt.

třetím rokem vdaná gift i över två år (eg. gift för tredje året)

4.4.2. Rumsadverbial

4.4.3. Sättsadverbial

4.4.4. Grad/måttsadverbial

Vid komparativ

Ett grad- eller måttsadverbial som föregår en komparativ föregås i sin tur av prepositionen **o** vilken i detta fall styr ackusativ. **O mnoho** är skriftspråkligt och ersätts normalt med **mnohem**.

Ta kniha je o korunu dražší. Den boken är en krona dyrare. To je mnohem horší. Det är mycket sämre. Byla o něco mladší. Hon var något yngre. To je o dost lepší. Det är en hel del bättre.

4.4.4. Satsadverbial

Negation

Negationen *inte* uttrycks med verbalprefixet **ne-**. Om negationen hänför sig till hela satsen fogas negationsprefixet **ne-** till satsens predikat.

Nestuduju slovenštinu. Jag studerar inte slovakiska.

Den negerade formen av **je** (verbet **být** vara i 3sg presens) är oregelbunden: **není**.

On tady není? Är han inte här?

I första hand fogas negationen till l-particip.

Nebyl jsem tam celý den. Jag var inte där på hela dagen.

I satser utan l-particip fogas negationsprefixet **ne-** till satsens finita verbform.

Nebudu jíst. Jag skall inte äta.

Om negation hänför sig till en viss satsdel placeras negationen **ne** fritt framför denna satsdel.

Ne zcela jsem s tím souhlasil. Helt och hållet höll jag inte med om detta. Ne tyhle kalhoty jsem chtěl. Det var inte de här byxorna jag ville ha.

Dubbel negation

I en negerad sats sätts inte bara predikatsverbet i negerad form utan också alla pronomen och adverb som har negerade former.

Nikoho tu neznám. *Jag känner ingen här.* **Nikdo se nedíval do kouta.** *Ingen tittade in i hörnet.* **Neudělá docela nic.** *Han kommer inte att göra något över huvud taget.* **Nic se nestalo.** *Ingenting inträffade.*

Avsaknad av dubbel negation

För att uppnå en obestämd betydelse på en av satsdelarna i en negerad sats underlåter man att negera denna satsdel.

Nikdy nic nemá. *Han har aldrig någonting.* **Někdy nic nemá.** *Ibland har han ingenting.* **Někdy něco nemá.** *Ibland är det något som han inte har.* **Nikdo nepřišel.** *Ingen har kommit.* **Někdo nepřišel.** *Någon har inte kommit.*

Agent

5. Satssyntax

5.1. Kongruens

5.1.1. Subjekt - predikat

5.1.1.1. Person

5.1.1.2. Numerus

Vid mer än ett substantiv i singular står predikatet normalt i plural.

Otec a matka nejsou doma. *Far och mor är inte hemma.*

Om subjektet består av flera ord och följer efter predikatet och det första ordet i subjektet står i singular står predikatet också normalt i singular och kongruerar i genus med det närmast följande substantivet. Vid varelsbetecknande substantiv är dock även plural relativt frekvent.

V obchodě je mléko, káva, sýr a mouka. *I affären finns mjölk, kaffe, ost och mjöl.* **V divadle byl ~ byli otec a matka.** *På teatern var far och mor.* **V divadle byla ~ byli Alena a Jan.** *På teatern var Alena och Jan.*

Vid flera abstrakta substantiv i singular som subjekt står verbet som regel i singular oavsett ordföljden.

Přesnost a srozumitelnost je nutná. *Exakthet och förståbarhet är nödvändig.*
Podvod a klam se zradí sám. *Bedrägeri och lögn avslöjar sig självt.*

I vissa negerade satser med flera subjekt i singular kan predikatet stå i singular.

Žito ani ječmen se tu neseje. *Varken råg eller korn sås här.*

Om kopulan konstrueras med substantivisk predikatsfyllnad i nominativ plural och subjekt i singular kongruerar kopulan med predikatsfyllnaden.

Čas jsou peníze. *Tid är pengar.*

5.1.1.3. Genus

När ett pluralt subjekt består av flera substantiv i olika genus har mv företräde före mt/f/n.

Bratr a sestra přišli. *Brodern och systemen kom.* **Člověk a stroj pracovali.** *Människan och maskinen arbetade.*

Mt/f har företräde före n.

Matka a dítě čekaly. *Modern och barnet väntade.*

N förekommer endast tillsammans med substantiv i n pl.

Okna byla rozbitá. *Fönstren var sönderslagna.*

Vid flera konkreta substantiv i neutrum singular som subjekt följer predikatet i fem.pl. Om predikatet föregår subjektet står det som regel i neutrum singular.

Kino a divadlo byly ve stejné ulici. *Biografen och teatern låg på samma gata.*
Ve stejné ulici bylo kino i divadlo. *På samma gata fanns både bio och teater.*

Sammansatta subjekt som består av ett subst. i sing. följt av **s med** + I följs av predikat i singular om de båda leden i nominalfrasen är ojämlika och av plural om de kan anses vara jämlika. I det förra fallet översätts **s** bäst som *med* och i det senare bäst som *och*.

Otec se synem šel do školky. *Fadern gick till förskolan med sonen.* **Otec s matkou šli do divadla.** *Far och mor gick på teater.*

Måttsuttryck

Alla måttsuttryck för med sig att "det mätta" står i genitiv. Om måttsuttrycket självt är ett substantiv bestämmer det formen på predikatet.

Polovina žáků jela do Brna. *Hälften av eleverna åkte till Brno.*

Är däremot måttsuttrycket inte ett substantiv står predikatet i 3 person singular neutrum.

Vody tu moc nebylo. *Det fanns inte mycket vatten här.* **Přišlo mnoho lidí.** *Det kom mycket folk.*

Räkneord

Om subjektet innehåller räkneord större än 'fyra' och huvudordet därmed står i genitiv plural skall predikatet stå i neutrum singular.

Pět mužů pracuje. *Fem män arbetar.*

Även när subjektet utgörs av pronomen styrs detta pronomen av räkneordet i fråga så att det står i gen och predikatet i neutrum singular.

Přijde nás pět. *Vi kommer fem stycken.* **Sedí jich tam několik.** *Det sitter några av dem där.*

men:

Přijdeme tři. *Vi kommer tre stycken.*

I matematiska beräkningar avgör det tal som utgör svaret formen på predikatsverbet.

Dvě a jedna jsou tři. *Ett och två är tre.* **Tři a dva je pět.** *Tre och två är fem.*

Pronomen

I allmänhet stämmer kopulan överens med subjektet i genus och numerus. I utpekande satser med **to** rättar sig dock kopulan efter det följande substantivet.

To byl náš učitel. *Det var vår lärare.* **To byla Věra.** *Det var Vera.* **To byli moji kamarádi.** *Det var mina kamrater.*

Då pronomenen **kdo** *vem*, **někdo** *någon*, **nikdo** *ingen* fungerar som subjekt står predikatet i maskulinum singular.

Kdo to udělal? *Vem har gjort detta?* **Kdo právě přišel, maminka?** *Vem var det som kom just nu, kanske mamma?*

Då pronomenen **co** *vad*, **něco** *något*, **nic** *inget* fungerar som subjekt står predikatet i neutrum singular.

Om pronomenet *vy* syftar på en person står finita verbformer i plural medan particip och adjektiv står i singular och kongruensböjs i genus med det semantiska subjektet.

Vy jste velmi milá. *Ni är mycket snäll.* **Kde jste byl?** *Var har ni varit?*

5.2.0. Subjekt

Formellt / opersonligt / emfatiskt subjekt

Svenskan utnyttjar flitigt som formellt och opersonligt subjekt samt i emfatiska omskrivningar det demonstrativa pronomenet *det*. Tjeckiskan är däremot mycket restriktiv med det motsvarande **to**.

Formellt subjekt

Tjeckiskan saknar formellt subjekt. Svenskan har ofta formellt subjekt i satser med subjekt i obestämd form. På tjeckiskan utnyttjas i stället ordföljden.

Na schodech sedí kočka. *Det sitter en katt på trappan.*

Emfatisk omskrivning

Svenskan har emfatisk omskrivning med *Det är X som...* Tjeckiskan uttrycker samma sak genom att endast skjuta in ett **to** före predikats verbet.

Kdo to volá? *Vem är det som ringer?* **To volá Markéta.** *Det är Markéta som ringer.*

Opersonligt subjekt

Opersonligt subjekt förekommer i svenskan tillsammans med många verb som helt saknar logiskt objekt. Det finns mest för att upprätthålla subjektets plats i den strikta svenska ordföljden. Tjeckiskan har i sådana fall nästan aldrig något **to**.

Prší. *Det regnar.*

5.2. Verbens rektion

Varje verb har ett viss mönster för hur det konstrueras tillsammans med övriga satsdelar. Verbet fungerar som spindeln i nätet och bestämmer det mönster som de andra

satsdelarna skall bilda kring verbet. Då svenskan och tjeckiskan är relativt närbesläktade liknar de vanligaste mönstren varandra mycket. Vissa skillnader kan dock iakttas.

Objektets form

En rad verb kräver att dess objekt står i en viss kasusform. Då svenskan i princip saknar kasusböjning, och i stället använder prepositionsfraser, kan tjeckiskans bruk av kasusformerna i vissa fall vara problematisk. Några av de vanligaste mera besvärliga verbekonstruktionerna är:

Verb som styr två objekt i ackusativ:

stát někoho něco *kosta någon något,*
Stojí ho to jednu korunu. *Det kostar honom en krona.*
učit někoho něco (↗ **někoho něčemu**) *lära någon något*

Verb som styr ackusativ och genitiv:

zbavit < zbavovat někoho něčeho *frånta någon något*

Verb som styr ackusativ och prepositionsobjekt:

podezírat > někoho z něčeho *misstänka någon för något*
poučit < poučovat někoho o něčem *upplysa någon om något*
prosit > po- někoho o něco *be någon om något*
přesvědčit < přesvědčovat někoho o něčem *övertyga någon om något*
rozlišit < rozlišovat něco od něčeho *skilja något från något*
srovnat < srovnávat něco s něčím *jämföra något med något*
upozornit < upozorňovat někoho na něco *göra någon uppmärksam på något*
vyměnit < vyměňovat něco za něco *byta ut något mot något*
zeznámit < seznamovat někoho s někým *göra någon bekant med någon/något*
žádat > po- někoho o něco *be någon om något*

Verb som styr genitiv:

bát se něčeho ~ někoho *vara rädd för något ~ någon*
dovědět se < dovídat se něčeho *få veta något*
držet se > něčeho; někoho za něco *hålla sig i något; hålla någon i något*
ptát se > zeptat se někoho *fråga någon*
všímat si > všimnout si něčeho *lägga märke till något*

Verb som styr genitiv i högre stil:

užít < užívat něco (↗ **něčeho**) *använda något*
využít < využívat něco (↗ **něčeho**) *utnyttja något ~ någon*

Verb som styr dativ:

dařit se někomu *gå (bra) för någon*
divit se něčemu ~ někomu *bli förvånad över något ~ någon*
líbit se někomu *behaga någon*
smát se něčemu ~ někomu *skratta åt något ~ någon*
stát se < stávat se někomu *hända, inträffa för någon*

usmát se < **usmívat se něčemu** *le åt något*
zdát se někomu *tyckas någon, verka för någon*

Verb som styr dativ och ackusativ:

dovolit < **dovolovat někomu něco** *tillåta någon något*
koupit < **kupovat někomu něco** *köpa något åt någon*
oplatit < **oplácet někomu něco** *återgälda någon något*
přát > **po- někomu něco** *önska någon något*
psát > **napsat někomu něco** *skriva något till någon*
působil > **z- někomu něco** *förorsaka någon något*
říct < **říkat někomu něco** *säga något till någon*
slibit < **slibovat někomu něco** *lova någon något*
ukázat < **ukazovat někomu něco** *visa något för någon*

Men även fall där någon berövas på något:

vzít < **brát někomu něco** *ta något ifrån någon*

Verb som styr dativ, ackusativ och prepositionsobjekt:

prodat < **prodávát někomu něco za něco** *sälja något till någon för något*

Verb som styr dativ och instrumentalis:

hrozit > **po- někomu něčím** *hota någon med något*
chlubit se > **po- někomu něčím** *skryta för någon med något*

Verb som styr dativ och prepositionsobjekt:

- D + **k** + D
blahopřát někomu k něčemu *gratulera någon med anledning av något*
Blahopřeju k narozeninám. *Grattis på födelsedagen.*
- D + **na** + A
stěžovat si > **po- někomu na něco** *beklaga sig för någon över något*
- D + **o** + L
zmnít se < **zmiňovat se někomu o něčem** *nämna något för någon*
- D + **s** + I
pomocť < **pomáhat někomu s něčím** *hjälpa någon med något*
- D + **v** + L
překážet > **někomu v něčem** *hindra någon i något*
vyhovět < **vyhovovat někomu v něčem** *göra något till viljes i något*
zabránit < **zabraňovat někomu v něčem** *hindra någon i något*
- D + **za** + A
děkovat > **po- někomu za něco** *tacka någon för något*

Vissa verb styr dativ endast i högre stil:

učit někoho něco ⇨ **něčemu** *lära någon något*

Verb som styr instrumentalis:

třást se něčím *skaka av något*
Třese se zimou. *Han skakar av köld.*

Verb som styr prepositionsfraser:

- **na** + A

čekat > počkat na někoho ~ něco věnta på någon ~ något

dívat se > po- na něco ~ někoho titta på något ~ någon

myslet na něco/někoho tänka på något/någon (men också myslet si něco o někom tro något om någon)

ptát se > zeptat se na něco fråga om något

usmát se < usmívat se na někoho le åt, mot någon

vzpomínat se > vzpomenout si na něco komma ihåg något, komma att tänka på något

zapomenout < zapomínat na něco glömma något (tillfälligt)

zlobit se na někoho vara arg på någon

zvykat si > zvyknout si na něco vänja sig vid något

- **o** + A

bát se o někoho vara rädd att något skall hända någon

- **s** + I

loučit se > roz- s někým ta adjö med någon, ta avsked från någon

setkat se > setkávat se s někým träffa någon

Verb som styr flera prepositionsfraser:

- **na** + A + **s** + I

obrátit < obracet se na někoho s něčím vända sig till någon med något

- **s** + I + **o** + A

vsadit se < vsazovat/vsázet se s někým o něco slå vad med någon om något

- **s** + I + **o** + L

radit se > po- s někým o něčem rådgöra med någon om något

Objekt efter negerat verb

Efter ett transitivt verb som tar objekt i ackusativ står detta objekt i ackusativ även när verbet är negerat. Endast i arkaisk stil förekommer genitivus negationis.

Nemám bratra. Jag har ingen bror. **On nemá sestru.** Han har ingen syster. **Nic jsem neslyšel.** Jag hörde inget. **To nejím.** Det äter jag inte.

Predikatsfyllnad i genitiv efter není *finns inte*

När något inte finns används ibland i högre stil speciellt i vissa vändningar genitiv efter **není** *finns inte*, är inte för att beteckna det som inte finns.

není divu det är inget under **není návratu** det finns ingen återvändo

men:

není zem det finns ingen jord

Negation efter fruktans verb

Efter verb som uttrycker fruktan kan man använda konjunktionen **že att**. I så fall används negation på samma sätt som på svenska.

Bojím se, že přijde. Jag är rädd att han kommer. **Bojím se, že nepřijde.** Jag är rädd att han inte kommer.

Man kan även använda konjunktionen **aby** då bisatsen på svenska inte innehåller negation. På tjeckiska måste dock negation användas i motsvarande sats.

Bojím se, aby nepřišel. Jag är rädd att han kommer. (Jfr. Jag är rädd; måtte han inte komma.)

Adjektiv eller adverb

Vissa verb styr bruket av adjektiv, andra styr adverb på ett sätt som inte överensstämmer med bruket i svenskan.

T.ex. följs **vypadat** 'se ut' av adverb.

On vypadá maldě. Han ser ung ut.

Svenskans adverb 'gärna' motsvaras dock av det tjeckiska adjektivet **rád** i kortform.

Udělám to rád. Jag skall gärna göra det.

Annat verb

Verben **končit** > s- *sluta*, **začít** < *začínat* *börja*, **pokračovat** *fortsätta* följs alltid av infinitiv i ofullbordad aspekt.

Predikativ

Predikativer är ett slags oegentliga adverb. De är mycket nära besläktade med adverbena och har former som kan vara svåra att på ett precist sätt skilja från adverbena. De anger i princip samma saker som adverbena men de uppträder inte tillsammans med fullvärdiga verb utan i stället tillsammans med kopulan **být** 'vara' i någon av formerna *je*, *bylo* eller *bude*. Predikativer kan i princip utgöras även av substantiv.

Dnes je horko. I dag är det hett. **Bylo teplo.** Det var varmt. **U nich bylo hodně veselo.** Hos dem var det väldigt glatt. **V sále bylo úplně pusto.** I salen var det helt tomt. **Bylo tma.** Det var mörkt.

I högre stil används predikativer vid syftning på infinitiver. I ett ledigare språk föredras dock adjektiv i neutrum som predikatsfyllnad.

Je možné říct, že... ↗ **Je možno říci, že...** Det är möjligt att säga att...

Klockan

Efter tidsangivelse frågar man på tjeckiska:

Kolik je hodin? *Hur mycket är klockan?* **Kolik bylo hodin?** *Hur mycket var klockan?*

Hel timme anges med uttryck av typen *Det är fyra timmar*. Klockslaget utgör satsens subjekt och därför kongruensböjs verbet med det samma.

Je jedna hodina. *Klockan är ett.* **Jsou dvě hodiny.** *Klockan är två.* **Jsou čtyři hodiny.** *Klockan är fyra.* **Je pět hodin.** *Klockan är fem.* **Je jedenáct hodin.** *Klockan är elva.*

Övriga tidsangivelser som svarar på frågan *Hur mycket är klockan?* och alltså inte anger hela timmar är predikativer. Verbet står därför alltid i 3 p sg neutrum.

Halv timme anges med **půl halv** + genitiv singular femininum av ordningstalet fr.o.m. *halv två*.

Je půl jedné. *Klockan är halv ett.* **Je půl druhé.** *Klockan är halv två.* **Je půl třetí.** *Klockan är halv tre.* **Je půl osmé.** *Klockan är halv åtta.*

Kvartar anges med antalet kvartar på väg mot nästkommande timme följt av prepositionen **na** *till* + A av grundtalen.

Je čtvrt na jednu. *Den är kvart över tolv.* **Je čtvrt na dvě.** *Den är kvart över ett.* **Je čtvrt na pět.** *Den är kvart över fyra.* **Je tři čtvrtě na jednu.** *Den är kvart i ett.* **Je tři čtvrtě na osm.** *Den är kvart i åtta.*

Övriga tidpunkter anges genom att tala om hur många minuter det är kvar till närmaste kvart.

Je za deset čtvrt na jednu. *Den är fem över tolv.* **Je za pět čtvrt na dvě.** *Den är tio över ett.* **Je za deset půl třetí.** *Den är tjugo över två.* **Je za pět půl čtvrtě.** *Den är fem i halv fyra.* **Je za deset tři čtvrtě na pět.** *Den är fem över halv fem.* **Je za pět tři čtvrtě na šest.** *Den är tjugo i sex.* **Je za deset sedm.** *Den är tio i sju.*

Man kan också tala om hur många minuter det har gått sedan närmast föregående kvart.

Je dvanáct a pět minut. *Den är fem över tolv.* **Je jedna a deset minut.** *Den är tio över ett.* **Je čtvrt na tři a deset minut.** *Den är fem i halv tre.* **Je půl páté a deset minut.** *Den är tjugo i fem.* **Je tři čtvrtě na šest a pět minut.** *Den är tio i sex.*

Förutom dessa i många fall något komplicerade uttryckssätt förekommer också ofta mera officiella uttryck av typen:

Je dvanáct nula pět. *Den är tolv noll fem.* **Je dvanáct deset.** *Den är tolv och tio.* **Je třináct třicet.** *Den är tretton och trettio.* **Je osm padesát pět.** *Den är åtta och femtio fem.*

Datum

På samma sätt är motsvarande konstruktioner för datumangivelse predikativer och åtföljs av verb i 3 p sg neutrum.

Efter en viss dags datum frågar man:

Kolikátého je dnes? *Vilket datum är det i dag?* **Kolikátého bylo předevečím?**
Vilket datum var det i förrgår?

Datum anges med ordningstal och månadens namn i genitiv singular maskulinum.

Je devátého května. *Det är den nionde maj.* **Je pátého února.** *Det är den femte februari.*

När man inte vill ange datum utan tala om vad det är för dag används dock nominativ. Det är då inte längre frågan om ett predikativ utan om en vanlig predikatsfyllnad.

Byl první máj. *Det var den första maj.*

5.3. Ordföljd

En grupp enklitikor står alltid på andra plats i satsen, dvs. direkt efter det första betonade ordet eller satsdelen. Dock räknas inte konjunktionerna **a** och **ale** *men* som betonade första ord i meningen. Enklitikornas inbördes ordningsföljd är:

1) **hjälpverb** i preteritum och konjunktiv:

jsem, jsi, jsme, jste, bych, bys, by, bychom, byste

2) obetonade **reflexiva** pronomen:

se, si

3) obetonade personliga pronomen i **dativ**:

mi, ti, mu, jí, nám, vám, jim

4) obetonade personliga pronomen i **ackusativ** eller **genitiv**:

mě, tě, ho, jej, ji, je, nás, vás

Dessutom skjuter man som regel in de båda småorden **prý** *lär* och **už** *redan, nu, strax* mellan den första betonade satsdelen och enklitikorna.

Efter enklitikorna före övriga mera betonade satsdelar följer som regel en rad små ganska obetonade satsadverbial, bl.a. **však** *dock*, **totiž** *nämligen*, **asi** *nog*, **tedy** *alltså* liksom ibland **prý** *lär* och **už** *redan, nu, strax*, det allmänna pronomenet **to** *det* samt kopulan **být** *vara* liksom det modala hjälp verbet **mít** *skola, böra* i olika tempus.

a	BETONAD	už	jsem	se	mi	mě	však	jsem...
ale	FÖRSTA	prý	jsi	si	ti	tě	totiž	budu...
i	SATSDEL		jsme		mu	ho	asi	byl...
avša			jste		jí	jej	tedy	mám...
k			bych		nám	ji	prý	

		bys by bychom byste	vám jim	je nás vás je	už	to
--	--	------------------------------	------------	------------------------	----	----

Včera jsme byli doma. I går var vi hemma. Něco bych pil. Jag skulle vilja dricka något. Moc bych se divil. Jag skulle bli mycket förvånad. Našel jsem si ho. Jag hittade honom (åt mig). Přinesl nám jich trochu. Han hämtade lite av dem åt oss. Viděl jste moře? Har ni sett havet? Moře jsem neviděl. Havet har jag inte sett. A viděl jsi Žert? Och har du sett Skämtet? Neviděl, ale četl jsem knihu. Det har jag inte, men jag har läst boken. Byla jsem doma. Jag var hemma. Já jsem byla doma. Jag var hemma. Michal Exner se usmál. Michal Exner log. To jste si povídali tak dlouho? Så ni pratade med varann så länge?

Tema - rema

Den tjeckiska ordföljden tar mycket hänsyn till vad som kan anses som tema och rema i satsen. Tema placeras gärna tidigt i satsen. Rema placeras i slutet av satsen. Svenskan har helt andra regler på grund av sin mycket bundna grammatiska ordföljd. Bestämd och obestämd form utgör en slags kompensation.

V autobuse jsou lidé. Det finns folk i bussen. ~ I bussen finns det folk. **Lidé jsou v autobuse.** Folket är i bussen.

5.4. Satstyper

5.4.1. Påstående

5.4.1.1. Subjektslösa

5.4.1.2. Passiva

5.4.1.3. Opersonliga

5.4.2. Uppmaning

5.4.3. Tilltal

5.5. Ellips

Personliga pronomen

Personliga pronomen som subjekt behöver inte sättas ut på tjeckiska då verbändelsen är tillräcklig för att ange vilken person det är frågan om. Vill man däremot betona subjektet sätter man naturligtvis ut respektive pronomen.

Mám bratra v Kanadě. *Jag har en bror i Kanada.* **On je doma a ona je ve škole.** *Han är hemma och hon är i skolan.*

Bruket av possessiva pronomen

Bruket av possessiva pronomen är något sparsammare på tjeckiska än på svenska, speciellt framför ord som betecknar släktskap.

Dám to sestře. *Jag ger det till min syster. (jfr. till syrran)*

Korta svar

Ett kort svar motsvarande svenskans *Ja, det gör jag.* åstadkoms på tjeckiska som regel genom att upprepa predikats verbet från frågan. Man nöjer sig med ett ord och i preteritum blir det l-participet som upprepas.

Vidíte ho? Ser ni honom? (Ano,) vidím. *Ja, det gör jag.* **Viděl jste ten film? Har ni sett den filmen? (Ne,) neviděl.** *Nej, det har jag inte gjort.*

Reflexivt pronomen i imperativ

I talspråket utelämnas ofta det reflexiva pronomenet i imperativ vid vissa vanliga verb.

Podívej! Titta! Neboj! Var inte rädd!

Vid verbet **sednout si** sätta sig har den pronomenlösa imperativen en betydligt skarp ton.

Sedněte! Sitt!

6. Textsyntax

6.1. Satsfogning

Substantsbisatser

Substantiviska bisatser fyller samma funktion i förhållande till sin huvudsats som ett substantiv skulle kunna göra i samma huvudsats. Det rör sig huvudsakligen om två typer av bisatser, subjektbisatser och objektbisatser.

Není vyloučeno, že tam šel. *Det är inte uteslutet att han har gått dit.* **Napadlo ho, že to udělá jinak.** *Det föll honom in att göra det på ett annat sätt.* **Dokázali mu, že se spletl.** *De bevisade för honom att han tagit fel.*

Objektbisatser

Innehållsbisatser (explikativa bisatser)

Denna typ av bisats motsvarar i direkt anföring en påståendesats i indikativ. Den inleds med den allmänt underordnande konjunktionen **že att**.

Řekl, že přijde. *Han sade att han kommer.* **Poznali na něm, že si nebyl jist.** *De märkte på honom att han inte var säker.*

Frågebisatser

Frågebisatser motsvaras i direkt anföring av direkta frågor. De inleds med samma frågeord som motsvarande fråga i direkt anföring.

Nevím, kdy se to stalo. *Jag vet inte när det hände.* **Kdy se vrátí, není ještě jisté.** *Det är ännu inte säkert när han kommer tillbaka.* **Ptal se, kdy přijdou.** *Han frågade när de kommer.*

En fråga utan frågeord (ja/nej-fråga) inleds som bisats med någon av konjunktionerna **jestli**, **jestliže**, **zda**, **-li om**, **huruvida**.

Ptal se, jestli přijdeme. *Han frågade om vi kommer.* **Ptal se, zda přijdou.** *Han frågade om de kommer.*

Uppmaningsbisatser (optativa bisatser)

Uppmaningsbisatser motsvarar i direkt anföring en sats med imperativ eller optativ (partikeln **at'**). Sådana bisatser står i final konjunktiv eller i optativ, dvs. de inleds med **aby** eller **at'**.

Řekni mu, aby přišel. ~ at' přijde. Säg till honom att komma. Nech mu vzkaz, aby se vrátili. Lämna ett meddelande till honom att de skall komma tillbaka.

Adjektiviska bisatser (attributiva bisatser)

Adjektiviska bisatser står som bestämning till ett substantiv i huvudsatsen och fungerar därigenom som attribut. Den vanligaste typen utgörs av de relativa bisatserna.

Relativa bisatser inleds med relativa pronomen eller pronominaladverb. Dessa sammanfaller som regel med interrogativa pronomen och pronominaladverb.

Už jste přečetl knihu, kterou jsem vám půjčil? *Har ni läst boken som jag lånade er?* **Stalo se to v době, kdy nikdo nebyl doma.** *Det hände vid en tidpunkt då ingen var hemma.* **Vymyslel si způsob, jak urychlit práci.** *Han hittade på ett sätt att snabba upp arbetet.*

Adverbiella bisatser

Adverbiella bisatser fungerar som bestämningar till huvudsatsens verb eller till huvudsatsen i dess helhet. De uttrycker någon omständighet för handlingen i huvudsatsen. Ofta är det frågan om tid eller sätt.

Temporala bisatser

Den vanligaste typen av temporal bisats inleds med konjunktionen *när*. Om bisatsen står i presens eller preteritum används på tjeckiska **když**, om den står i futurum används **až**. I båda fallen kan även **jak** användas i vardagligt språk.

Když (☞ jak) jsem opouštěl bar, lidé se po mně dívali. *När jag lämnade baren tittade folk efter mig.* **Když (☞ jak) měl čas, četl.** *När han hade tid läste han.* **Potkal jsem ho, když (☞ jak) se vracel.** *Jag träffade honom när han var på väg tillbaka.* **Zeptám se ho, až (☞ jak) tam bude.** *Jag skall fråga honom när han kommer dit.* **Řekla vrátnému, aby jí brnkl, až (☞ jak) půjdu nahoru.** *Hon hade sagt till portiern att slå henne en signal när jag går upp.*

Svenskans *när* översätts sålunda till tjeckiska:

- i frågebisats med **kdy**;
- i relativ bisats med **kdy**;
- i adverbiell temporal bisats med **když** (pres, pret), **až** (fut), ☞ **jak**.

Konditionala bisatser

Reella konditionala satsfogningar uttrycks med indikativ i bisats och huvudsats varvid konjunktionerna **když**, ☞ **jestli**, **jestliže**, ☞ **jak**, ☞ **-li** används.

Zeptám se ho, když tam bude. *Jag skall fråga honom om han kommer dit.*

Irreella konditionala satsfogningar uttrycks med konditionalis i bisatsen och enkel konjunktiv i huvudsatsen.

Kdybych měl peníze, koupil bych si nové auto. *Om jag hade haft pengar skulle jag köpa mig en ny bil.*

Finala bisatser

Finala bisatser står som regel i final konjunktiv.

Mluví pomalu, abychom mu rozuměli. *Han talar långsamt för att vi skall förstå honom. Ještě chvíli čekal, aby měl jistotu.* *Han väntade ytterligare en stund för att vara säker. Rovnal knihovnu, aby zabil čas.* *Han gjorde ordning i bokhyllan för att fördriva tiden. Psal na stroji, aby to po něm přečetli.* *Han skrev på maskin för att de skulle kunna läsa det han skrivit.*

Ren infinitiv används i många fall för satsförkortning på tjeckiska då svenskan har final konjunktion + infinitiv.

Byl jsem tam uklidit. (= ..., abych uklidil.) *Jag var där för att städa.*

Kausala bisatser

Kausala bisatser inleds med konjunktionerna **protože, poněvadž, ☞ že.**

☞ **Smál se jim, že se toho lekli.** *Han skrattade åt dem för att de blev rädda för det.*

Komparativa bisatser

Komparativa bisatser inleds med konjunktionen **než än.**

Ona vydělává víc, než její manžel tuší. *Hon tjänar mer än hennes man anar.*

Då jämförelsen inte består av en sats utan bara av enstaka satsdel sätt inget kommatecken före **než.**

Ona vydělává víc než on. *Hon tjänar mer än han.*

Då huvudsats och bisats står i ett sådant förhållande till varandra att innehållet i den ena satsen utesluter innehållet den andra används **než aby än att.**

Radši odešel, než aby se dostal do konfliktu. *Han gick hellre därifrån än att råka i in en konflikt.*

6.2. Tempusföljd

Eftersom tjeckiskan endast skiljer på tre tempusformer och därmed har betydligt färre tempus än t ex germanska och romanska språk fungerar tempusföljden i sammansatta satser till stor del annorlunda. Man måste så att säga snåla med tempusen i bisatser.

Sålundar ser tempusrelationerna i satsen annorlunda ut än på svenska, där vi har en mängd till användningen specialiserade tempus. Tempuset i den underordnade satsen hänför sig till den punkt i tiden som uttrycks av verbet i huvudsatsen, och alltså inte till det innevarande talögonblicket.

Det mest påtagliga exemplet är en tjeckisk sats med preteritum i huvudsatsen och presens i bisatsen. Detta presens uttrycker samtidighet med huvudsatsen, dvs i översättningen skall bisatsens verb stå i samma tempus som huvudsatsens, i det här fallet imperfekt.

Řekl jsem, že vím. Jag sade att jag visste.

Preteritum i en bisats innebär däremot att handlingen föregått huvudsatsens och motsvarar därför i exemplet svenskt pluskvamperfekt.

Řekl jsem, že jsem tam byl. Jag sade att jag hade varit där. Věděli, co se stalo. De visste vad som hade hänt.

Logiskt följer då att futurum i detta sammanhang motsvarar svenskt futurum preteriti.

Řekl jsem, že pojedou do Prahy. Jag sade att jag skulle åka till Prag. Čekali, co se stane dál. De väntade på vad som skulle hända vidare.

Fortgående handlingar

I satser med temporalt adverbial som betecknar hur länge en handling pågått används på tjeckiska presens motsvarande svenskt perfekt och preteritum motsvarande svenskt pluskvamperfekt.

Jsem tady patnáct let. Jag har varit här i femton år. Hledali se od rána. De hade letat efter varandra sedan morgonen. Pracuju tady půl roku. Jag har arbetat här i ett halvår.

Aspekt

Tempus

Aktionsart

Diates

6.3. Satsförkortningar

7. Stilistik

Ljudlära

Förutom att det i formläran och ordförrådet finns en mängd mer eller mindre förutsägbara skillnader mellan skriftspråk och talspråk finns det en hel rad mer eller mindre regelbundna ljudförändringar som har inträffat i talspråket men inte i skriftspråket, t ex

ý ↔ ej

ožralý ↔ vožralej	<i>full, berusad</i>
smutný ↔ smutnej	<i>ledsen, bedrövad</i>
různých ↔ různejch	<i>olika</i>
být ↔ bejt	<i>vara</i>
minulý ↔ minulej	<i>förra</i>
takových ↔ takovejch	<i>sådana</i>
prý ↔ prej	<i>det sägs</i>
nějakých ↔ nějakejch	<i>några</i>
hostinský ↔ hostinskej	<i>krögare</i>
on je mrtvý ↔ on je mrtvej	<i>han är död</i>

é ↔ ý (í)

velké ↔ velký	<i>stor</i>
takovém ↔ takovým	<i>sådan</i>
v takové úzké ulici ↔ v takový úzký ulici	<i>på en sådan smal gata</i>
tlustého ↔ tlustýho	<i>tjock</i>
dobré ↔ dobrý	<i>bra</i>
obléct ↔ voblíct	<i>klä på</i>
té ↔ tý	<i>denna</i>
černé kafe ↔ černý kafe	<i>svart kaffe</i>
mrtvého ↔ mrtvýho	<i>död</i>

é ↔ ej - i GLD f sg av adjektiv och pronomen i mera provinsieellt talspråk

té ↔ tý ~ tej	<i>denna</i>
velké ↔ velký ~ velkej	<i>stor</i>

o- ↔ vo- först i ord

on, ona, ono ↔ von, vona, vono	<i>han, hon, det</i>
ožralý ↔ vožralej	<i>full</i>
oba, osm ↔ voba, vosome	<i>båda, åtta</i>
o, od ↔ , vo, vod	<i>om, från</i>
oběsil se ↔ voběsil se	<i>hänga sig</i>
obula ↔ vobula	<i>tog på sko</i>

Förenkling av konsonantgrupp eller enstaka ljud

který, některý ⇄ kerej, někerej	<i>vilken, någon</i>
nějak, nějaký ⇄ ňák, ňákej	<i>på något sätt, någon</i>
ještě ⇄ eště	<i>dessutom, fortfarande</i>
jestli ⇄ esi	<i>om</i>
pořád ⇄ porád	<i>hela tiden, ständigt</i>
vždyť, vždycky ⇄ dyť, dycky	<i>ju, alltid</i>

Formlära

Likaså finns det en hel rad relativt regelbundna skillnader i formläran, t ex

subst Vsg mv **-če** om Nsg slutar på **-ce**
soudce ⇄ **soudče** **soudce** *domare*

subst Npl mv **-é** ⇄ **+i**, utom vid ord på **-tel**.
Angličané ⇄ **Angličani** *engelsmän*
lidé ⇄ **lidi** *människor, folk*
turisté ⇄ **turisti** *turister*

Samtliga ändelser i Ipl slutar på ⇄ **-ma**.
s těmi trenýrkami ⇄ **s těma** *med de kalsongerna*
trenýrkama
s nimi ⇄ **s nima** *med dem*

De morfologiska genuskategorin finns i talspråket i plural endast kvar hos substantiven. I övriga ordklasser används i stället genomgående samma form i alla genus, den som skriftspråket har i mt/f. De enda undantagen utgörs av **oni de** och **rádi gärna** samt att l-participet vanligtvis skrivs **-li** (mv) respektive **-ly** (mt, f, n) beroende på genus. För adjektiven inträffar dessutom ljuförändringen **-é** ⇄ **-ý**.

ti císařové ⇄ **ty císařové** *dessa kejsare*
ta psí hovínka byla ⇄ **ty psí hovínka** *de där hundskitarna var*
byly
naši dobří přátelé ⇄ **naše dobrý** *våra goda vänner*
přátelé

De possessiva adjektiven bildas med **-/ový/** resp. **+/iný/** och har en regelbunden adjektivisk böjning.

Vzal sestřinu ⇄ **sestřinou knihu.** *Han tog systemns bok.*

adv, komp **-eji** ⇄ **-ejc**
později ⇄ **pozdějc** *senare*

Pronomen

Relativt ⇄ **jenž** i Asg mt i stället för **jež**.

Verb

Inom i-böjningen används genomgående ändelsen **-ej** i 3:e person plural i talspråket, vilket ger en god kontrast gentemot **-í** i 3:e person singular.

uvidí ⇨ ⇨ uviděj	<i>de kommer att få se</i>
vědí ⇨ ⇨ věděj	<i>de vet</i>
mluví ⇨ ⇨ mluvěj	<i>de talar</i>

Inom a-böjningen används på liknande sätt **-aj**.

dělají ⇨ ⇨ dělaj	<i>de gör</i>
--------------------------------	---------------

Detta gör att 3pl i talspråket alltid slutar på en diftong: **-aj**, **-ej** resp. **-ou**.

Övergång från klass **-an-** till klass **-nu-**.

začala (< zač-an-l-a) ⇨ ⇨ začla (< zač- nu-l-a)	<i>hon började</i>
--	--------------------

l ⇨ ⇨ **Ø** i l-particip m sg efter konsonant

ukradl ⇨ ⇨ ukrad	<i>stal</i>
oblékl ⇨ ⇨ voblík	<i>klädde på</i>
probodl ⇨ ⇨ probod	<i>sticka hål</i>
bouchl ⇨ ⇨ bouch	<i>smälla, skjuta</i>
vedl ⇨ ⇨ ved	<i>föra</i>

Konjunktiv

Hjälperbetet i konjunktiv böjs i analogi med hjälperbetet i preteritum. Detta gör att formerna av många uppfattas som analytiska bildningar bestående av en partikel **by** och samma hjälperverb som i preteritum.

bych ⇨ ⇨ bysem ~ by (j)sem	<i>jag skulle</i>
bys ⇨ ⇨ bysi ~ by (j)si	<i>du skulle</i>
bychom ⇨ ⇨ bysme ~ by (j)sme	<i>vi skulle</i>
byste ⇨ ⇨ by (j)ste	<i>ni skulle</i>

Presens / imperativ av *vzít* **ta**

Detta verb har något avvikande former i talspråk, varav imperativformerna är särskilt utbredda.

fut.	vezmu, vezmeš...	⇨ ⇨ vemu, vemeš...
imp.	vezmi, vezměte	⇨ ⇨ vem, vemte
l-part.	vzal	vzal

Syntax

Nominativ i stället för vokativ efter titel i vokativ.

pane Klímo ⇨ **pane Klíma** *herr Klíma*

En nominalfras i genitiv utan huvudord som styr genitiv betecknar i talspråket en mycket stor mängd.

⇨ **Tu bylo rúznejh podivnejch existencí.** *Här har det funnits en förfärlig massa olika underliga existenser.*

I talspråket används genomgående pronomenet **co** som relativt pronomen på samma sätt som svenskans *som* i stället för det skriftspråkligare **který** vilken.

⇨⇨ **To je ten pán, co bydlí pod náma.** *Det är den herrn som bor under oss.*

Utelämnat hjälpverb i 1sg (och pl) preteritum.

⇨ **Já si sedl ke svému stolu.** *Jag satte mig vid mitt bord.*

Lexikon

Dessutom finns det smärre skillnader i ordformer i övrigt, t ex

dnes ⇨ dneska	<i>i dag</i>
tedy ⇨⇨ teda	<i>då, verkligen</i>
všechno ⇨ všecko	<i>allt</i>
káva ⇨ kafe	<i>kaffe</i>

I andra fall används helt olika lexem på olika stilistiska nivåer.

⇨ zde ⇨ tu ⇨ tady	<i>här</i>
ano ⇨ no ⇨ jo	<i>ja</i>
bratr ⇨⇨ brácha	<i>bror</i>
obchod ⇨⇨ krám	<i>affär</i>
opravdu ⇨ fakt	<i>verkligen</i>
otec ⇨ táta ⇨⇨ fotr	<i>far</i>
sestra ⇨⇨ ségra	<i>syster</i>
⇨ pouze ⇨ jen ⇨ jenom	<i>endast, bara</i>
on ⇨ ten	<i>han</i>
který ⇨ co	<i>som, vilken</i>
⇨ velmi ⇨ moc ⇨⇨ hodně	<i>mycket (grad)</i>
⇨ mnoho ⇨ hodně	<i>mycket (mått)</i>

Liksom i alla språk finns det dessutom naturligtvis ord med påtagligt lägre stilvärde, starkt talspråkligt markerade, på gränsen till slang.

peníze *pengar* ⇨⇨ **prachy** *stålar*

Ordbildning

Dessutom finns talspråkiga ord bildade genom förkortning med det för talspråket synnerligen vanliga avledningssuffixet **-ák**.

Václavské náměstí ⇨ Václavák
tělocvik ⇨ tělák
dějepis ⇨ děják

Václavtorget
gympa
historia

Äldre språkbruk

Vissa språkliga drag är speciella för ett äldre språkbruk, t ex sättet att tilltala på ett hövligt sätt med verbet i 3 p pl enligt tysk förebild (jfr **Sie**).

vědí	i stället för	víte	<i>ni vet</i>
⇨⇨ uviděj		uvidíte	<i>ni får se</i>
⇨ pamatujou se		pamatujete se	<i>ni kommer ihåg</i>

Prepositionernas rektion

bez	GEN		<i>utan</i>
blízko	GEN		<i>nära</i>
do	GEN		<i>till, in i</i>
k	DAT		<i>mot, till</i> (alltid till person)
kolem	GEN		<i>runt om, omkring</i>
kromě	GEN		<i>utom, förutom</i>
kvůli	DAT		<i>för...skull</i>
mezi	ACK	rörelse	<i>in mellan</i>
	INS	position	<i>mellan</i>
mimo	ACK		<i>utanför, utom</i>
místo	GEN		<i>i stället för</i>
na	ACK	rörelse	<i>till, på, för</i>
	LOK	position	<i>på</i>
nad	ACK	rörelse	<i>upp över</i>
	INS	position	<i>över, ovanför</i>
naproti	DAT		<i>mittemot</i>
o	ACK		<i>mot</i> (berörong, stöd), <i>Ø</i> (mått före komparativ)
	LOK		<i>om</i> = eng. <i>about</i>
ob	ACK		<i>varannan</i> (eg. med utelämnande av)
od	GEN		<i>från, ur, sedan</i>
okolo	GEN		<i>omkring, förbi</i>
po	ACK		<i>fram till, ända till, upp till, under</i>
	LOK		<i>efter, omkring i/på, à</i> (pris)
pod	ACK	rörelse	<i>in under</i>
	INS	position	<i>under, nedanför</i>
podél	GEN		<i>längs</i>
podle	GEN		<i>enligt, efter, längs</i>
pro	ACK		<i>för, åt, på grund av, efter</i> (för att hämta)
proti	DAT		<i>mot, mittemot</i>
před	ACK	rörelse	<i>framför</i>
	INS	position	<i>framför</i>
		tid	<i>för...sedan</i>
přes	ACK		<i>över, genom</i> (yta), <i>trots</i>
při	LOK		<i>vid</i>
s	INS		<i>med, tillsammans med</i>
skrz	ACK		<i>genom</i> (hålighet)
u	GEN		<i>hos, vid</i>
uprostřed	GEN		<i>mitt i</i>
uvnitř	GEN		<i>inuti</i>
v	ACK	tid	<i>på, i, Ø</i> (ex. veckodagar, klockslag m.m.)
	LOK	position	<i>i</i>
vedle	GEN		<i>bredvid</i>
z	GEN		<i>från, ur, av</i>
za	ACK	rörelse	<i>in bakom</i>
		tid	<i>om, efter</i>
		m.m.	<i>för</i> (tack, pris), <i>som</i>
	GEN		<i>under, vid</i>
	INS	position	<i>bakom</i>
		rörelse	<i>till</i> (person)

KONJUGATION

presens / futurum			imperat.	l-part	infinitiv	passivt particip		pr part	pres ger	pret ger
3 p sg	1 p sg	3 p pl	2 p sg	m sg		kort.	långf.		m sg	m sg
á	ám	ají	ej	al	at át	án	aný	ající	aje	av
í	ím	ejí ☞ í	ej	el	et ít	en	ený	ející	eje	ev
í	ím	í	∅ i	il	it	en	ený	ící	e	iv
í	ím	í	∅ i	el	et ít	en	ený	ící	e	ev
uje	☞ uju ☞ uji	☞ ujou ☞ ují	uj	oval	ovat	ován	ovaný	ující	uje	ovav
uje	☞ uju ☞ uji	☞ ujou ☞ ují	uj	ul	out	ut	utý	ující	uje	uv
yje	☞ yju ☞ yji	☞ yjou ☞ yjí	yj	yl	ýt	yt	ytý	yjící	yje	yv
aje	☞aju ☞aji	☞ajou ☞ají	aj	ál	át	án	aný	ající	aje	áv
eje	☞eju ☞eji	☞ejou ☞ejí	ej	ál	át	án	aný	ející	eje	áv
ne	nu	nou	ni	l ☞ nul	nout	nut en	nutý ený	noucí	na	nuv
ne	nu	nou	ň	nul	nout	nut	nutý	noucí	na	nuv
ne	nu	nou	ni	al	ít	at	atý	noucí	na	av
ře	řu	řou	ři	řel	řít	řen	řený	roucí	ra	řev
e	u ☞ i	ou ☞ í	∅	al	at át	án	aný	oucí ící	a e	av
e	u	ou	∅	l	t	en	ený	oucí	a	∅

DEKLINATION

SUBSTANTIVISK BÖJNING												ADJEKTIVISK BÖJNING								PRONOMINELL BÖJNING								Num			
	Mask varelse			Mask ting		Neutrum				Femininum			Hård				Mjuk				Hård				Mjuk				H	M	
	hård		mj.	hå.	mj.	hå.	mj.	förlä	lång	hå.	mj.	-ost	mv	mt	n	f	mv	mt	n	f	mv	mt	n	f	mv	mt	n	f			
Nsg	ø	a	ø e	ø		o	e	e	í	a	e ø	ø	ý		é	á	í				ø			o	a	ø			e	ø	
A	a	u	e			o	e	e	í	u	i ø	ø	ého	ý	é	ou	ího	í	oho		ø	o	u	eho	ø		i	ø			
G	a	y	e	u a	e	a	e	ete	í	y	e	i	ého		é		ího		í	oho		é		eho			í	a	i		
L	ovi u	ovi	i ovi	u +e	i	+e u	i	eti	í	+e		i	ém		é		ím		í	om		é		em			í	a	i		
D	ovi u	ovi	i ovi	u	i	u	i	eti	í	+e		i	ému		é		ímu		í	omu		é		emu			í	a	i		
I	em	ou	em					etem	ím	ou		í	ým		ou		ím		í	+ím ým		ou		ím			í	a	i		
V	+e u	o	i +e e	+e u	i					o	e i	i																			
Npl	+i ové é			y	e	a	e	ata	í	y	e	i	+í	é	á	é	í				+i	y	a	y	i		e	ø			
A	y	e		y	e	a	e	ata	í	y	e	i	é		á	é	í				y		a	y	e		ø				
G	û					ø	í ø	at	í	ø	í ø	í	ých				ích				+ech				ich				a	i	
L	ech +ích	ích	ech +ích ách	ích	ech ách	ích	atech	ích	ích	ách	ích	ech	ych				ích				+ech				ich				a	i	
D	ûm					ím	atûm	ím	ám	ím	em	ým				ím				+em				im				a	i		
I	y	i		y	i	y	i	aty	ími	ami	emi	mi	ými				ími				+emi				imi				a	i	